

K. PARVEL

---

**JAEKÄIBE  
ARVESTUSE  
MEHHANISEERIMINE  
KOHALIKES KAUBASTUTES  
ANALÜÜTILISTE  
ARVUTUSMASINATE  
KAASABIL**

A-27049

K. PARVEL

JAEKÄIBE  
ARVESTUSE  
MEHHANISEERIMINE  
KOHALIKES KAUBASTUTES  
ANALÜÜTILISTE  
ARVUTUSMASINATE  
KAASABIL

*Superventus L. Jõrdse, üv. h.  
10. V 66.  
Hutor.*

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»  
TALLINN 1965

TARTU ÜLIRIIGI  
RAAMATUKOGU

JAEKÄIRI  
ARVESTUSE  
MEEHANSIESTERIMINE  
KOHALIKES KALBASTUTES  
ANALÜÜTILISTE  
ARVUTUSMASINATE  
KASARJAL

*Handwritten notes in blue ink, including the word "Tartu" and other illegible scribbles.*

TARTU ÜLIKOOLI  
RAAMATUKOGU

1912.12.20  
1912.12.20

## SAATEKS

NLKP XXII kongress võttis vastu suurejoonelise programmi kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks meie maal. Juba kahe aastakümne jooksul luuakse kommunismi materiaal-tehniline baas.

Üheks kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise tähtsamaks tingimuseks on igakülgse kompleksse mehhaniseerimise ja automatiseerimise arendamine kõigis rahvamajandusharudes, sealhulgas ka nõukogude kaubanduses.

Nõukogude kaubanduses tegeleb käesoleval ajal arvestusega ligi 200 000 inimest. Aastast aastasse kasvab jaekäive — järelikult kasvab ka vajadus arvestustöötajate järele ning suurenevad arvepidamisega seotud kulud (kuni arvestust peetakse käsitsi, ilma arvestuse mehhaniseerimise vahendeid kasutamata). Tuleb silmas pidada, et arvestuse ja aruandlusega tegelevad töötajad ei võta vahetult osa materiaalsest tootmisest ega väärtuste loomisest.

Seda arvesse võttes peavad nõukogude kaubanduse raamatupidamise töötajad välja töötama ja juurutama uusi, progressiivsemaid arvestusvorme, eriti aga kasutusele võtma mehhaanilisi arvutusmasinaid, mis märgatavalt suurendavad raamatupidamistöötajate tööviljakust, tõstavad arvestusandmete kvaliteeti ning vähendavad arvepidamisega seotud kulusid.

Arvestuse mehhaniseerimise alal on saavutatud märkimisväärseid tulemusi mõnedes Moskva, Leningradi ja teiste linnade, eriti aga Riia linna kaubandusorganisatsioonides.

Käesolevas brošüüris tutvustataksegi ühte jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimise võimalust analüütiliste arvutusmasinate kaasabil. Sealjuures on lähtunud eeskätt Riia, aga ka teiste kaubandusorganisatsioonide arvestuse mehhaniseerimise praktikast. Brošüüris toodud seisukohad on praktiliselt rakendatavad ja seetõttu reaalsed. Brošüüri kirjutamisel ei ole taotletud, et see oleks juhendiks jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel meie vabariigis. Pigem on seatud eesmärgiks tutvustada raamatupidamise eriala töötajaid üleskerkivate probleemidega.

Arvestuse mehhaniseerimise kvaliteet ja efektiivsuse aste sõltuvad suurel määral töö organiseerimisest ja analüütiliste arvutusmasinate õigest töölerakendamisest. Seepärast on praktikasse vaja rakendada kõike seda, mis end õigustab.

*Autor*



## I. ARVESTUSE MEHCHANISEERIMISE TÄHTSUS

NLKP XXII kongress kavandas Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise uue suurejoonelise programmi, tähistades sellega ühtlasi Nõukogudemaa astumist kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise ajajärku.

Et edukalt lahendada NLKP XXII kongressi programmiga seatud suuri ülesandeid, on vaja ka nõukogude kaubanduses saavutada seda, et planeerimine ja majandamine vastaksid kommunismi laiahaardelise ehitamise nõuetele. Kommunismi ehitamine nõuab kõigil tegevusaladel, ka raamatupidamises, ressursside õiget ja efektiivset kasutamist ning tööjõu mõistlikku kokkuhoidu. Lenini targad sõnad: «sotsialism — see on arvestus» on kommunismi ehitamise ajajärgul veelgi suurema tähtsuse omandanud.

Jaekäibe hiiglaslik kasv ning kaubandusvõrgu laienemine tingivad ka seni põhiliselt käsitsitehnikale rajatud raamatupidamisarvestuse töökulu pideva kasvu, mis omakorda suurendab käibekulusid. Kaubandusorganisatsioonide operatiivseks juhtimiseks on aga vaja senisest täielikumaid ja täpsemaid arvestusandmeid võimaliku<sup>1</sup> kohe pärast majanduslike operatsioonide toimumist.

Käsitsitehnikal rajanev raamatupidamisarvestus ei vasta kaasaja nõuetele.

Üheks tähtsamaks raamatupidamisarvestusega seotud töökulu ning majandamisega seotud käibekulude vähendamise tingimuseks on arvutusprotsesside üha täielikum mehhaniseerimine.

Eeskätt on vaja mehhaniseerida töömahukad, suurt ajakulu nõudvad arvutusoperatsioonid, kasutades sealjuures maksimaalselt ära kõiki kaasaja tehnika saavutusi.

Summeerimis-, poolautomaat-, täisautomaatarvutusmasinate kui ka analüütiliste arvutusmasinate õigel töölerakendamisel ja nende tootlikkuse täielikul kasutamisel suureneb raamatupidamistöötajate tööviljakus mitmekordselt. Samal ajal on kaubandusorganisatsioonide töö operatiivseks juhtimiseks vajalikud arvestusandmed palju kvaliteetsemad ja neid saab palju kiiremini kätte kui käsitsitehnikal rajaneva raamatupidamisarvestuse puhul.

Arvutuste mehhaniseerimine nõuab materiaalselt vastutavatelt isikutelt, et nad dokumentatsiooni eriti täpselt ja õigeaegselt koostaksid ning selle raamatupidamisele esitaksid. Raamatupidamises

avaneb võimalus täpsemalt normeerida ja jaotada raamatupidamis-töötajate tööd vastavalt nende kvalifikatsioonile.

Jaekaubandusorganisatsioonide arvestuse mehhaniseerimine vastavalt kaasaja nõuetele on seotud majandamise uue organisatsioonilise vormi — tsentraliseeritud arvestuse organiseerimisega.

Ainult tsentraliseeritud arvestuse organiseerimisel on võimalik kasutada arvutusmasinate maksimaalset tootlikkust ratsionaalselt.

Kõigi arvutusmasinate maksimaalse tootlikkuse kasutamine arvestuses aga ongi töökulu kokkuhoiu ning käibekulude vähendamise üks tähtsamaid reserve.

## II. ARVESTUSE TSENTRALISEERIMISEST KOHALIKES KAUBASTUTES

Teatavasti võib arvestus riiklikes jaekaubandusorganisatsioonides olla organiseeritud tsentraliseeritud või detsentraliseeritud korras.

Arvestuse organiseerimisel tsentraliseeritud korras peetakse ettevõtete (kaupluste, sööklate jm.) arvestust kaubandusorganisatsiooni (kaubastu, trusti) keskraamatupidamises ettevõtete poolt esitatud esmasdokumentide (saatelehed, arved, kauba-, kassaaruanded jm.) alusel.

Arvestuse organiseerimisel detsentraliseeritud korras peetakse arvestust vahetult ettevõttes endas (või kaubandusorganisatsioonis) ning ettevõtte raamatupidaja esitab bilansi ja aruandluse organisatsiooni keskraamatupidamisele, kus see lülitatakse kaubandusorganisatsiooni koondaruandesse.

Käesoleval ajal peetakse arvestust detsentraliseeritud korras nende suuremate ettevõtete (kaupluste) kohta, kus on 10 või rohkem müüjat. Seda sellepärast, et arvestuse organiseerimist detsentraliseeritud korras soodustavad mitmed kehtivad instruksioonid kauplastu raamatupidajate tüüpkoosseisude moodustamise kohta.<sup>1</sup> Nende koosseisudega on ette nähtud, et arvestuse organiseerimise puhul detsentraliseeritud korras võib igas kaupluses, kus on 6 kuni 10 müüjat, olla 0,5 raamatupidajat, kauplustes aga, kus on üle 10 müüja, üks või kaks arvestustöötajat. Seega peab meie oludes kauplustes, kus on 10 või rohkem müüjat, arvestust raamatupidamisala töötaja, kes täidab kõik arvestusega seotud tööülesanded, alates esmasdokumentatsiooni kontrollimisest ning lõpetades bilansi ja aruandluse koostamisega. On täiesti loomulik, et sellise arvestuse organiseerimise korra puhul

---

<sup>1</sup> NSV Liidu Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 890 5. septembrist 1952. a. «NSVL Kaubandusministeeriumi süsteemi kohalike kaubastute, trustide, sööklate ja kaubastute osakondade tüüpkoosseisudest» ja VNFSV Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 318 21. juulist 1956. a., millega on ette nähtud, et kauplustes müüjate arvuga 6 kuni 10 võib olla 0,5 koosseisulist raamatupidaja ühikut kohakaasluse alusel, jne. (Viimast Eesti NSV-s ei rakendata.)

ei saa erinevate arvutusprotsesside täielikust mehhaniseerimisest hinnaliste ja suure tootlikkusega arvutusmasinate abil juttugi olla.

Kauplustes, kus on kuni 10 müüjat, raamatupidaja ametikohta ette nähtud ei ole ning seetõttu ei koostata seal ka iseseisvat aruandlust. Nende väikeste ettevõtete (kaupluste) arvestust peetakse käesoleval ajal tsentraliseeritud korras kaubandusorganisatsiooni keskraamatupidamises, kus koostatakse aruandlus nende kaupluste kohta tervikuna. See aruanne lülitatakse kaubandusorganisatsiooni koondaruandesse.

Vabariigi pealinna mõnedes kaubastutes koostatavate bilansside rohkust iseloomustab alljärgnev tabel:

Kaubandusorganisatsiooni (kaubastu) nimetus	Kaupluste arv 1. 01. 1964	Sealhulgas iseseisval bilansil	
		arv	osatähtsuse %
Tallinna Toidukaubastu . . . . .	120	60	50
Tallinna Tööstuskaubastu . . . . .	120	54	45
Kokku . . . . .	240	114	47,5

Tänapäeval, mil arvutusprotsesside üha täielikumale mehhaniseerimisele senisest suuremat tähelepanu pööratakse, on tarvis organiseerida arvestust tsentraliseeritud korras.<sup>1</sup> Üheaegselt arvestuse tsentraliseerimisega on muutunud aktuaalseks ka küsimus arvestustöötajate uutest tüüpkoosseisudest, mis vastaksid tsentraliseeritud arvestuse iseloomule ja organiseerimise korrale. Eespool mainitud instruktsioone tüüpkoosseisude moodustamiseks rakendati ellu ajal, mil arvestuse mehhaniseerimise probleem ei olnud veel nii aktuaalne.

Arvestuse organiseerimine tsentraliseeritud korras on möödapääsmatult vajalik analüütiliste arvutusmasinate rakendamisel massiliste majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks.

Arvestuse tsentraliseerimine arvutusbüroode ja -jaamade teenuste maksimaalseks ärakasutamiseks eeldab arvestustööde täielikku ümberkorraldamist kaubandusorganisatsioonide keskraamatupidamises.

Kui detsentraliseeritud arvestuse organiseerimisel raamatupidaja tegeleb kuu jooksul väga erinevate tööoperatsioonidega, nagu dokumentide koostamine, kontrollimine, konteerimine, kirjendamine jm., siis tsentraliseeritud arvestuse puhul spetsialiseeruvad raamatupidajad kindlale tööloigule.

<sup>1</sup> Riia Linna TSN TK Kaubandusvalitsusele alluvates kaubastutes on arvestus tsentraliseeritud juba alates 1961. a. Osaliselt on arvestuse organiseerimise kord kohandatud mehhaniseeritud arvestuse nõuetega ka mõnedes Leningradi, Moskva ja Kiievi kaubandusorganisatsioonides.

Tsentraliseeritud arvestuse organiseerimise vajadust rõhutatakse ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruses nr. 923 6. augustist 1964 «Abinõudest oluliste puuduste kõrvaldamiseks raamatupidamisarvestuse organiseerimisel ja arvestuse osa tõhustamiseks kontrolli teostamisel rahvamajanduses.»

Raamatupidajad, kes detsentraliseeritud arvestuse puhul on sunnitud täitma väga erinevaid tööülesandeid, ei saa rakendada arvestustöö eesrindlikke võtteid, kasutada maksimaalselt masinaid, mistõttu tööviljakus on madal ja tööaja kulu lubamatult suur. Siinkohal on kohane meelde tuletada K. Marxi sõnu selle kohta, et «aja kokkuhoid, nagu ka tööaja plaanipärane jaotamine eri tegevusalade vahel, jääb kollektiivse töö esimeseks majandusseaduseks. See muutub isegi hoopis kõrgemaastmeliseks seaduseks»<sup>1</sup>.

Töötamine kindlal tööloigul aga säästab aega ning suurendab märgatavalt tööviljakust ja -täpsust. Kõige tähtsam on aga see, et taoline tööjaotus võimaldab rakendada edukalt arvutusmasinaid, mistõttu raamatupidajate tööviljakus veelgi suureneb ning tööde tegemiseks vajalik tööaeg lüheneb. V. I. Lenin rõhutas, et ainult tootmisprotsessi jaotamine reaks kõige lihtsamateks puhtmehhaanilisteks operatsioonideks annab võimaluse masinate kasutuselevõtmiseks.<sup>2</sup> Kui enam-vähem kogu arvutustehniline ja arvestustöö tehakse ära suure tootlikkusega masinate kaasabil, siis on võimalik arvestuse mehhaniseerimise ja täieliku tsentraliseerimise tulemusena hoida kokku tööjõudu ligi 30% ning arvestustööga seotud käibekulusid umbes 10–15%.

Kommunismi ehitamine nõuab kõigil tegevusaladel, sealhulgas ka raamatupidamises, tööjõu mõistlikku kokkuhoidu, vahendite efektiivset kasutamist ning kaubandusorganisatsioonide isemajandamise tugevdamist. Seepärast on endastmõistetav, miks tuleb arvestust tsentraliseerida ja mehhaniseerida.

Arvestuse tsentraliseerimisel on kaubastu keskraamatupidamise lahutamatuks osaks arvutusbüroo (AB) või masinarvutusbüroo (MAB), mis teevad kõik arvutustehnilised tööd (AB), kuid võivad täita ka hoopis keerulisemaid arvestusega seotud ülesandeid, nagu kirjendamine arvestusregistritesse, arvete ja saatelehtede väljakirjutamine jm. (MAB).

Sellest, kuidas jaotatakse tööülesanded raamatupidajate vahel kaubastu keskraamatupidamises, oleneb suurel määral ka töö normaalne kulg ning raamatupidamisala töötajate tööviljakus. Kõikidel juhtudel on tööülesannete jaotamisel vaja lähtuda mehhaniseeritud arvestuse nõuetest, kusjuures arvestus on organiseeritud tsentraliseeritud korras. Iga raamatupidamisala töötaja töötab suhteliselt kitsas tööloigus kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidaja poolt kinnitatud töögraafiku alusel, kus on ette nähtud vastavate tööde tegemise, dokumentide vastuvõtmise, töötlemise ja üleandmise tähtajad, samuti isikud, kellelt dokumendid vastu võetakse ning kellele need üle antakse. Raamatupidamisala töötajate töögraafikute koostamisel on vaja eriti arvesse võtta arvutusbüroo ja arvutusjaama töögraafikuid, et kindlustada neile enam-vähem ühtlane koormus üksikute perioodide (kuu, kvartal) vältel.

<sup>1</sup> Архив Маркса и Энгельса, т. IV, lk. 119.

<sup>2</sup> Vt. V. I. Lenin, Teosed, 3. kd., lk. 357.

Arvestuse tsentraliseerimise ja mehhaniseerimise tulemusena saavad kaubandusorganisatsioonid senisest täielikumat ja täpsemat informatsiooni oma allettevõtete (kaupluste jt.) majanduslikust tegevusest kuu jooksul. Bilansi ja aruandluse näol saadakse aga täielik informatsioon perioodi (kuu, kvartal) kohta 3 kuni 5 päeva varem kui käsitsitehnikal rajaneva detsentraliseeritud korras organiseeritud arvestuse puhul.

Informatsiooni saamine kaubandusettevõtete majandusliku tegevuse kohta senisest lühematel tähtaegadel võimaldab operatiivsemalt juhtida nende kaubanduslikku tegevust ning rakendada tõhusamaid abinõusid plaanide edukaks täitmiseks, kokkuhoiurežiimi kindlustamiseks, tarbijate kultuurseks teenindamiseks ning isemajandamise tugevdamiseks.

Arvestuse uus korraldus eeldab senisest suuremat tähelepanu majandusliku tegevuse analüüsimisele ja tõhusamate abinõude rakendamisele sotsialistliku omandi hoidmise ja puutumatus kindlustamiseks. On loomulik, et osa arvestuse tsentraliseerimise ja mehhaniseerimise tulemusena vabanenud tööjõust tuleks kasutada ära arvestus-analüütiliste tööde tõhustamiseks ja kontrolli tugevdamiseks kaubanduses esinevate kitsaskohtade ja väärnähtuste likvideerimiseks.

Jaekaubandusorganisatsioonide arvestust on võimalik komplekselt mehhaniseerida arvutusbüroode ja arvutusjaamade organiseerimise teel.

### III. ARVESTUSE MEHCHANISEERIMISEST

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide raamatupidamises nõuab kõige suuremat töö- ja ajakulu kaubaoperatsioonide arvestus, mis moodustab ligikaudu 60% kogu arvestustööde mahust. Kaubaoperatsioonide massilisus ja samalaadsus võimaldab nende arvestust suurepäraselt mehhaniseerida. Arvestuse mehhaniseerimise objektiks on aga ka suhteliselt väiksema töömahuga majanduslikud operatsioonid, nagu kassaoperatsioonide arvestus, arveldus- ja kaubakäibe erilaenukonto operatsioonide arvestus jm.

Tuleb silmas pidada ka asjaolu, et on olemas suur hulk arvestustöid (umbes 20—25%), kus arvutusmasinaid ei ole võimalik kasutada. Nende tööde hulka kuuluvad kaubahindade kontrollimine, inventuuride ja revisjonide läbiviimine, suhteliselt väheesinevate operatsioonide arvestus jne.

Arvestust tuleb mehhaniseerida eeskätt aritmeetiliste tehete, dokumentide koostamise, arvestusandmete rühmitamise ja kirjendamise osas, sest neid töid on võimalik valdavas osas teha masinate kaabil.

Arvestus- ja arvustustööde mahu orienteerivat struktuuri kohalikes kaubastutes iseloomustab järgmine tabel:

Arvestus- ja arvutustööde liigid	Protsentides üldisest arvestus- ja arvutustööde mahust	
	toidukaubastutes	tööstuskaubastutes
1. Aritmeetilised tehted (liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine) . . . . .	40	51
2. Dokumentide (arvete, töötasulehtede, maksenõuete jm.) koostamine . . . . .	13	7
3. Arvestusandmete rühmitamine ja kirjendamine arvestusregistritesse . . . . .	38	30
4. Aruandluse koostamine (kirjendamine pearaamatusse, bilansi ja teiste majanduslikku tegevust iseloomustavate aruandevormide koostamine) . . . . .	9	12
Kokku . . . . .	100	100

Ülalesitatud arvestus- ja arvutustööde tegemiseks ongi vaja organiseerida arvutusbürood ja arvutusjaamad. Arvestuse mehhaniseerimise vormideks võivad olla:

- 1) arvutusbürood (AB);
- 2) masinarvutusbürood (MAB);
- 3) arvutusjaamad (MAJ).

Arvutusbürood organiseeritakse ainult summeerimis- ja arvutusmasinate<sup>1</sup> baasil, mis võimaldavad teostada ainult aritmeetilisi tehteid (liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine). Kui kaubandusorganisatsioonis on organiseeritud ainult arvutusbüroo, siis peetakse arvestust endiselt käsitsi. See on oluliseks puuduseks arvutusbüroode organiseerimisel ning seetõttu kaotavad arvutusbürood lähemas tulevikus oma tähtsuse. Arvutusbüroode organiseerimine õigustab end käesoleval ajal eeskätt segakaubastutes. Arvutusbüroos teostatakse dokumentide takseerimist, summeerimist ning teisi aritmeetilisi tehteid vastavate summade väljaarvutamiseks, aga ka kontrollimiseks.

Arvutusbüroo organiseeritakse selleks, et teha tsentraliseeritud korras mitmesuguseid arvutustöid, mis kuuluvad raamatupidamise, operatiivse ja statistilise arvestuse dokumentatsiooni kontrollimise ning plaaniliste arvutuste valdkonda. Arvutustehnilisi töid arvutusmasinate peavad tegema kvalifitseeritud ja vilunud operaatorid, kuhu juures nad on vabastatud igasugusest muust raamatupidamisala tööst. Nii saavutatakse masinate kõrge eksploatatsiooniaste ja raamatupidamisala töötajate tööviljakuse märgatav suurenemine. Arvutusbüroode organiseerimine kaubastutes tõstab nii planeerimise, arvestuse, aruandluse kui ka analüüsi kvaliteeti ning lühendab aruandluse esitamise tähtaegu.

<sup>1</sup> Arvutusmasinate eksploatatsiooniomadusi käesolevas brošüüris üksikasjalikult ei käsitleta.

Paljudes kaubandusorganisatsioonides on arvutusmasinad (poolautomaadid, automaadid ning summeerimismasinad) küll olemas, kuid kahjuks pole arvutusbürood tegelikult organiseeritud. Masinad on jaotatud raamatupidajate vahel, kes tööpäeva kestel kasutavad neid väga lühikese aja jooksul. Pealegi ei ole paljudel raamatupidajatel vastavat ettevalmistust, mistõttu esineb palju rikkeid ning masinate kasutamine ei anna peaaegu üldse efekti raamatupidamisala töötajate tööviljakuse suurendamise seisukohalt. Säärane arvutusmasinate kasutamise praktika ei vasta arvestuse mehhaniseerimise nõuetele.

Masinarvutusbüroo on juba hoopis kõrgem arvestuse mehhaniseerimise aste. Peale arvutus- ja summeerimismasinate on masinarvutusbüroo varustatud veel raamatupidamismasinate (arvutustekstilised) ja faktuurmasinatega. Tänu raamatupidamismasinate ja faktuurmasinate kasutamisele ei ole siin arvestuse mehhaniseerimise objektiks ainult aritmeetilised tehted, vaid terved arvestustööde alad, nagu dokumentide koostamine, arvestusregistritesse kirjendamine, aruandluse vormide täitmine jne.

Masinarvutusbüroo võib olla organiseeritud eraldi iga kaubastu juurde (individuaalne masinarvutusbüroo) või mitme kaubastu teenindamiseks (laiendatud masinarvutusbüroo). Nii näiteks oli VNFSV Kaubandusministeeriumi süsteemis seisuga 1. jaanuaril 1962. aastal 94 individuaalset ja 85 laiendatud masinarvutusbürood. Laiendatud masinarvutusbüroode (mitme kaubastu teenindamiseks) organiseerimine on mõeldav ainult siis, kui arvestus on organiseeritud deentraliseeritud korras. Arvestuse tsentraliseerimise puhul on kaubastutes soovitatav organiseerida masinarvutusbüroo igas kaubastus eraldi, sest sel juhul võimaldab arvestus-, arvutus- ja planeerimistööde maht raamatupidamis- ja faktuurmasinaid ratsionaalselt kasutada.

Arvutused näitavad, et masinarvutusbüroode organiseerimine kaubastus õigustab end siis, kui kaubastul on vähemalt 70—80 all-ettevõtet (kauplust, kioskit, sööklad jm.), mille üldine kaubakäibe maht ületab 20 miljonit rubla aastas.

Allpool tuakse andmed ühe segakaubastu arvestus-, arvutus- ja planeerimistööde mahu iseloomustamiseks, kusjuures kaubastu koos-

Tööliigid	Töömaht keskmiselt kuus
1. Korrutamise ja jagamise tehted (tuhandetes tehetes, kaasa arvatud korduvad tehted)	200,0
2. Liitmise ja lahutamise tehted (tuhandetes tehetes)	250,0
3. Arvete, maksenõuete ja teiste dokumentide koostamine, kaupade analüütilise arvestuse kartoteegi pidamine ladudes jm. (tuhandetes ridades koos kirjendamise ja arvutamisega)	20,0
4. Zurnaal-orderite, andmike ja teiste paljulahtriliste tabelite koostamine (tuhandetes ridades koos kirjendamise ja kokkuvõtete arvutamisega)	10,0

tisse kuuluvad 58 kauplust, 20 kioskit, 9 sööklad ja 2 ladu ning aastane kaubakäibe maht on 20 miljonit rubla.

Kasutades eespool toodud andmeid ja «Sojuzmašutšjot'i» poolt kinnitatud töötlusnorme, on võimalik välja arvutada, kui palju arvutusmasinaid (üksikute liikide järgi) vajab antud kaubastu arvestus- ja planeerimistöde mehhaniseerimiseks. Järelikult oleks antud kaubastul vaja kaks arvutusmasinat (poolautomaat, automaat), kaks summeerimismasinat, üks raamatupidamismasin (SR-22 või «Ascota») ja üks faktuurmasin.

Arvutuste kompleksseks mehhaniseerimiseks on seega tarvis iga kaubastu keskraamatupidamises organiseerida arvutusbüroo või masinarvutusbüroo, mis on varustatud kõigi antud kaubastu arvutustehniliste tööde tegemiseks vajalike klaviatuurmasinatega (summeerimis-, poolautomaat-, täisautomaat-, faktuur- jt. arvutusmasinatega.) Arvutusbüroos<sup>1</sup> kasutatavate klaviatuurmasinate puhul kantakse lähteandmed üle käsitsi. Kaubandusorganisatsiooni arvutusbüroos tarvisminevate klaviatuurmasinate arv (üksikute liikide ja mudelite järgi) sõltub töömahust ja töö organiseerimisest (kas töö ühes või kahes vahetuses). Soetada tuleb ainult neid klaviatuurmasinaid, millele suudetakse maksimaalset koormust anda.

Arvutusbüroo juhataja allub kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidajale.

Arvutusbüroo teeb kindla plaani alusel kõikvõimalikud arvutustehnilised tööd (liitmine, korrutamine, jagamine, dokumentatsiooni aritmeetiline kontrollimine jt.) ning vastutab arvutustehniliste tööde õigsuse ja õigeaegsuse eest.

Arvutusjaama organiseerimine iga kaubandusorganisatsiooni koostises eraldi ei ole otstarbekas. Suhteliselt väikesed kaubandusorganisatsioonid ei suuda kasutada arvutusjaama kas või ühegi analüütiliste arvutusmasinate komplekti maksimaalset tootlikkust. Pealegi suurenevad sel juhul arvutusjaamade juhtimise ja masinate remontimisega seotud kulud.

Praktika on näidanud, et otstarbekohasem on organiseerida üks iseseisval bilansil olev arvutusjaam ühe suurema kaubandusorganisatsiooni alluvuses tingimusel, et sama arvutusjaam teenindab sõlmitud lepingu alusel kõiki sama linna riiklikke hulgi- ja jaekaubandusorganisatsioone (kaubastuid, baase, truste jt.).

Arvutusjaam varustatakse vajaliku arvu analüütiliste arvutusmasinate ja klaviatuurmasinatega (viimastega ainult selleks, et kontrollida analüütiliste arvutusmasinate töö õigsust ja tabulogrammidevahelisi seoseid). Analüütiliste arvutusmasinate hulka kuuluvad eeskätt perforeerimismasin, kontrollimismasin, sorteerimismasin ja tabulaator. Analüütiliste arvutusmasinate ühte komplekti kuuluvad tavaliselt 1 tabulaator, 1-2 sorteerimismasinat, 3-4 perforeerimismasinat ja 2-3 kontrollimismasinat. Tarvisminevate analüütiliste arvutusmasinate

<sup>1</sup> Edaspidi kasutatakse lihtsustamise otstarbel terminit «arvutusbüroo», olenemata sellest, milliste masinatega büroo on varustatud.

komplektide arv (kaks või kolm) oleneb järelelgi töömahust ja töö organiseerimisest.

Kui klaviatuurmasinate puhul kantakse lähteandmed üle käsitsi, siis analüütiliste arvutusmasinate puhul tehakse seda põhiliselt automaatselt. Arvutusjaamades trükitakse tehniliste dokumentide nn. perfokaartide vahendusel majanduslike operatsioonide koondandmik — tabulogrammide (vt. lähemalt lk. 38—51), mille põhjal toimub majanduslike operatsioonide kirjendamine arvestusregistritesse või vahetult bilansside koostamine vastavates kaubandusorganisatsioonides.

Arvutusjaama tööd juhib kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidajale alluv arvutusjaama juhataja.

Arvutusjaama töö ja ülalpidamisega seotud kulud katavad kaubandusorganisatsioonid proportsionaalselt arvutusjaama poolt tehtud töö hulga (töödeldud perfokaartide arvule). Arvutusjaam töötab kõigi teenindavate kaubandusorganisatsioonidega kooskõlastatud tööplaani alusel. Töö koormus on vaja jaotada kuu kohta enam-vähem võrdselt.

Käesolevas töös käsitletakse riikliku kaubanduse jaeorganisatsioonide massiliste majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimist analüütiliste arvutusmasinate abil, kusjuures teenindav arvutusjaam on varustatud tabulaatorite (mudel T5-M), sorteerimis- masinate (mudel S 45-5), perforerimis- masinate (mudel PD 45-2) ja kontrollimis- masinatega (mudel K 45-6).

Mõningates kapitalistlikes riikides (eriti Ameerika Ühendriikides), kus arvestus on mehhaniseeritud, kasutatakse esmasdokumentidena perfokaarte, mitte tavalisi saatelehti ja teisi dokumente. Sel puhul leiavad kasutamist iselugevad perforaatorid (mudel SP-80), mis augustavad perfokaarte automaatselt, ilma inimese sekkumiseta. Algandmed kantakse peale otse töökohtadel pehme pliiatsiga või grafiitindiga sobivalt maketeeritud perfokaartidele kriipsude tõmbamise teel. Käesoleval ajal ei vasta esmasdokumentide asendamine perfokaartidega nõukogude kaubanduses sotsialistliku omandi hoidmise üle kontrolli organiseerimise nõuetele. Seepärast on otstarbekam arvestust mehhaniseerida (vähemalt esialgu) analüütiliste arvutusmasinate abil.

Analüütiliste arvutusmasinate kasutamisel võivad arvestuse mehhaniseerimise objektiks olla ainult massilised majanduslikud operatsioonid. Ühekordsete, harva esinevate majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine analüütiliste arvutusmasinate kaasabil mingisugust majanduslikku efekti ei anna, vaid võib minna isegi kallimaks käsitsi arvestusest.

Jaekaubandusorganisatsioonide kõige massilisemateks majanduslikeks operatsioonideks on kauba-, kassa-, Riigipanga arvelduskonto ja erilaenukonto operatsioonid ning arveldusoperatsioonid kauba ostjate ja hankijatega.

#### IV. PERFOKAARDID, NENDE EHITUS JA KASUTAMINE ARVESTUSE MEHHAANISEERIMISEL

Lähteandmeid edasiandvate eriliste tehniliste dokumentide, s. o. perfokaartide kasutamine võimaldab analüütiliste arvutusmasinate tööd automatiseerida.

Perfokaardid valmistatakse tihedast papist ja peavad vastama standardmõõtudele (laius  $82,5 \pm 0,1$  mm, pikkus  $187,4 \pm 0,1$  mm, paksus  $0,18 \pm \frac{0,020}{0,015}$  mm, GOST 6198-52).

Perfokaardi (vt. joonis 1) esiküljele on trükitud nn. numbrite võrk, mis koosneb tulpadest ja ridadest ehk positsioonidest. Perfokaardi iga tulp koosneb kümnest numbrist 0-st kuni 9-ni.

Analüütiliste arvutusmasinate abil registreeritavad ja arvutatavad esmasdokumentide näitajad lüüakse perfokaardile ümmarguste aukudena. Kui perfokaardi mingisuguses tulbas on auk, näiteks seitsmendal real, siis on selle arvuline tähendus ka seitse ja seda võtab arvesse analüütiline arvutusmasin. Perfokaardi igasse tulpa võib olla löödud ainult üks auk. Peale selle võib ükskõik millise tulba kohale perfokaardi ülemisel äärel lüüa kahte ritta (nn. perfokaardi mõttelised read «11» ja «12») auke eraldustunnustena. Neid kasutatakse mitmesuguste perfokaartide rühmitamiseks (saldo perfokaardid, deebetikäibe perfokaardid, krediidikäibe perfokaardid, kaubandusorganisatsiooni šiffer jne.).

Esmasdokumentidelt tuleb perfokaardile kanda (perforeerida) suur hulk arve. Erineva tähendusega arvude (šifrite) perforeerimiseks on vaja perfokaart jaotada veergudeks, lähtudes näitajate hulgast ja asetuse järjekorrast esmasdokumentatsioonis. Sellist näitajate perfokaardile ülekandmise (augustamise) kindlaksmääratud süsteemi nimetatakse perforeerimisskeemiks (vt. lähemalt lk. 20).

Samamõõdulistel perfokaartidel võib olla erinev tulpade arv. Kasutatakse 45- ja 80-tulbalisi perfokaarte. Laialdaselt kasutatakse rea eeliste tõttu 45-tulbalisi perfokaarte. 45-tulbalise perfokaardi peamiseks eeliseks on asjaolu, et selle kasutamisel on vigade tekkimise võimalusi vähem kui 80-tulbalise perfokaardi puhul.

Analüütilised arvutusmasinad teostavadki perfokaartide vahendusel arvutust, mis ise koosneb järgmistest üksteisele järgnevatest staadiumidest:

1) perforeerimine (augustamine), s. o. dokumentide sisu ülekandmine perfokaartidele; kaarte augustatakse perforeerimismasinate (perforaatorite) kaasabil;

2) perforeerimise õigsuse kontrollimine, mida tehakse kontrollimismasinate abil;

3) perfokaartide sorteerimine vajalikus korras ühe või teise andmiku koostamiseks; kaartide rühmitamine toimub automaatselt sorteerimismasinate abil;

4) tabuleerimine; rühmitatud perfokaardid läbivad tabulaatori, mis arvutab automaatselt kaartide näitajad ning trükib vajaliku



andmiku — tabulogrammi. Harilikult kasutatakse ühte ja sama perfokaarti mitmesuguste tabulogrammide koostamiseks, mistõttu perfokaartide sorteerimine ja tabuleerimine toimub mitu korda.

Peale põhiliste tööde sooritatakse ka teisi täiendavaid operatsioone, nagu valmis tabulogrammide kontrollimine jne.

Üksikuid põhilisi arvutustöid teevadki perforeerimismasin, kontrollimismasin, sorteerimismasin ja tabulaator.

Masinate komplektiks nimetatakse tabulaatorit koos teda teenidavate analüütiliste arvutusmasinatega, mis kindlustavad kokku tabulaatorite maksimaalse koormuse. Harilikult, nagu varem juba rõhutatud, kuulub ühte masinate komplekti tabulaator, 1-2 sorteerimismasinat, 3-4 perforeerimismasinat ja 2-3 kontrollimismasinat.

## V. ŠIFRID JA ŠIFREERIMINE

Jaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel analüütiliste arvutusmasinatega on kaubandusorganisatsioonides vaja välja töötada nn. koodide või šifrite (arvmärgiste) süsteem mitmesuguste arvude, nimetuste ja mõistete tinglikuks väljendamiseks perfokaartidel. Šifrite (arvmärgiste) süsteem lihtsustab ja täpsustab oluliselt arvestusandmete väljendamist, võimaldab neid koondada ja rühmitada mitmesuguste vajalike tunnuste järgi. Nii on kauemat aega raamatupidamises laialdaselt levinud kontode šifrite kasutamine kontode nimetuste ja sisu tinglikuks peegeldamiseks. Arvestuse mehhaniseerimiseks on vaja šifrite süsteemi kasutada peale bilansikontode ka materiaalselt vastutavate isikute nimede, jaettevõtete ja -organisatsioonide, hankijate ja ostjate nimetuste, dokumendi numbrite, kuupäevade jne. peegeldamiseks, sest kasutatavad analüütilised arvutusmasinad võtavad vastu, arvutavad ja trükkivad ainult arvudes väljendatud andmeid.

Šifrite süsteem peab hõlmama kõik arvestuse objektiks olla võivad andmed ja mõisted, samal ajal aga peab sisaldama ainult minimaalse, kuid vajaliku arvu numbreid (2 tk., 3 tk. jne.). See on vajalik dokumentide šifreerimise, perforeerimise, selle õigsuse kontrollimise ja perfokaartide sorteerimise töömahukuse vähendamiseks. Peale selle võimaldab šifrite kompaktsus paigutada rohkem arvutusnäitajaid perfokaartidele ja analüütiliste arvutusmasinate trükkivate sektsioonidesse. Kui kasutada tabulaatorit T-5M, millel on seitse trükkivat sektsiooni ja kaheksa arvestit, ning 45-tulbalisi perfokaarte, siis ei saa ühel perfokaardil kõigi numbrite arv kokku olla rohkem kui 45. Mitme perfokaardi väljalöömine ühe ja sama arvestusobjekti kohta vähendab aga tunduvalt analüütiliste arvutusmasinate tootlikkust.

Majandusliku operatsiooni summalisi ja koguselisi näitajaid täpsustavaid andmeid nimetatakse teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks. Mida vähem perfokaardi 45 tulbast teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks kasutatakse, seda rohkem jääb võimalusi mitme-

suguste kauba- ja taaraoperatsioonide summaliseks ja koguseliseks väljendamiseks ning tabulaatori arvestid vabanevad kauba ja taara summade osaliste, vahe- ja üldkokkuvõtete (kuni kolmeastmeliste kokkuvõtete) väljaarvutamiseks mitmesuguste vajalike tunnuste järgi.

Käesoleval juhul lähtutakse teatmeliste ja rühmitamisandmete šifrite (arvmärgiste) süsteemi kujundamisel eesmärgist, et nende trükkimiseks kasutatakse täielikult ainult ühte tabulaatori T-5M seitsmest trükkivast sektsioonist.

Tabulaatori poolt perfokaartide vahendusel trükitavates andmikes ehk tabulogrammides on jaeoperatsioonide sünteetiliseks ja analüütiliseks arvestuseks vaja järgmisi teatmelisi ja rühmitamisandmeid:

- 1) kaubandusorganisatsiooni šiffer,
- 2) kaupluse või materiaalselt vastutava isiku šiffer,
- 3) hankija või ostja šiffer,
- 4) korrespondeerivate kontode šifrid,
- 5) dokumendi number,
- 6) kuupäev.

Kuidas on võimalik kõiki neid majandusliku operatsiooni teatmelisi ja rühmitamisandmeid sellisel hulgal minimaalse tulpade arvuga perforereida?

## Kaubandusorganisatsioonide nimetuste šifreerimine

Kui arvutusjaam teenindab mitut kaubandusorganisatsiooni, milles arvestus on täielikult tsentraliseeritud (koostatakse üks aruandlus kogu organisatsiooni kohta), siis nendele organisatsioonidele antakse kindel kahekohaline järjekorranumber alates 01-st. Kui organisatsiooni koostises on aga mitu iseseisval bilansil olevat kaubandusettevõtet (ühiskondlikus toitlustamises), siis on kaubandusorganisatsioonisisest iseseisval bilansil olevad ettevõtted vaja samuti järjestikku nummerdada. Sel juhul kasutatakse kolmekohalist šifrit, kus šifri viimane number näitab kaubandusorganisatsioonisisest iseseisval bilansil olevat ettevõtet. Näiteks šifri 132 puhul vastab 13 konkreetse kaubandusorganisatsiooni (kaubastu või trusti) nimetusele, 2 aga tähendab üht kindlat sama kaubandusorganisatsiooni koosseisus iseseisval bilansil olevat kaubandusettevõtet.

Kaubandusorganisatsioonide nimetuste šifreerimine on vajalik selleks, et eraldada perfokaardid teise kaubandusorganisatsiooni perfokaartidest (nende segimineku puhul). Hästi organiseeritud perfokaartide kasutamise ja säilitamise puhul langeb nende šifreerimise vajadus üldse ära. Eeltoodust lähtudes on otstarbekohane perfokaardil igaks juhuks augustada kaubandusorganisatsiooni šiffer nn. mõttelisel 12. real, mis ongi mõeldud teatud suure hulga perfokaartide eraldamistunnuste augustamiseks. Seega ei hõlma kaubandusorgani-

satsiooni šiffer ühtegi perfokaardi põhitulpa, mistõttu tabulaator ei trüki seda ka andmikku, s. o. tabulogrammi. Tabulogrammidele tuleb aga esimesele lehele käsitsi kirjutada kaubandusorganisatsiooni või ettevõtte nimetus või šiffer.

## Jaeettevõtte materiaalselt vastutavate isikute šifrid

Jaeettevõtete materiaalselt vastutavatele isikutele (harilikult kauplus või brigaad), kes esitavad raamatupidamisele eraldi kauba- ja kassaaruande (arvutusjaamale edasiandmiseks), omistatakse šiffer olenevalt kaubandusorganisatsiooni koosseisus olevate jaeettevõtete (kaupluste) arvust ning jaeettevõtete jagunemisest sektiioonideks ja osakondadeks. Siin töötatakse igas kaubandusorganisatsioonis välja kindel šifrite süsteem, arvestades konkreetse kaubandusorganisatsiooni iseärasusi. Siinkohal tuleks kasutada kolmekohalist šifrit, võimaluse korral aga tuleks jätta kaupluse number materiaalselt vastutava isiku šifriks. Nii võib kaupluste (materiaalselt vastutavate isikute) šifreerimiseks kasutada skaalat 001—199. Nende šifritega väljendatakse iga konkreetset kauplust (materiaalselt vastutav isik), teiselt poolt aga tähendavad kolmekohalise šifri esimesed numbrid 0 ja 1 sünteetilist kontot 41/3 «Kaubad jaekaubandusettevõtetes» või 41/6 «Tühi ja kauba all olev taara». Peale selle võivad nende šifrite esimesed numbrid 0 ja 1 tähendada veel sisemist kaupade ümberpaigutust materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) järgi (vt. näide lk. 42).

Sama kaubandusorganisatsiooni jaotusladude või baaside materiaalselt vastutavatele isikutele (ladudele) omistatakse samuti kolmekohaline šiffer. Selleks võib näiteks kasutada skaalat 200—299, kus kolmekohalise šifri esimene arv 2 vastab samaaegselt sünteetilisele kontole nr. 41/1 «Kaubad baasides ja ladudes». Kui jaotusladu või baas on aga iseseisval bilansil, siis näitavad šifrid 200—299 sisemisi arveldusi jaeettevõtete ja jaotusladude vahel ning neid peegeldatakse tabulogrammide alusel kontol 77/4 «Ametkonnasisesed arveldused jooksvate operatsioonide alal».

## Hankijate ja ostjate nimetuste šifreerimine

Hankijate ja ostjate (sularahata arveldustes) nimetuste šifreerimine peaks igas kaubandusorganisatsioonis jällegi eraldi toimuma, sest erinevatel kaubandusorganisatsioonidel on erinevate ostjate ja hankijatega kauba ning taara ostu ja müügi vahekorrad.

Hankijate nimetuste šifreerimiseks võiks näiteks kõne alla tulla kolmekohaline skaala 901—999 (901 — piimakombinaat, 902 — lihakombinaat jne.). Kui samad hankijad on ühtlasi ka ostjad, nagu näi-

teks piimakombinaat tagastatud klaastaara (kauba) ja muu taara puhul, siis võiks sellised ostjad šifreerida kolmekohalise skaalaga 801—899, kusjuures šifri 901 puhul (piimakombinaat) on tegemist hankijaga, šifri 801 puhul (piimakombinaat) aga ostjaga. Siin vastab kolmekohalise šifri esimene number 9 sünteetilisele kontole 60 «Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega». Šifri esimene number 8 vastab aga sünteetilisele kontole 45 «Väljasaadetud kaubad».

Selline šifrite süsteem võimaldab kindlaks määrata ühelt poolt sünteetiliste kontode vahelise korrespondeerivuse, teiselt poolt aga saadakse täpsed analüütilise arvestuse andmed konkreetsete hankijate ja ostjate vahel toimuvate arvelduste kohta.

### Korrespondeerivate kontode šifrid

Mitmesuguste majanduslike (kauba-, taara-, kassa- jne.) operatsioonide puhul on vaja andmikes, s. o. tabulogrammides, peegeldada korrespondeerivate kontode šifreid. Šifreerimisel kasutatakse uues kontoplaanis sünteetilistele kontodele omistatud kolmekohalisi šifreid, kus 2 esimest numbrit tähendavad konkreetse sünteetilise konto, viimane, kolmas number aga allkonto nimetust. Kui allkontot ei ole, siis on šifri kolmandaks numbriks 0.

Näiteks šifri 413 puhul on 41 tähendus «Kaubad», viimane number 3 aga täpsustab sünteetilist kontot ja tähendab «Kaubad jae-kaubandusettevõtetes». Kontol 50 «Kassa» allkontot ei ole, järelikult on selle konto šifriks 500. Kui aga on oht, et konto šiffer võib hankijate või ostjate šifriga kokku langeda, siis tuleb kontole määrata uus tinglik šiffer. Näiteks käesoleva süsteemi puhul võiks sünteetilise konto 99 kasutamisel 995 «Taaraoperatsioonide tulemused» ühtida vastava hankija šifriga (hankijatel skaala 901—999). Niisugusel juhul võiks tinglikuks taaraoperatsioonide tulemuste konto šifriks valida näiteks 395. Kontodevahelise korrespondeerivuse peegeldamisel aga tuleb seda muidugi arvestada.

### Dokumentide number ja kuupäev

Teatmeliste ja rühmitamisandmete koosseisu kuuluvad veel dokumendi number ja operatsiooni toimumise kuupäev. Dokumendi numbril fikseerimiseks tuleks eraldada perfokaardil 3 tulpa. Kui aga dokumendi numeratsioon on numbreid rohkem kui kolm, siis võetakse arvesse dokumendi numbril kolm viimast arvu. Kuupäeva fikseerimiseks on vaja kasutada perfokaardi kaks tulpa kuupäevade 01—31 augustamiseks. Kuu ja aasta šifreid ei ole perfokaardil ruumi kokkuhoiu mõttes otstarbekohane augustada, vaid need kirjutatakse hiljem tabulogrammidele käsitsi ainult esimesele lehele, kuhu kaubandusorganisatsiooni nimetuski on märgitud.

Selline šifreerimise süsteem ja meetodika võimaldab kõik tarvitaminevad teatmelised ja rühmitamisandmed augustada perfokaardi esimeses 11 tulbas. Ülejäänud 34 perfokaardi tulpa saab ära kasutada kauba, taara, kaubandusliku mahahindluse ja hankijatele maksmisele kuuluva summa perforeerimiseks.

Esitatud näitlik šifreerimise süsteem lihtsustab arvutust analüütilisel arvutusmasinal ja suurendab tabulaatori tootlikkust mitmekordselt.

## VI. PERFOREERIMISKEEMID JA NENDE EHITUS

Perforeerimisskeemi all mõistetakse tüüpilist perfokaartide augustamise süsteemi. Selles skeemis on ette nähtud kindlad tulbad teatmeliste ja rühmitamisandmete jaoks ning teiste (kauba, taara, kaubandusliku mahahindluse jne.) nii summaliste kui ka koguseliste näitajate fikseerimiseks. Vastava perforeerimisskeemiga peab olema kohandatud ka tabulaatori T-5M kommutatsioonisüsteem.

Allpool toodud perforeerimisskeem on sobiv kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks nii tööstus- ja toidukaupadega kauplevates jaekaubandusorganisatsioonides kui ka ühiskondliku toitlustamise organisatsioonides. Sama perforeerimisskeemi saab kasutada veel kõigi jaekaubandusorganisatsioonide kassa- ja Riigipanga operatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks. Ühise perforeerimisskeemi kohandamine massiliste jaeoperatsioonide arvestamiseks lihtsustab ja kiirendab perforeerimist ning suurendab perfokaartide augustamise õigsuse kontrollimise kiirust, suurendades samal ajal ka tabulaatorite tootlikkust.

Selline perforeerimisskeem võiks olla järgmine:

Perforeerimisskeem nr. 1

Veeru nr.	Tulpade nr-d perfokaardil	Vastavates veergudes perforeeritakse
		1
1	1—3	Materiaalselt vastutavale isikule (kauplusele) omistatud šiffer
2	4—6	Hankija või ostja šiffer või korrespondeeriva konto šiffer
3	7—9	Dokumendi number
4	10—11	Operatsiooni toimumise kuupäev
5	12—18	Kaupade jaemaksumus
6	19—24	Taara maksumus
7	25—27	Taara hinnavahed ja lisatasud
8	28—32	Transpordikulude summa
9	33—38	Kaubanduslik mahahindlus
10	39—45	Hankijatele maksmisele kuuluv summa (kauba sissetuleku puhul) või ostjatelt saadaolev summa (kauba väljamineku puhul)

Perforeerimisskeem nr. 1 koosnb 10 veerust. Perfokaardi esimesed 11 tulpa kasutatakse teatmeliste ja rühmitamisandmete peegeldamiseks, ülejäänud 34 tulpa aga arve kõigi põhielementide või teiste dokumentide summaliste näitajate fikseerimiseks. Kui arves on elemente või teiste dokumentide summalisi näitajaid rohkem kui toodud skeemis, siis nende jaoks tuleb paratamatult perforeerida täiendavad perfokaardid, kus teatmelised ja rühmitamisandmed on samad mis põhikaardilgi. Täiendavate perfokaartide alusel trükitakse tabulaatoriga eraldi tabulogramm (viimane kuulub arvestamisele koos põhitabulogrammiga).

Perfokaardi esimeses veerus tulpades nr. 1, 2, 3 perforeeritakse enamikul juhtudel materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) šifrid, samal ajal aga peegeldavad need materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) šifrid kaupade, taara, kassa jne. konto šifrit (konto deebetit ja kreditit, olenevalt sellest, kas on tegemist kaupade, taara, kassa jne. sissetuleku või väljaminekuga).

Transiithankijate (piimakombinaat, lihakombinaat jt.) kauba arvete ja saatelehtede vahelise seose ja õigsuse kontrollimiseks (toidukaubastutes) perforeeritakse ka arvele lisatud saatelehed. Sel juhul on soovitatav augustada perfokaardi esimeses veerus tulpades nr. 1, 2, 3 hankija šiffer (vt. tabulogramm lk. 69). Ostjatega arvelduste kontrollimisel aga perforeeritakse perfokaardi esimeses veerus ostjate šiffer. Seega võib mõningatel juhtudel perfokaardi esimeses veerus esineda ka hankijat, ostjat või bilansikontot tähendav šiffer.

Perfokaardi teises veerus tulpades nr. 4, 5, 6 perforeeritakse hankija või ostja šiffer, mis üheaegselt tähendab vastavat bilansikontot, või korrespondeeriva konto šiffer.

Kui kaup ja taara saadakse sama kaubandusorganisatsiooni mõnel teiselt jaeettevõttelt sisemise ümberpaigutuse korras, siis perforeeritakse teises veerus materiaalselt vastutava isiku (kaupluse) šiffer, sest sel juhul on teine jaeettevõtte antud jaeettevõttele kauba hankijaks (vt. lk. 42). Arvelduste kontrollimisel hankijate ja ostjatega, kus esimeses veerus augustati hankija või ostja šiffer, on teine veerg vajalik materiaalselt vastutava isiku (kaupluse) šifri augustamiseks (vt. lk. 68).

Perfokaardi 1. ja 2. veerg peegeldavad perfokaartide rühmitamise, kontode korrespondeerivuse ning analüütilise arvestuse jaoks vajalikke teatmelisi ja rühmitamise näitajaid.

Perfokaardi veergudes 3 ja 4 perforeeritakse dokumendi kolmekohaline järjekorranumber ja operatsiooni toimumise kuupäev (2 tulpa). Kui augustatakse perfokaarte algsaldode kohta (kaup, kassa, hankijad jne.), siis 3. veerg (dok. nr.) augustatakse numbritega 0, mis on üheks algsaldode eraldustunnuseks tabulogrammis. (Tavaliselt asub saldo tabulogrammis ka eraldi real.)

Perfokaardi 5. veerus — tulpades 12 kuni 18 — perforeeritakse kaubaoperatsioonide puhul kaupade summa müügihinnas, kassaoperatsioonide puhul kassa sissetuleku või väljamineku vastav summa,

Riigipanga operatsioonide puhul aga laekumise või väljamakse summa. Veeru viis esimest tulpa (12—16) kasutatakse rublade, veeru kaks viimast tulpa (17 ja 18) aga kopikate märkimiseks. Riigipanga ja kassaoperatsioonide perforeerimisel ülejäänud perfokaardi veerused alates viiendast ei augustata (jäävad kasutamata).

Perfokaardi veerud 6—10 kasutatakse ära ainult kaubaoperatsioonide ning hankijate ja ostjate vaheliste arvelduste kontrollimise puhul. Perfokaardi 6. veeru tulbad 19 kuni 24 kasutatakse taara maksumuse fikseerimiseks. Esimesed tulbad (19—22) kasutatakse rublade, viimased kaks tulpa (23 ja 24) aga kopikate märkimiseks.

Perfokaardi veerge 1 kuni 6 kasutatakse kõigi kaubaoperatsioonide puhul. Ülejäänud veerge, s. o. 7 kuni 10, kasutatakse kaubaoperatsioonide puhul ainult siis, kui kauba sissetuleku- või väljaminekudokumentideks on arve. Kui aga kaup saadakse või antakse üle saatelehe alusel, millel arve täiendavaid elemente ei ole märgitud, siis jäävad veerud 7 kuni 10 perforeerimata (toidukaubastus, kui kaup ja taara saadakse jaotusladudelt või transiithankijatelt jne.).

Ühiskondliku toitlustamise ettevõtete kaubaoperatsioonide puhul kasutatakse kõiki perfokaardi veerge tingimusel, et hankijad vormistavad kaupade ja tooraine üleandmise arvega. Milliste summade perforeerimiseks on perfokaardi veerge 7—10 otstarbekohane kasutada?

Perfokaardi veerg 7 (tulbad 25—27) on mõeldud taara hinnavahe ja hankijatele makstava taara amortisatsiooni summa perforeerimiseks.

Perfokaardi veerg 8 (tulbad 28—32) kasutatakse arvesse lülitatud transpordikulude perforeerimiseks. Ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes, kus kaupade sisemisel ümberpaigutamisel transpordikulud eraldi ei fikseerita, võib veerus 8 näidata hinnatäiendi tooraine maksumusele kõrgema kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõtte kasuks (III kategooria ettevõttest tooraine üleandmisel II kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõttele). (Vt. näide lk. 86—90.)

Veerus 9 (tulbad 33—38) perforeeritakse kaubandusliku maha-hindluse summa.

Viimases, 10. veerus (tulbad 39—45) perforeeritakse kaupade sissetuleku puhul hankijatele maksmisele kuuluv summa, kaupade väljamineku puhul (kaupade sularahata müügi või üleandmise puhul) ostjatelt saadaolev summa (inkasso summa).

Ülaltoodud perfokaardi veergude 5—10 põhjal trükitakse tabulogrammides koos summade kokkuvõtet, mille vahel kehtib järgmine seos:

veerg 5 — kaubad + veerg 6 — taara + veerg 7 — taara hinnavahe ja lisatasud + veerg 8 — transpordikulud — veerg 9 — kaubanduslik mahahindlus = veerg 10 — hankijatele makstav või ostjatelt saadaolev summa.

Vaadeldud perforeerimiskeemi nr. 1 puhul perforeeritakse perfo-

**Perfokaardi «mõttelise» 11. rea eraldustunnused  
täienduseks perforeerimiskeemile nr. 1**

Majanduslike operatsioonide liik	Saldo		Käibed		Eri-tunnused
	deebet	kreedit	deebet	kreedit	
1	2	3	4	5	6
Kaubaoperatsioonid	18; 24	—	3	17; 23	4 (oper-d, mis ei läbi-nud Riigi-panka, vaid tasuti kas-sast)
Riigipanga operatsioonid	18	17; 18	3	17	
Kassaoperatsioonid	18	—	17	3	
Konto 45	18	17; 18	17	3	
Konto 60	18	17; 18	17	3	
Konto 64	18	3; 18	17	3	

kaartide täiendavad eraldustunnused perfokaardi mõttelisel 11. real. Nii on kerge teistest eraldada saldoperfokaarti, deebetiperfokaarti jne.

Perforeerimiskeemi nr. 1 ei ole aga võimalik kasutada kaubandusorganisatsiooni kõigi majanduslike operatsioonide mehhaniseeritud arvestuseks. Nii on kaubastu ja otusladude kaubaoperatsioonide analüütilise arvestuse mehhaniseerimiseks vaja perfokaardil andmeid iga kauba nimetuse, liigi ja sordi kui ka kauba koguse ja ühiku hinna kohta. Kaupade nimetuste, liikide ja sortide järgi tulebki jaotusladudes kaubad šifreerida. Kasutades kaupade rühmitamistunnusena kaubagrupi šifrit koos konkreetse kaubaühiku jaehinnaga, saadakse kaupade koguselis-summalise arvestuse mehhaniseerimiseks vajalikud näitajad järgmise perforeerimiskeemi rakendamisel.

**Perforeerimiskeem nr. 2**

**Kaupade koguselis-summalise arvestuse mehhaniseerimise perforeerimiskeem**

Veeru nr.	Tulpade numbrid	Veergudes perforeeritavad näitajad
1	2	3
1	1—3	Kaubastu või allettevõtte šiffer
2	4—6	Hankija või ostja šiffer
3	7—8	Registri number, millega esitati kaubadokumendid raamatupidamisele
4	9—11	Dokumendi number
5	12—13	Kuupäev
6	14—16	Kaubagrupi šiffer
7	17—23	Kauba kogus täpsusega 0,01
8	24—28	Kaubaühiku hind
9	29—35	Kauba summa

Toodud perforeerimisskeemis on teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks 6 veergu ehk 16 tulpa, mille trükkimiseks tabulogrammidesse kasutatakse tabulaatori T-5M seitsmendat ja esimest sektsiooni, s. o. kahte sektsiooni.

Kaupade hulgalis-summalisteks andmeteks kasutatakse perforeerimisskeemi veerge 7—9 (tulbad 17—35).

Perfokaardi mõttelisel 11. real võiks kaupade saldode ja käivete eraldamistunnustena augustada deebetisaldo šifriga 35, kreditisaldo šifriga 34, 35, deebetikäibe šifriga 3, kredidikäibe šifriga 34. Esitatud perforeerimisskeemiga tuleb kohandada eraldi vastav kommutatsioonisüsteem.

Kaupade järelmaksuga müügi arvestuse mehhaniseerimiseks on vaja kasutada erinevat, s. o. kolmandat perforeerimisskeemi. Siin on vaja andmeid ostja kohustuse numbri, ositimaksete, saldo jne. kohta.

Esmasdokumentatsiooni (saatelehed, Riigipanga väljavõttele lisatud registrid koos makskorralduste ära kirjadega, kassa sissetuleku orderid jne.) alusel augustatakse perfokaardid järgmise skeemi alusel:

Perforeerimisskeem nr. 3

Veeru nr.	Tulpade numbrid	Veergudes perforeeritavad näitajad
1	1—2	Ettevõtte number
2	3—5	Osakond, sektsioon
3	6—8	Bilansikonto šiffer
4	9—14	Kohustuse number
5	15—16	Kuupäev
6	17—23	Kaupade maksumus
7	24—29	Võlgnevuse saldo

Toodud skeemi alusel on teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks ette nähtud 5 veergu 16 tulgaga, nende trükkimiseks tabulogrammidesse kasutatakse tabulaatori T-5M kaht sektsiooni. Perfokaardi veerge 6 ja 7 (tulbad 17—29) kasutatakse võlgnevuse saldo, ositimaksete, kaupade esialgse summa ja ostjale tagastatava rahasumma perforeerimiseks.

Olenevalt sellest, milliste summadega on tegemist, augustatakse perfokaardi mõttelisel 11. real vastavad eraldustunnused (vt. lk. 25).

Ka kolmanda skeemi jaoks on vaja kohandada vastav kommutatsioonisüsteem.

Käesolevas töös käsitletakse arvestuse mehhaniseerimist üksikasjalikumalt ainult põhiliste jaeoperatsioonide osas, s. o. esimese perforeerimisskeemi alusel.

Eraldustunnused ning veergude 6 ja 7 kasutamise kord  
(täienduseks perforeerimisskeemile nr. 3)

Näitaja	Eraldustun- nused p/k 11. real	Summad perforeeri- takse veerus nr.	
		käive	saldo
Deebetisaldo	8	6	7
Kreeditisaldo	18	—	7
Ositimaksed	1	6	—
Uued ostud	22	6	7
Raha tagastamine	22	—	7

## VII. ALGDOKUMENTATSIOONI KOHANDAMINE MEHHANISEERITUD ARVESTUSTE NÕUETEGA

Raamatupidamiskirjendite ja mehhaniseeritud arvutuste organi-  
seerimise aluseks on nõuetekohaselt vormistatud dokumendid.

Majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks kau-  
banduses tuleb algdokumentatsiooni ehitus, koostamise kord ja raa-  
matupidamisele esitamise tähtajad kohandada mehhaniseeritud arvu-  
tuse nõuetega. Siinkohal on tähtsaks küsimuseks algdokumentatsiooni  
täielik unifitseerimine. See on praegu saavutatud Riigipanga ja  
kassadokumentatsiooni osas, kuid kahjuks ei ole veel saavutatud  
kauba ostu ja müügi dokumentatsiooni, s. o. arvete, saatelehtede  
jne. osas. Kaubandusorganisatsioonidel, kes on lepingulistest vahe-  
kordades hankijatega, tuleb alustada energilist võitlust arvete,  
saatelehtede jt. vormi, ehituse ja koostamise  
korra ühtsuse taotlemiseks. Selleks et ostu ja müügi  
dokumentatsiooni kohandada mehhaniseeritud arvutuse nõuetega,  
tuleb kaubandusorganisatsioonidel koostada dokumentatsiooni tüüp-  
vorm, esitada see hankijatele ja nõuda neilt selle täpset täitmist.  
Dokumentatsiooni (eriti arvete ja saatelehtede) ühtsed vormid ja ehi-  
tus, nende korrektne ja täpne täitmine lihtsustab tunduvalt materiaal-  
selt vastutavate isikute kauba- ja kassaaruannete koostamist ning  
väldib võimalikke vigu arvestuse mehhaniseerimise aluseks olevates  
dokumentides. Arved ja saatelehed tuleb võimaluse korral koostada  
faktuurmasinatel trükitult. Dokumentide koostamisel käsitsi peavad  
tekst ning arvud olema loetavad, nii et poleks võimalik teksti või  
arve vääriti mõista. Nii peab dokumentatsiooni koostamise ning  
selle sisulise, vormilise ja aritmeetilise õigsuse kontrollimise kva-  
liteet mehhaniseeritud arvestuse puhul tunduvalt paranema.

Jaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel analüütiliste arvu-  
tusmasinate abil on soovitatav perforeerimise aluseks olevate doku-  
mentidena kasutada koonddokumente (kaubaaruanne, kassaaruanne  
jne.), sest see vähendab dokumentide hulka ja nende koostamise  
töömahtu teatmeliste ning rühmitamisandmete kirjutamise arvel.

Peale selle on koondokumentide koostamise, kontrollimise ja töötlemise jõudlus tunduvalt suurem. Kontrollimiseks ja töötlemiseks saab suurepäraselt kasutada summeerivaid, korrutavaid jt. arvutusbüroo arvutusmasinaid (väikemehhaniseerimise masinaid).

Iga dokumendi vorm peab võimaldama selle eeskirjadekohast koostamist, šifreerimist ja raamatupidamislikku töötlemist (takseerimist). Võimaluse korral on vaja dokumendi rekvisiidid paigutada järgmises järjekorras: teatmelised ja rühmitamistäitajad, hulgalisummalised näitajad ja lõpuks näitajad, mis ei ole vajalikud mehhaniseeritud arvestuseks. Suure hulga dokumentide puhul on soovitatav püsivad tunnused lasta trükikojas trükkida dokumendiblankettidele. Igas dokumendis peegeldatavad näitajad peavad igal juhul olema kooskõlas kasutatava perforeerimisskeemiga. Soovitatav on dokumendivormidele lasta trükkida (trükikojas) perforeerimisskeemi tulpade nr-d (vt. lk. 27—28). See lihtsustab ja kiirendab perforeerimist tunduvalt ja on üheks vigade vältimise tähtsaks abinõuks. Dokumentide veerud tuleks aga järjestikku nummerdada. See kergendab juhendi väljatöötamist, aga ka instrueerimist ühe või teise tüüpilise dokumendivormi eeskirjadekohaseks koostamiseks, raamatupidamislikuks töötlemiseks ja šifreerimiseks.

Jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel on soovitatav materiaalselt vastutavate isikute poolt koostatav ja raamatupidamisele esitatav kauba- ja kassaaruande seni kasutatav tüüpvorm mõnevõrra muuta ning üles ehitada nii, et iga kauba- või kassaaruande rida nii aruande sissetuleku kui ka väljamineku poolel oleks eraldi perforeeritav ning sisaldaks kõik mehhaniseeritud arvutuseks vajalikud näitajad.

Kaubaaruande vormid ja ehitus toidu- ja tööstuskaubastus ning ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes ei saa olla ühesugused, sest nende kaubandusorganisatsioonide kaupadega varustamise ja töö iseloom on erinev.

Toidukaubastu jaeettevõtted, keda varustavad kaupadega peamiselt sama kaubastu jaotuslaod ja transiithankijad (piimakombinaat, leivakombinaat, lihakombinaat, õlletehas, külmhoone jne.) saavad kauba saatelehtedega, millega vormistatakse ka kauba ja taara vastuvõtt jaeettevõttes. Saatelehtedel ei ole arvefaktuuri selliseid elemente nagu kaubanduslik mahahindlus, transpordikulud, hankijatele makstav summa jne. Transiithankijad esitavad ühe koondarve kaubastule kogu päeva jooksul saatelehtedega üleantud kauba ja taara kohta. Selles arves on näidatud ka kõik täiendavad elemendid.

Toidukaubastus perforeerimisskeemiga nr. 1 ja kauba sissetulekudokumentatsiooniga kohandatud kaubaaruande vorm võiks olla järgmine (vt. kaubaaruanne lk. 27—28).

Materiaalselt vastutav isik koostab kaubaaruande viispäevaku kohta kahes eksemplaris, millest esimene koos kõigi juurdekuuluvate dokumentidega antakse üle raamatupidamisele täpselt kindlaksmääratud kellajaaks (allkirja vastu kaubaaruande kopeereksemplari). Materiaalselt vastutav isik täidab aruande iga rea eraldi kauba

Kauplus nr. \_\_\_\_\_ Organisatsiooni jrk. nr. 1—3 \_\_\_\_\_

Kaubaaruanne nr. \_\_\_\_\_ kuni \_\_\_\_\_ allkiri \_\_\_\_\_ 19\_\_ a.

Limiit: kaup rbl. \_\_\_\_\_

Materiaalselt vastutav isik (perekonna-, ees- ja isanimi) \_\_\_\_\_

T e k s t	Hankija siffer	Dokumendi		Summa		Kaubaga saadud klaastaara	Märkused
		nr.	kuupäev	kauba müügihind rbl.	taara		
1	2	3	4	5	6	7	8
	4—6	7—9	10—11	12—18	19—24		

Jääk 196\_\_ a. \_\_\_\_\_

Kauba sissetulek:							
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							
21.							
22.							
23.							
24.							
25.							
26.							

Kokku leheküljel: | | | | | | | | | |

T e k s t	Hankija siffer	Dokumendi		Summa		Kaubaga saadud klaastaara	Märkused
		nr.	kuupäev	kauba müügihind rbl.	taara		
1	2	3	4	5	6	7	8
	4—6	7—9	10—11	12—18	19—24		
34.							
35.							
36.							
37.							
38.							
39.							
40.							
41.							
42.							
43.							
44.							
45.							

Kokku (ilma jäägita)

Kokku (jäägiga)

Kauba väl- jaminek	4—6	7—9	10—11	12—18	19—24	—	—
1. Realisee- rimine							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10. jne.							

Jääk 19 a. \_\_\_\_\_ Kokku väljaminek \_\_\_\_\_

Lisa \_\_\_\_\_ dokumenti \_\_\_\_\_ Summa \_\_\_\_\_

Kaupluse juhataja: \_\_\_\_\_

Kontrollis I    Sifreerija    Kontrollis II    Operaator    Perforeerija  
               

Kaubajääk summas rbl. \_\_\_\_\_ Taarajääk summas rbl. \_\_\_\_\_

Parandustega nõus: \_\_\_\_\_ Kaupluse juhataja \_\_\_\_\_

või taara sissetuleku- ja väljaminekudokumendi põhjal. Kaubaaruande sisulise, vormilise ja aritmeetilise kontrollimise (arvutusmasinate abil) järel toimub kaubaaruande tiitelosa ja eraldi iga rea šifreerimine selleks ettenähtud vilunud raamatupidamistöötaja poolt. Ainult eeskirjade kohaselt koostatud, hoolikalt kontrollitud ja šifreeritud kaubaaruanded võivad olla aluseks mehhaniseeritud arvutusele analüütiliste arvutusmasinate abil. Perfokaardid lüüakse iga kaubaaruande rea kohta eraldi, aruandele lisatud kaubadokumente perforreerimiseks ei kasutata.

Kassaoperatsioonide kohta tuleb viispäevakute kaupa esitada raamatupidamisele samuti aruanne, mille iga rida on perforreerimise objektiks, välja arvatud kaubandusliku laekumise summad kaupade müügist, mis perforreeritakse kaubaaruande väljaminekupoole vastavate summade alusel. Kassaaruande vorm toidukaubastutes võiks olla järgmine (vt. kassaaruanne lk. 30).

Et kauba- ja kassaaruanne esitataks raamatupidamisele korraga, siis kassaaruande vaba tagakülge võiks ära kasutada taara analüütilise hulgalis-summalise arvestuse jaoks (vt. vorm lk. 31).

Tööstuskaubastu jaeettevõtted saavad kauba tavaliselt hulgi baasidest ja ladudest, teiselinnalistelt hankijatelt jne.

Siin on kaupade ja taara sissetulekudokumendiks arve, kus peale kauba ja taara maksumuse fikseeritakse ka kõik ülejäänud elemendid. Kasutades materiaalselt vastutavate isikute poolt raamatupidamisele esitatud kaubaaruannet (pärast kontrollimist ja šifreerimist) kaubaoperatsioonide perforreerimise aluseks oleva dokumendina, on vaja kaubaaruandes andmeid arvete kõigi elementide (transpordikulud, kaubanduslik mahahindlus jne.) kohta. Tööstuskaubastu jaeettevõttes perforreerimisskeemiga nr. 1 ning kauba ja taara sissetulekudokumentatsiooniga kohandatud kauba- ja kassaaruande vorm võiks olla selline, et aruande esiküljel on kaubaaruanne, tagaküljel aga kassaaruanne ja vastav tabel taara analüütiliseks hulgalis-summaliseks arvestuseks (vt. lk. 33—35).

Niisugune aruanne tuleb materiaalselt vastutavatel isikutel koostada kahes või kolmes eksemplaris seitse- või isegi kümme päevaku kohta (kõigil kauplustel tuleb aruanne koostada ühesuguse perioodi kohta). Kaubaaruande veerud 1 ja 3—7 täidab materiaalselt vastutav isik nii aruande sissetuleku- kui ka väljaminekupoolel. Kassaaruandes täidab materiaalselt vastutav isik veerud 1 ja 3 kuni 5. Aruande esimene ja teine eksemplar koos kõigi juurdekuuluvate dokumentidega (iga dokument peab aruandes olema eraldi real fikseeritud) antakse raamatupidamisele täpselt ettenähtud kellaajal allkirja vastu kolmandal eksemplari. Raamatupidamises kontrollitakse aruannet sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt, kirjutatakse sinna juurde arve ülejäänud elemendid (veergudesse 8—11), kontrollitakse ka need ning seejärel šifreeritakse. Niisuguse korra kohaselt koostatud, kontrollitud ja šifreeritud aruanne on suurepäraselt kasutatav kauba- ja kassaoperatsioonide arvestamiseks analüütiliste arvutusmasinate

Toidukaubastu

Kassajäägi  
limiit rbl.

org. nr. \_\_\_\_\_ (1—3)

\_\_\_\_\_ 19\_\_ a.

Kaupluse nr. \_\_\_\_\_

Kaupluse juhataja \_\_\_\_\_

**KASSAARUANNE NR.** \_\_\_\_\_

Sissetulek	Šiffer	Dokum. nr.	Kuupäev	Summa rbl.	Märkused
1	2	3	4	5	6
	4—6	7—9	10—11	12—18	—
Jääk 19__ a.					
Laekumine kaupade müügist					
” ” ”					
” ” ”					
” ” ”					
” ” ”					

Kokku sissetulek

Kokku jäägiga

Väljaminek	4—6	7—9	10—11	12—18	—
Antud Riigipanka kv. nr.					
” ” kv. nr.					
” ” kv. nr.					
” ” kv. nr.					
” ” kv. nr.					
” ” kv. nr.					

Kokku väljaminek

Jääk 19\_\_ a. \_\_\_\_\_

Lisa \_\_\_\_\_ dokumenti

Kassapidaja: \_\_\_\_\_ Kaupluse juhataja:

Aruande võttis vastu 19\_\_ a. \_\_\_\_\_

Raamatupidaja:

Parandustega nõus, kassajäägi summas rbl. \_\_\_\_\_ kinnitan

Kaupluse juhataja

Aruanne taara liikumise kohta

19 a.

Jrk. nr.	Taara nimetus	Hind	Jääk		Sissetulek		Väljaminek		Summalised vahed taara tagastamisel		Jääk	
			Hulk	Summa	Hulk	Summa	Hulk	Summa	Tulud	Kaad	Hulk	Summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												
10.												
11.												
12.												
13.												
14.												
15.												
16.												
17.												
18.												
19.												
20.												
21.												
22.												
23.												
24.												
25.												
26.												
27.												
jne.												
Kokku												

Kaupluse juhataja \_\_\_\_\_ Kontrollis raamatupidaja \_\_\_\_\_

Parandustega nõus, taarajääk rbl. \_\_\_\_\_

Kaupluse juhataja \_\_\_\_\_

abil. Käesoleval juhul perforeeritakse jällegi kaubaaruande iga rida eraldi. Kassaaruande põhjal ei perforeerita ainult kaubandusliku laekumise summasid, mis tehakse kaubaaruande alusel. Perforeerimise töomahukuse vähendamiseks ning võimalike vigade ärahoidmiseks on tabulogrammide koostamisel otstarbekohane kasutada ühte ja sama perfokaarti nii kaubandusliku laekumise kui ka kauba- ja kassaoperatsioonide arvestamiseks.

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes (40—50 materiaalselt vastutavat isikut) on nii lao, köögi, puhveti, einelaua kui ka kioski kaubaoperatsioonide kohta vaja kasutada ühesugust perforeerimise aluseks olevat kaubaaruannet. Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõttel on tavaliselt üks kuni kaks ladu, millest varustatakse köögi, puhveti jt. materiaalselt vastutavaid isikuid kaupadega saatelehtede alusel. Transiithankijad (kombinaadid) aga peavad käesoleval juhul kauba üleandmise vormistama arvega, millel on kõik vajalikud elemendid kaupade ja taara arvestamiseks kui ka vastavate hankijatega arvelduste teostamiseks. Ladudes arvestatakse toorainet III kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele ettenähtud hindadega, ülejäänud köökides, puhvetites jne. aga hindadega, mis oleuvad jaettevõtte kategoorias. Laos III kategooria hindadega tooraineid arvestades väljastatakse need II kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõttele II kategooriale ettenähtud hindadega (liidetakse vastav ettenähtud juurdehindluse %).

Ülaltoodud nõuetele ja perforeerimisskeemile nr. 1 vastav kaubaaruande vorm võiks olla järgmine (vt. vorm lk. 36—37).

Materiaalselt vastutavad isikud koostavad aruande iga päeva kohta kahes eksemplaris, millest esimene eksemplar koos juurdekuuluvate dokumentidega antakse raamatupidamisele allkirja vastu teisel eksemplariil. Aruanne kontrollitakse raamatupidamises sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt ning seejärel šifreeritakse. Perfokaardid lüüakse iga aruande rea kohta eraldi.

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtte organiseerib ainult ühe või kaks kassat, kuhu kõik materiaalselt vastutavad isikud annavad üle kaubandusliku laekumise. Kaubandusliku laekumise vastuvõtt kassasse vormistatakse kassa sissetulekuordritega. Riigipanga kaubandusliku laekumise üleandmine aga vormistatakse inkassatsiooni saatelehega. Nimetatud ja teiste dokumentide alusel koostab kassapidaja ning esitab raamatupidamisele kassaaruande kassamäärustikes ettenähtud vormi kohaselt. Sama aruanne kontrollitakse raamatupidamises, šifreeritakse ning iga aruande rea kohta lüüakse perfokaart kassaoperatsioonidest tabulogrammi trükkimiseks.

Eespool kirjeldatud dokumendivormide kasutamise eelised ilmnevad eriti mehhaniseeritud arvestuse organiseerimise ja teostamise käigus. Perfokaartide põhjal trükitakse tabulogrammid. Viimased on aga aluseks operatsioonide kirjendamisel.











Aruannetes esinevad (perforeerimisel tehtud) vead kanduvad edasi tabulogrammidesse, mistõttu mitmekordne hästi organiseeritud dokumentatsiooni, perforeerimise ja tabuleerimise täpne kontroll on vigade vältimise tõhusaim abinõu.

Tabulogrammid, mis on tõendavate dokumentide alusel ja perfokaartide vahendusel koostatud mehhaniseeritult ning on aluseks raamatupidamiskirjenditele, peavad olema varustatud nende sisu piiritleva pealkirjaga ja nende isikute allkirjadega, kes on vastutavad selle eest, et mehhaniseeritult koostatud tabulogrammides olevad andmed vastaksid algdokumentidele.<sup>1</sup>

Kaubandusorganisatsiooni raamatupidamises kontrollitud ja šifreeritud dokumendid (aruanded) antakse üle mehhaniseeritud arvutusjaama perforeerimiseks, sorteerimiseks ja tabuleerimiseks kindlatel tähtaegadel ja korra kohaselt (dokumentide pakid eraldi dokumentide liikide järgi), nagu see on koostatud ja kinnitatud graafikus ette nähtud. Arvutusjaamas registreeritakse edasisele töötlemisele minevad vastuvõetud ja kontrollitud dokumendid (dokumentide pakid) vastavas dokumentide vastuvõtu ja kontrollarvude registreerimise žurnalis. Selle žurnali põhirekvisiitideks on dokumentide saamise kuupäev, dokumentide arv, dokumentide rühma (paki) summa, tellija allkiri dokumentide ja tabulogrammide kättesaamise kohta pärast nende algtöötlemist arvutusjaamas.

## VIII. JAEOPERATSIOONIDE ARVESTUSE MEHHANISEERIMISE TEHNOLOOGILINE PROTSESS JA PÕHILISED TRÜKITAVAD TABULOGRAMMID

Arvutusjaam võtab teenindatavatelt kaubandusorganisatsioonidelt ja -ettevõtetelt vastu mehhaniseeritud arvestuse aluseks olevaid dokumentide pakke kooskõlas nende üleandmise korra ja tähtaegadega. Enne üleandmist peavad kaubandusorganisatsiooni koosseisus olevad arvutusbüroo töötajad dokumente aritmeetilisel kontrollima ning raamatupidamisala töötaja peab neid šifreerima. Arvutusjaamas perforeeritakse kõigepealt kauba-, kassaaruanded ja Riigipanga dokumendid. Võttes perforeerimiskeemi nr. 1 aluseks, augustatakse dokumentatsioonil olevad šifrid ning mitmesugused summalised näitajad perfokaartidesse. Kasutada võiks perforaatorit mudel PD 45-5, mille tootlikkuse näitajaks on 200—400 perfokaardi augustamine tunnis.

Perforeerimise õigsust kontrollitakse kõigi perfokaartide suunamisega läbi kontrollimisemasina. Avastatud ebatäpselt augustatud perfokaardid asendatakse õigetega. Perforeerimise õigsuse kontrollimiseks võib kasutada kontrollimisemasinat (mudel K 45-5), mille tootlikkuse näitaja tunnis on samuti 200—400 augustatud perfokaarti.

<sup>1</sup> NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhend nr. 343 18. oktoobrist 1961. a. «Ettevõtete ja majandusorganisatsioonide raamatupidamisdokumentide ja -kirjendite määrustik».

Seejärel sorteeritakse kontrollitud perfokaardid sorteerimismasinas üks või mitu korda, olenevalt sellest, mida tabulogrammi soovitakse perfokaartide alusel trükkida (tabuleerida). Sorteerimismasina võib kasutada mudelit S 45-5, mille sorteerimiskiirus on 400 perfokaarditulpa minutis. Vastavalt eesmärgile trükkib tabulaator T-5M sorteeritud perfokaartide vahendusel tabulogrammi, kus fikseeritakse eraldi iga perfokaardi näitajad (trükkimine — на печать) või paljude perfokaartide kokkuvõtted (trükkimine — на итог).

Kaubandusorganisatsioonide ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete arvestuse mehhaniseerimise tehnoloogilist protsessi ja põhilisi kasutatavaid tabulogramme iseloomustab leheküljel nr. 40—41 toodud näidisskeem.

Kauba-, kassaaruannete ja Riigipanga dokumentide põhjal augustatud perfokaartide alusel trükitakse arvutusjaamas järgmisi põhilisi skeemis toodud andmik-tabulogramme operatsioonide kirjendamiseks, kontrollimiseks ja ka analüütiliseks arvestuseks.

1. Käivate kontrollandmik trükitakse kaupade ja taara alg- ja lõppsaldode ning käivate kohta materiaalselt vastutavate isikute kaupa, s. o. fikseeritakse ainult kokkuvõtted. Tabulogrammis sisaldu-

Tabulogramm nr. 1

Kaupade ja taara käivate kontrollandmik

Materiaalselt vastut. isiku siffer	Hankija siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kaubakäive		Taarakäive		Saldo	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit	kaup	taara
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükkib 7. sektsioon			trükkib 1. sektsioon	trükkib 2. sektsioon	trükkib 3. sektsioon	trükkib 4. sektsioon	trükkib 5. sektsioon	trükkib 6. sektsioon	
001 <sup>1</sup>	000	000	30	500	550	90	95	100	10
002	000	000	30	100	200	50	70	50	5
								300	30
003	000	000	30	150	160	95	85	200	10
								30	5
005	000	000	30	300	400	40	30	20	15
								200	10
jne.								100	20
199	000	000	30	400	300	80	90	100	20
								200	10
Üldkokkuvõte				2300	2200	1000	1025	300	50
								400	25

<sup>1</sup> Näitajate šifreerimiseks kasutatakse lk. 16—20 esitatud šifreerimise näitlikku süsteemi; jaetevõtete materiaalselt vastutavate isikute šifrid 001—199; jaotusladude materiaalselt vastutavate isikute šifrid 201—299; korrespondeerivate kontode šifrid 300—799; ostjate šifrid 801—899; hankijate šifrid 901—999; inventeerimisel avastatud kauba ja taara ülejääk — siffer 396 jne.

# KAUBANDUSE JA ÜHISKONDLIKU TOITLUSTAMISE ORGANISATSIOONIDE PROTSESSI

Algdokumendid	Perforeerimine	Sorteerimine, tulpade nr-d	Sorteerimine šifrite abil perfokaardi 11. real			
			Saldo		Käive	
			D	K	D	K
		3, 2, 1	18;	—	3	17;
		6, 5, 4	24	—	3	23
			—	—		—
Kauba- aruanded		6, 5, 4	—	—	—	17;
		3, 2, 1	18	—	17	23
		6, 5, 4				3
		3, 2, 1	18	17;	3;	4;
Kassa- aruanded		6, 5, 4		18	4	17
		3, 2, 1	18	17;	3;	4
		6, 5, 4		18	4	17
		9, 8, 7	18	17;	17	3
		6, 5, 4		18		
Riigipanga dokumentatsioon		9, 8, 7	18	17;	17	3
		6, 5, 4		18		
		9, 8, 7	18	3;	17	3
		6, 5, 4		18		

## JA ETTEVÖTETE ARVESTUSE MEHHAANISEERIMISE TEHNOLOOGILISE SKEEM

Tabulogrammide	Tabulogrammide sisu
1. Kaupade ja taara käivete kontrollandmik	Kaupade ja taara alg- ja lõppsaldod ning käibed materiaalselt vastutavate isikute lõikes
2. Kaupade taara sissetuleku käivete andmik	Kaupade ja taara sissetulek allikate (oma süsteemist, hankijatelt, inventeerimise ülejäägid jne.) ja bilansikontode järgi: kaup, taara, kaubanduslik hinnatäiend, hankijatele makstav summa organisatsiooni (ettevõtte) kohta tervikuna
3. Kaupade ja taara väljamineku käivete andmik	Sama analoogiliselt sissetulekuga
4. Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku käivete andmik	Laekumine ja väljaminek üksikute korrespondeerivate kontode lõikes
5. Riigipanga erilaenukonto operatsioonide käivete andmik	Käibed korrespondeerivate kontode deebet- ja krediti lõikes ning aruandeperioodi alg- ja lõppsaldod
6. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide käivete andmik	Sama
7. Käivete andmik arveldustes hankijatega	Arvelduste deebet- ja krediti käive trükitult liinimeetodil (kohtuvad summad) ning alg- ja lõppsaldod üksikute hankijate ja hankijate rühmade lõikes
8. Käivete andmik väljasaadetud kaupade kohta	Sama
9. Käivete andmik arveldustes ostjate ja tellijatega	Arvelduste deebet- ja krediti käive trükitult liinimeetodil (kohtuvad summad) ning alg- ja lõppsaldod üksikute ostjate ja ostjate rühmade lõikes

vad andmed peavad täpselt võrduma nii üksikute jaettevõtete kaubaaruannete alg- ja lõppsaldode kui ka käivetega. Näitliku käivete kontrollandmiku vormi ja sisu illustreerib tabulogramm nr. 1, kus suurema näitlikkuse saavutamiseks esitatakse summad ümardatult ja täisrublades.

Tabulogramm trükitakse ainult perforerimise ja algdokumentatsiooni õigsuse kontrollimise ning käivete vastastikuse võrdlemise eesmärgil. Selle tabulogrammi alusel ei kirjendata.

2. Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik. Tabulogramm trükitakse kauba perfokaartide pakist sorteeritud deebetperfokaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammis. Osalised kokkuvõtted tabulogrammis kajastavad kaupade ja taara sissetulekut üksikute hankijate (allikate) šifrite kaupa. Osalised kokkuvõtted fikseerivad seega hankijate analüütiliseks arvestuseks tarvisminevaid summasid. Vahekokkuvõtted tabulogrammis kajastavad kaupade ja taara sissetulekut sünteetiliste kontode kaupa.

Tabulogramm nr. 2

Näitlik kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Hankija või korrespondeeriva konto siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Sissetulek		Taara hinna vahe ja boonused	Transpordikulud	Kaubanduslik maha-hindlus	Hankijatele makstav summa
				kaup	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükitab 7. seksioon			trükitab 1. seksioon	trükitab 2. seksioon	trükitab 3. seksioon	trükitab 4. seksioon	trükitab 5. seksioon	trükitab 6. seksioon	
002	001	456	26	200	30				
003	001	457	26	100	20				
004	001	458	27	200	40				
Osaline kokkuvõte				500	90				
015	002	235	27	100	15				
016	002	236	28	100	15				
017	002	237	30	200	20				
Osaline kokkuvõte				400	50				
Vahekokkuvõte				900	140				
001	201	349	29	50	40				
002	201	350	30	50	50				
003	201	357	30	100	70				
Osaline kokkuvõte				200	160				
017	203	151	27	100	30				
018	203	152	29	50	30				
019	203	156	30	50	40				
Osaline kokkuvõte				200	100				
Vahekokkuvõte				400	260				

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
114	396	025	28	30	60				
119	396	028	29	45	70				
120	396	030	29	25	70				
Osaline kokkuvõte				100	200				
Vahekokkuvõte				100	200				
001	901	967	30	300	140	8	3	15	436
002	901	948	29	200	60	2	2	10	254
Osaline kokkuvõte				500	200	10	5	25	690
003	920	961	28	250	125	—	3	13	365
002	920	973	30	150	75	—	1	7	219
Osaline kokkuvõte				400	200	—	4	20	584
Vahekokkuvõte				900	400	10	9	45	1274
Üldkokkuvõte				2300	1000	10	9	45	1274

Kontrollitud kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku alusel kirjendatakse operatsioonid vastavatesse žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse.

Jaekaubandusorganisatsiooni näitliku kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku põhjal toimub kirjendamine järgmiselt:

Operatsiooni sisu	Korrespondeerivate kontode sifrid <sup>1</sup>		Summa	
	deebet	kreedit	osaline	täielik
1	2	3	4	5
<b>I. Kaupade sissetulek</b>				
1. Kaupade sisemine ümberpaigutus	41/3	41/3	900	
2. Saadi kaup jaotuslaolt	41/3	77/4	400	
3. Inventeerimisel avastatud kauba ülejääk	41/3	99/6	100	
4. Hankijatelt saadi kaup	41/3	60	855	
	41/3	42/1	45	2300
<b>II. Taara sissetulek</b>				
5. Taara sisemine ümberpaigutus	41/6	41/6	140	
6. Saadi taarat jaotuslaolt	41/6	77/4	260	
7. Inventeerimisel avastatud taara ülejääk	41/6	99/6	200	
8. Hankijatelt saadi taarat	41/6	60	400	1000
<b>III. Täiendavalt</b>				
9. Transpordikulude ja taaralt maksava lisatasu arvestamine	44/2	60	--	19

<sup>1</sup> Kontode nimetused on esitatud leheküljel 97—101

3. Kaupade ja taara väljamineku käivete andmik. Käesolev tabulogramm trükitakse kauba ja taara perfokaartide pakist sorteeritud krediti-perfokaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammis. Osalised kokkuvõtted täidavad analüütilise arvestuse otstarbe. Tabulogrammi vahkokkuvõtted kajastavad kaupade ja taara väljaminekut sünteetiliste kontode järgi.

Tabulogramm nr. 3

Näitlik kaupade ja taara väljamineku käivete andmik

Materi- aalselt vastutava isiku šifrid	Ostja või korres- pondeeri- va konto šifrid	Doku- mendi nr.	Kuupäev	Väljaminek		Taara hinna- vahed	Trans- pordi- kulud	Kauban- duslik maha- hindlus	Ostjatelt saadaolev summa
				kaup	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükib 7. seksioon			trükib 1. sekt- sioon	trükib 2. seksi- oon	trükib 3. seksi- oon	trükib 4. seksi- oon	trükib 5. seksi- oon	trükib 6. seksi- oon	
013	001	431	28	100	30				
015	001	435	29	300	30				
017	001	440	30	150	35				
Osaline kokkuvõte				550	95				
003	009	440	29	100	10				
005	009	442	30	100	15				
006	009	444	30	150	20				
Osaline kokkuvõte Vahekokkuvõte				350 900	45 140				
002	481 <sup>1</sup>	395	29	150					
003	481	387	30	200					
004	481	316	29	200					
Osaline kokkuvõte Vahekokkuvõte				550 550					
007	764 <sup>2</sup>	017	29	15					
009	764	018	30	15					
011	764	020	30	20					
Osaline kokkuvõte Vahekokkuvõte				50 50					
001	830 <sup>3</sup>	232	27	100	130		13		243
004	830	233	27	100	140		14		254
006	830	250	29	100	115		11		226
009	830	267	30	100	100		10		210
Osaline kokkuvõte				400	485		48		933

<sup>1</sup> 481 «Kaupade jae- ja väikehulgimüük»

<sup>2</sup> 764 «Mitmesugused isikud muude arveldustega».

<sup>3</sup> 830 jt. ostjate šifrid.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
011	831	253	27	100	150		16		266
012	831	269	29	100	150		16		266
012	831	254	30	100	100		8		208
Osaline kokkuvõte				300	400		30		740
Vahekokkuvõte				700	885		88		1673
Üldkokkuvõte				2200	1025		88		1673

Vahetult tabulogrammi põhjal tehakse sissekanded žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse.

Kaubandusorganisatsiooni näitliku kaupade ja taara väljamineku käivete andmiku põhjal toimub kirjendamine järgmist kontodevahelist korrespondeerivust aluseks võttes:

Operatsiooni sisu	Korrespondeerivate kontode sifrid		Summa	
	deebet	krediid	osaline	täielik
1	2	3	4	5
<b>I. Kaupade väljaminek</b>				
1. Kaupade sisemine ümberpaigutus	41/3	41/3	900	
2. Jaerealiseerimine	48/1	41/3	550	
3. Kaupade rikenemised	76/4	41/3	50	
4. Kaupade sularahata müük (tagastamine)	45/1	41/3	700	2200
<b>II. Taara väljaminek</b>				
5. Taara sisemine ümberpaigutus	41/6	41/6	140	
6. Taara sularahata müük (tagastamine)	45/1(60)	41/6	885	1025
<b>III. Täiendavalt</b>				
7. Ostjatelt saadav transpordikulu	45/1	64		88

4. Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku käivete andmik. Tabulogramm trükitakse kõiki kassaoperatsioone kajastavate perfokaartide alusel. Perfokaardid kaubandusliku

laekumise kohta sorteeritakse välja kauba ja taara perfokaartide hulgast ning need lisatakse kassaaruande ülejäänud ridade kohta augustatud perfokaartidele. Tabulogrammis trükitakse iga perfokaart. Osalised kokkuvõtted tähendavad kassa sularaha laekumist või kulutamist sünteetiliste kontode järgi.

Tabulogramm nr. 4

Näitlik kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku käivete andmik

Materfaalselt vastutava isiku siffer või konto siffer (deebet)	Aitlkad või korrespondeeriva konto siffer (kreedid)	Dokumendi nr.	Kuupäev	Sissetulek	Väljaminek	Saldo
1	2	3	4	5	6	7
trükib 7. sektsioon	trükib 1. sektsioon			trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon	trükib 4. sektsioon
000	000	000				10
002	481	395	29	150		
003	481	387	30	200		
004	481	316	29	200		
Osaline kokkuvõte				550		
012	764	274	30	10		
015	764	276	30	20		
Osaline kokkuvõte				30		
500 <sup>1</sup>	510 <sup>2</sup>	399	30	300		
Osaline kokkuvõte				300		
561 <sup>3</sup>	500	458	30		500	
Osaline kokkuvõte					500	
700 <sup>4</sup>	500	025	30		300	
Osaline kokkuvõte					300	
764	500	967	29		30	
Osaline kokkuvõte					30	
Vahekokkuvõte				300	830	
Üldkokkuvõte				880	830	60

<sup>1</sup> 500 «Kassa».

<sup>2</sup> 510 «Arvelduskonto Riigipangas».

<sup>3</sup> 561 «Rahalised vahendid teel».

<sup>4</sup> 700 «Arveldused tööliste ja teenistujatega».

Tabulogrammi õigsust kontrollitakse kassaaruannete algsaldode käivete ja lõppaldode võrdlemisel tabulogrammiga nr. 4.

Kontrollitud tabulogrammi alusel kirjendatakse kassaoperatsioonid vastavatesse arvestusregistritesse (žurnaalorderitesse). Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku näitliku käivete andmiku põhjal toimub kirjendamine järgmiselt:

Operatsiooni sisu	Korrespondeerivate kontode sifrid		Summa	
	deebet	kreedit	osaline	täielik
1	2	3	4	5
1. Laekumine jaerealiseerimisest	50	48/1	550	
2. Laekumine mitmesugustelt isikutelt kahjutasuna	50	76/4	30	
3. Laekus arvelduskontolt Riigipangas	50	51	300	880
4. Anti üle Riigipanga inkassaatorile	56/1	50	500	
5. Maksti välja töötasu tööliste ja teenistujatele	70	50	300	
6. Maksti komitentidele	76/4	50	30	830

Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku käivete andmik aga võib nagu kaupade ja taara arvestuse puhulgi koosneda ka kolmest eraldi tabulogrammist.

1. Käivete kontrollandmik kassa alg- ja lõppsaldode ning käivete kohta materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) kaupa.
2. Käivete andmik kassa sissetuleku (deebet) kohta.
3. Käivete andmik kassa väljamineku (kreediti) kohta.

Käesoleval juhul on perfokaartide sorteerimise ja trükkimise kord analoogiline kauba ja taara vastavate andmike trükkimisega (vt. tabulogrammid nr. 1—3).

5. Riigipanga erilaenukonto operatsioonide käivete andmik sissetulekute, väljaminekute ja saldode kohta. Tabulogramm koostatakse kõiki Riigipanga erilaenukonto operatsioone kajastavate perfokaartide alusel. Riigipanga erilaenukonto operatsioonide perforeerimine toimub kontrollitud ja sifreeritud Riigipanga erilaenukonto väljavõtte põhjal, kus perfokaartid augustatakse eranditult iga väljavõtte saldo- ja käiberea kohta. Tabulogrammi trükitakse iga Riigipanga erilaenukonto operatsiooni kajastav perfokaart. Osalised kokkuvõtted tabulogrammis fikseerivad Riigipanga erilaenukonto laekumist ja väljaminekuid analüütilise arvestuse raames. Vahekokkuvõtted aga kajastavad toimunud operatsioonide sünteetiliste kontode raames. Tabulogramm tervikuna kajastab Riigipanga erilaenukonto operatsioonide algsaldot, käibeid kokku ja lõppsaldot. Esimene ja viimane on kontrollitav Riigipanga erilaenukonto väljavõttega.

## Näitlik Riigipanga erilaenukonto operatsioonide käivate andmik

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Laekumise allikad või väljamaksud (šifrid)	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebet	Kreedid	Saldo
1	2	3	4	5	6	7
trüki <b>b</b> 7. sektsioon	trüki <b>b</b> 1. sektsioon			trüki <b>b</b> 2. sektsioon	trüki <b>b</b> 3. sektsioon	trüki <b>b</b> 4. sektsioon
000	000	000				2100
002	561	458	30	500		
Osaline kokkuvõte				500		
Vahekokkuvõte				500		
003	820	119	29	100		
006	820	120	29	100		
008	820	121	30	100		
Osaline kokkuvõte				300		
001	830	232	27	243		
004	830	233	29	254		
006	830	250	30	226		
009	830	267	30	210		
Osaline kokkuvõte				933		
011	831	258	29	266		
012	831	269	30	266		
017	831	259	30	208		
Osaline kokkuvõte				740		
Vahekokkuvõte				1973		
001	901	967	28		436	
002	901	948	30		254	
Osaline kokkuvõte					690	
003	920	951	29		365	
002	920	947	30		219	
Osaline kokkuvõte					584	
Vahekokkuvõte					1274	
Üldkokkuvõte				2473	1274	901

Pärast Riigipanga erilaenukonto operatsioonide käivate andmiku õigsuse kontrollimist kirjendatakse operatsioonid vahetult tabulogrammi põhjal arvestusregistritesse (žurnaalorderitesse ja juurdekuuluvatesse andmikesse).

Riigipanga erilaenukonto operatsioonide näitliku käivate andmiku põhjal on kontodevaheline korrespondeerivus järgmine:

Operatsiooni sisu	Korrespondeerivate kontode šifrid		Summa	
	deebet	kreedit	osaline	täielik
1	2	3	4	5
1. Laekus rahalisi vahendeid teelt erilaenukontole	91	56/1	500	
2. Laekus ostjatelt erilaenukontole	91	45	1973	2473
3. Maksti hankijatele erilaenukontolt	60	91		1274

6. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide käivete andmik sissetulekute, väljaminekute ja saldode kohta on analoogiline Riigipanga erilaenukonto operatsioonide käivete andmiku ehituse ja trükkimise korruga. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide kontrollitud ja võrreldud tabulogrammid on samuti vahetult žurnaalorderitesse ja vastavatesse andmikesse kirjendamise aluseks.

7. Käivete andmik arveldustes hankijatega (konto nr. 60). Tabulogrammi trükkimiseks eraldi perforeerimist ei teostata, samuti ei ole see tabulogramm operatsioonide kirjendamise aluseks. Käivete andmik arveldustes hankijatega trükitakse kauba- ja Riigipanga operatsioonide järgi augustatud perfokaartide hulgast väljasorteeritud perfokaartide alusel. Tabulogrammi trükkimisel rühmitatakse iga perfokaardi näitajad eraldi hankijate šifrite

Tabulogramm nr. 7

Näitlik käivete andmik arveldustes hankijatega

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Hankija šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kälbed		Saldod	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trübib 7. sektsioon	trübib 1. sektsioon			trübib 2. sektsioon	trübib 3. sektsioon	trübib 4. sektsioon	trübib 5. sektsioon
000	000	000	01			100	
000	000	000	01				200
001	901	967	27	436	436		
002	901	948	29	254	254		
Osaline kokkuvõte				690	690		
003	920	961	28	365	365		
004	920	973	30	219	219		
Osaline kokkuvõte				584	584		
015	921	347	30		250		
016	921	214	30		300		
Osaline kokkuvõte					550		550
Üldine kokkuvõte				1274	1824	100	750

järgi, tuues ühtlasi välja deebet või kreditisaldo. Osaline kokkuvõte näitab arvelduste käibeid ja saldot konkreetsete hankijatega — need andmed täidavad arveldustes hankijatega analüütilise arvestuse otstarvet. Vahekokkuvõttes fikseerivad arvelduste tulemusi ning käibeid arveldustes hankijatega rühmade kaupa (ainult kontrollimiseks). Seega on tabulogramm arveldustes hankijatega ka käivete kontroll-andmik analüütiliseks arvestuseks ja kontrollimiseks.

8. Käivete andmik väljasaadetud kaupade kohta, s. o. Riigipanka inkassoks esitatud dokumentide ja ostjatelt raha laekumise kohta (konto nr. 45). Käesoleva tabulogrammi trükkimise kord ja otstarve on analoogiline eelmise, s. o. hankijate kohta trükitava tabulogrammiga.

Tabulogramm nr. 8

Näitlik käivete andmik väljasaadetud kaupade kohta  
(konto nr. 45)

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Ostja siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Käibed		Saldod	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trükkib 7. sektsioon	trükkib 1. sektsioon			trükkib 2. sektsioon	trükkib 3. sektsioon	trükkib 4. sektsioon	trükkib 5. sektsioon
000	000	000	26			200	
000	000	000	26				100
003	820	119	29		100		100
006	820	120	29		100		100
008	820	121	30		100		100
Osaline kokkuvõte					300		300
001	830	232	27	243	243		
004	830	233	29	254	254		
006	830	250	30	226	226		
009	830	267	30	210	210		
Osaline kokkuvõte				933	933		
011	831	258	29	266	266		
012	831	269	30	266	266		
017	831	259	30	208	208		
Osaline kokkuvõte				740	740		
Uldkokkuvõte				1673	1973	200	400

9. Käivete andmik arveldustes ostjate ja tellijatega (konto nr. 64). Tabulogramm trükitakse kaupade ja taara deebetiperfokaartide ja Riigipanga operatsioonide krediti-perfokaartide hulgast väljasorteeritud perfokaartide alusel. Tabulogrammi vorm, trükkimise kord ja otstarve on analoogiline tabulogrammidega nr. 7 ja nr. 8.

Kirjeldatud 9 tabulogrammi on põhilised tabulogrammid, mida kasutatakse jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel, nii operatsioonide kirjendamisel žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse kui ka tabulogrammide omavahelise seose õigsuse kontrollimisel. Vastavalt vajadusele võib sama perforeerimiskeemi alusel koostada ka mõned täiendavad tabulogrammid.

Kõik eespool kirjeldatud tabulogrammid on omavahel tihedalt seotud. Need seosed kuuluvad vastastikusele võrdlemisele juba enne operatsioonide kirjendamist vastavatesse arvestusregistritesse.

Tähtsamad tabulogrammidevahelised seosed on järgmised.

1. Kaupade ja taara käivete üldkokkuvõtet tabulogrammis nr. 1 võrduvad kaupade ja taara käivete vastavate üldkokkuvõtetega tabulogrammides nr. 2 ja nr. 3 (kauba sisetulek 2300; kauba väljaminek 2200; taara sisetulek 1000; taara väljaminek 1025).

2. Sisemise ümberpaigutuse korras saadud kauba ja taara vahekokkuvõte tabulogrammis nr. 2 võrdub sisemise ümberpaigutuse korras üleantud kauba ja taara vahekokkuvõttega tabulogrammis nr. 3 (kaup 900; taara 140).

3. Kaupade jaerealiseerimise summa tabulogrammis nr. 3 võrdub kaubandusliku laekumise summaga tabulogrammis nr. 4 (jaereali-seerimine 550).

4. Kaupade ja taara väljaminek sularahata müügi (tagastamise) korras tabulogrammis nr. 3 (veerg 10) võrdub väljasaadetud kaupade ja taara summaga tabulogrammis nr. 8 (veerg 5 — summa 1673).

5. Hankijalt saadud kaupade ja taara summa tabulogrammis nr. 2 (veerg 10) võrdub tabulogrammis nr. 7 vastava summaga (veerg 6 — summa 1274).

6. Samuti on omavahel seotud tabulogrammid nr. 7, 8, 9 (arveldused hankijatega, arveldused väljasaadetud kaupade alal, arveldused ostjate ja tellijatega) tabulogrammiga nr. 2 (kaupade sisetulek) ning tabulogrammiga nr. 3 (kaupade väljaminek), samuti aga ka Riigipanga erilaenu- ja arvelduskonto operatsioonide tabulogrammidega nr. 5 või nr. 6.

Ei tohi unustada, et peale tabulogrammidevahelise seose õigsuse kontrollitakse ka tabulogrammisese seose õigsust. Näiteks tabulogrammis nr. 2 (kaupade sisetulek) kontrollitakse hankijatele makstava summa õigsust järgmise seose osas. Kaupade summa + taara summa + taara hinnavahed ja amortisatsioon + transpordikulud — kaubanduslik mahahindlus = hankijatele makstav summa kaupade ja taara eest.

Perforeerimiskeemi nr. 1 rakendamine nii suure hulga erinevate majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks võimaldab neidsamu perfokaarte korduvalt kasutada, lihtsustab tabulogrammidevahelise seose õigsuse kontrollimist ja — mis kõige tähtsam — lihtsustab mehhaniseeritud arvestuse tehnoloogilist protsessi, mistõttu arvutusjaama tootlikkus suureneb.

## IX. TOIDUKAUBASTU MAJANDUSLIKE OPERATSIOONIDE ARVESTUSE MEHHANISEERIMINE

Toidukaubastutes arvestuse mehhaniseerimise vajalikuks tingimuseks on arvestuse täielik tsentraliseerimine, kus kõigi jaettevõtete kohta koostatakse üks aruandlus. Arvestuse tsentraliseerimine võimaldab lihtsustada nii planeerimist kui ka arvestust ning võimaldab edukalt mehhaniseerida massiliste majanduslike operatsioonide arvestust. Igale jaettevõttele tuleb tingimata planeerida kohustuslik jaekäive, kaubavarude normatiiv, töö- ja töötasu näitajad. Põhjalikult tuleks aga kaaluda käibekulude, realiseeritud hinnatäiendi, kasumi jt. näitajate planeerimise küsimusi kõigi jaettevõtete kohta ilma üksikute ettevõtete järgi jaotamata. Ja seda eriti nende kulude ja tulude osas, mille suurus ettevõtte tööst ei sõltu. Üleminekul mehhaniseeritud arvestusele on vaja seda organiseerida ka käibekulude, realiseeritud hinnatäiendi ja kasumi osas (üksikute ettevõtete kaupa). Arvestuse tsentraliseerimisel lihtsustub ja väheneb ka jaotusladude ülalpidamisega seotud kulude ning administratiivkulude jaotamisega seotud töökulu. Vähemalt esialgu on soovitatav jätta jaotuslaod iseseisvade bilansile. Arveldused jaotusladudega toimuvad sel juhul konto nr. 77/4 «Ametkonnasisesed arveldused jooksvate operatsioonide alal» kaudu.

Jaettevõtete arvestuse täielikul tsentraliseerimisel ja põhiliste majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel spetsialiseeruvad raamatupidajad kindlatele tööloikudele arvepidamises.

1. Vajalik arv raamatupidajaid tegeleb aruannete vastuvõtmisega materiaalselt vastutavatelt isikutelt, kontrollib aruande ning sellele lisatud dokumentide sisulist ja vormilist õigsust.

2. Arvutusbüroos kontrollivad raamatupidajad-operaatorid aruandele lisatud dokumentide ning aruande aritmeetilist õigsust.

3. Kontrollitud dokumendid šifreeritakse raamatupidajate poolt.

4. Arvutusjaama suunatavad dokumendid (aruanded) registreeritakse vajaduse korral vastavates registrites ning moodustatakse üleantavad dokumentide pakid.

5. Dokumentide pakid antakse kindla korra kohaselt ettenähtud tähtaegadel üle arvutusjaama, kust saadakse trükitud tabulogrammid, mis kontrollitakse ja mille alusel kirjendatakse operatsioonid žurnaal-orderitesse ning nende juurde kuuluvatesse andmikesse. (Seda tööd võiks teha pearaamatupidaja asetäitja mehhaniseeritud arvestuse alal.)

6. Osa raamatupidajaid tegeleb töötasu arvestusega kõigi jaettevõtete kaubandustöötajatele.

7. Osa raamatupidajaid tegeleb põhivahendite, väikevahendite, remondi, kapitaalvahetuste jne. arvestusega.

8. Eraldi raamatupidaja tegeleb käibekulude arvestusega.

9. Eraldi raamatupidaja tegeleb realiseeritud hinnatäiendi arvestusega jne.

Niisugune tööjaotus suurendab raamatupidaja kvalifikatsiooni oma tööloigus. Kasutades pidevalt kaubastu koosseisus organiseeritud arvutusbüroo teenuseid arvestuse aritmeetilise õigsuse kontrollimiseks, liitmiseks jne., suureneb raamatupidajate töö täpsus ja tööviljakus tunduvalt.

Arvestades toidukaubastu jaettevõtete töö iseloomu, kaupade hankimise korda, struktuuri ja majanduslike operatsioonide massilisust, on tsentraliseeritud raamatupidamise arvestuse organiseerimise puhul otstarbekohane eelkõige täielikult mehhaniseerida (kasutades analüütilisi arvutusmasinaid) kauba-, kassa- ja Riigipanga operatsioonid. Edasi peatumeegi nende põhiliste majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimise korra ja tingimuste tundmaõppimisel.

## 1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Kaubaoperatsioonide täielikult mehhaniseeritud arvestus peab kindlustama võimaluse teostada kontrolli kaubalis-materiaalsete väärtuste jääkide, liikumise ja säilimise üle materiaalselt vastutavate isikute järgi.

Samuti peab mehhaniseeritud arvestus kindlustama võimaluse plaaninäitajate (kaubakäibe jt.) täitmise kontrollimiseks materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) kaupa.

Toidukaubastute materiaalselt vastutavad isikud peavad koostama kõigi kauba sissetuleku (peamiselt saatelehtede) ja väljamineku dokumentide alusel iga viie päeva kohta kaubaaruande (vt. vorm lk. 27—28) kahes eksemplaris, mille esimene eksemplar koos kõigi aruande koostamise aluseks olevate dokumentidega antakse üle raamatupidajale allkirja vastu aruande teisel eksemplari. Aruanne kontrollitakse sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt ning seejärel šifreeritakse. Hilisemaks kontrollimiseks on kontrollitud ja šifreeritud kaubaaruanded otstarbekohane registreerida kaubaaruannete registreerimise žurnalis materiaalselt vastutavate isikute järgi, mille vorm on toodud lk. 55.

Kaubaaruannete registreerimise žurnali kokkuvõtted, mis arvutatakse summeerival arvutusmasinal, võrreldakse arvutusjaamas koostatavate tabulogrammidega. Selles seisneb registreerimisžurnali kontrolliv tähtsus. Ajal, mil kaubaaruanded on arvutusjaamas töötlemisel, saadakse vajaduse (inventuurid jne.) korral žurnalist saldod ja käibed materiaalselt vastutavate isikute järgi.

Registreeritud kaubaaruanded (ilma juurdekuuluvate saatelehtede ja arveteta) antakse viispäevakule järgneval päeval ettenähtud kellaajal pakitult üle arvutusjaama vastuvõtu- ja väljaandmisosakonda, kus nende vastuvõtt nõuetekohaselt vormistatakse (aruannete pakid registreeritakse vastavas žurnalis).

Vastuvõtuosakondadest antakse kaubaaruanded üle perforeerimis- ja kontrollimisosakonda koos vastava korraldusega. Siin perforeeritakse eraldi kaubaaruande iga rida (välja arvatud lõppsaldod, mida

## Kaupade ja taara käivate kontrollandmik

\_\_\_\_\_ kuni \_\_\_\_\_ 196\_\_ a.

Materiaalseit vastutava isiku siffer	Hankija siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kaubakäive		Taarakäive		Saldo	
				deebet	kreeditt	deebet	kreeditt	kaup	taara
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükib 7. sektsioon			trükib 1. sektsioon		trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon	trükib 4. sektsioon	trükib 5. sektsioon	trükib 6. sektsioon
1	000	014	05	13 444.84	15 479.65	1 361.30	1 526.06	50 078.21	3 336.80
jne.								48 043.06	3 172.04
31	000	014	05	6 660.13	6 583.36	302.65	150.99	26 915.14	1 437.13
jne.								26 992.41	1 588.79
Üldkokkuvõte				397 402.54	518 625.84	90 189.02	87 049.91	1 647 093.26	142 165.28

<sup>1</sup> Esimene sektsioon trükib teatmelistest andmetest kuupäeva (perforeerimiskeemi nr. 1 tulbad 10—11) ning kauba deebetkäibe summa ja kokkuvõtted (perforeerimiskeemi nr. 1 tulbad 12—18).

### Kaubaaruannete registreerimise žurnaal

kuus 19\_\_ a.

Jaeettevõtte nr.	Kaubaaruande		Algsaldo				K ä i v e				Lõppsaldo	
	nr.	periood	kaup	taara	sissetulek		väljaminek		kaup	taara	kaup	taara
					kaup	taara	kaup	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
1	14	1.—5. III	50 078.21	3 336.80	13 444.84	1 361.30	15 479.65	1 526.06	48 043.40	3 172.04		
jne. 31	14	1.—5. III	26 915.14	1 437.13	6 660.13	302.65	6 583.36	150.99	26 992.41	1 588.79		
Üldkokkuvõte			1 768 316.56	139 026.17	397 402.54	90 189.02	518 625.84	87 049.91	1 647 093.26	142 165.28		

arvutab tabulaator) kooskõlas perforeerimisskeemiga nr. 1 (vt. lk. 20). Augustatud perfokaardid kontrollitakse kontrollimismasinal ning ebaõigete perfokaartide asemele augustatakse õiged perfokaardid.

Kaubastu kõigi viispäevaku kaubaaruannete põhjal perforeeritud perfokaartide alusel trükib tabulaator T-5M pärast perfokaartide sorteerimist sorteerimismasinas materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) šifrite järgi (tulbad 3, 2, 1) nn. kaupade ja taara käivete kontrollandmiku (tabulogrammi nr. 1).

Tabulogramm trükitakse (kontrollimise otstarbel) ainult kokkuvõtete, s. o. käivete ja saldode fikseerimisega materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) järgi. Enne järgmiste tabulogrammide trükimist on vaja tabulogrammi nr. 1 käivete ja saldode kokkuvõtteid võrrelda kaubaaruannete registreerimise žurnaali vastavate kokkuvõttega. Võrdsused tõendavad veelkordselt perforeerimise õigsust (vt. kokkuvõtted kaubaaruannete registreerimise žurnalis lk. 55).

Arvutusjaamas rühmitatakse sorteerimismasinal kaupade ja taara perfokaartide pakk kolme ossa:

- 1) algsaldode perfokaardid;
- 2) kaupade ja taara sissetulekuperfokaardid;
- 3) kaupade ja taara väljaminekuperfokaardid.

Kaupade ja taara algsaldode perfokaartide alusel trükitakse saldode tabulogramm nr. 1a.

Tabulogramm nr. 1a

Saldode tabulogramm seisuga 1. III 1965. a.

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Hankija šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Saldo 1. III 1965. a.	
				kaup	taara
trükib 7. sektsioon	trükib 1. sektsioon			trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon
1. jne.	000	014	01	50 078.21	3 336.80
31. jne.	000	014	01	26 915.14	1 437.13
Üldkokkuvõte				1 768 316.56	139 026.17

Kaupade ja taara sissetulekuperfokaardid sorteeritakse perforeerimisskeemi nr. 1 tulpade 6, 5, 4 (hankijate) järgi. Kaupade ja taara sorteeritud sissetulekuperfokaartide alusel trükib tabulaator T-5M kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku, kusjuures iga perfokaardi näitajad fikseeritakse tabulogrammis.

Kaupade ja taara väljaminekuperfokaardid sorteeritakse perforeerimisskeemi tulpade 6, 5, 4 (ostjate, korrespondeerivate kontode jne.) järgi. Kaupade ja taara sorteeritud väljaminekuperfokaartide

## Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik ajavahemikul 1.—5. III 1965. a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Hankija siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä i v e	
				kaup	taara
1	2	3	4	5	6
trükib 7. sektsioon	trükib 1. sektsioon			trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon
	Kokkuvõtted rühmitatud allikate, hankijate ja korrespondeerivate kontode järgi				
Üldkokkuvõte				39 7402.54	90 189.02

alusel trükib tabulaator kaupade ja taara väljamineku käivete andmiku, kusjuures iga perfokaardi näitajad fikseeritakse eraldi käivete andmikus (tabulogrammis).

## Kaupade ja taara väljamineku käivete andmik ajavahemikul 1.—5. III 1965. a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Ostja või korrespondeeriva konto siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä i v e	
				kaup	taara
1	2	3	4	5	6
trükib 7. sektsioon	trükib 1. sektsioon			trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon
	Kokkuvõtted rühmitatud ostjate või korrespondeerivate kontode järgi				
Üldkokkuvõte				518 625.84	87 049.91

Arvutusjaamast antakse trükitud tabulogrammid kaubandusorganisatsiooni esindajale välja allkirja vastu registreerimisžurnaalis.

Raamatupidaja kontrollib tabulogrammidevahelisi seoseid. Vigade esinemisel tuleb need leida ning tabulogrammid tindiga parandada. Kaubandusorganisatsioonide kirjendamise aluseks olevate tabulogrammide nr. 2 ja nr. 3 käivete õigsust kontrollitakse järgmiselt: kaupade algsaldo tabulogrammis nr. 1a 1 768 316.56 rubla + kaupade sissetulek tabulogrammis nr. 2 397 402.54 rubla — kaupade välja-

minek tabulogrammis nr. 3 518 625.84 rubla peab võrduma kaupade lõppsaldoga tabulogrammis nr. 1, s. o. 1 647 093.26 rublaga. Taara algsaldo tabulogrammis nr. 1a 139 026.17 rubla + taara sissetulek tabulogrammis nr. 2 90 189.02 rubla — taara väljaminek tabulogrammis nr. 3 87 049.91 rubla peab võrduma taara lõppsaldoga tabulogrammis nr. 1, s. o. 142 165.28 rublaga. Kontrollitud tabulogrammide nr. 2 ja 3 põhjal tehakse kirjendid žurnaalorderitesse ja andmikesse. Selleks otstarbeks võib koostada vastavad rühmituslehed korrespondeerivate kontode järgi.

**Näitlik rühmitusleht kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku (tabulogramm nr. 2) põhjal**

Kontode korrespondeerivus:		Kaupade ja taara sissetulek:	
Deebet	Kreedit	Kaup	Taara
41/3, 41/6	41/6, 41/3 (sisemine väljaminek)	18 998.34	1 689.15
41/3, 41/6	77/4 (saadi jaotuslaolt)	75 338.30	2 686.99
— 41/6	99/5 (tulud taarast)	—	139.80
41/3, —	99/6 (inventuuri ülejääk)	44.60	—
41/3, 41/6	60 (saadi hankijatel)	303 021.30	85 673.08
	Kokku	397 402.54	90 189.02

**Näitlik rühmitusleht kaupade ja taara väljamineku käivete andmiku (tabulogramm nr. 3) põhjal**

Kontode korrespondeerivus:		Kaupade ja taara väljaminek:	
Deebet	Kreedit	Kaup	Taara
41/3, 41/6	41/3, 41/6 (sisemine väljaminek)	18 998.34	1 689.15
77/4	41/3, 41/6 (kaupade tagastamine jaotuslaole)	899.37	1 528.66
99/5	— 41/6 (taara kahjud)	—	65.31
45/1	41/3, 41/6	48 820.42	83 766.79
48/1	41/3 —	449 907.71	—
	Kokku	518 625.84	87 049.91

Nii tehakse iga viispäevaku möödudes koondkirjendeid žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse rühmituslehtede või vahetult tabulogrammide nr. 2 ja 3 alusel kõigi jaettevõtete kohta, seega 6 korda kuu jooksul. Žurnaalorderite põhjal tehakse kuu lõpul sissekanded pearaamatu vastavatele kontodele.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Meetodilistel kaalutlustel žurnaalorderite ja andmike ning pearaamatu kontode näitlikke vorme siinkohal ei käsitleta.

Aruandeperioodi tegeliku kaubakäibe kindlaksmääramiseks kaupluste (materiaalselt vastutavate isikute) järgi sorteeritakse kaupade väljamineku perfokaartide hulgast välja jaerealiseerimist fikseerivad perfokaardid (šiffer 481) tulpade 6, 5, 4 alusel. Jaerealiseerimist fikseerivad perfokaardid sorteeritakse edasi materiaalselt vastutavate isikute tulpade 3, 2 ja 1 järgi ning tabulogramm trükitakse tegeliku jaekäibe kohta järgmise vormi kohaselt:

Tabulogramm nr. 1b

Tegelik jaekäive kuus

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Jaekäive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
1. jne.	481	000	00	79 456.14
31. jne.	481	000	00	37 168.36
Kokku kaubastu kuu jaekäive				2 967 854.60

Sisemiste arvelduste võrdlemiseks jaotuslaoga kontol 77/4 «Ametkonnasised arveldused jooksvate operatsioonide alal» on soovitatav iga viispäevaku möödudes rakendada järgmist korda:

Kauba ja taara sissetuleku- ja väljaminekuperfokaartide hulgast sorteeritakse välja jaotusladudega arveldusi fikseerivad perfokaardid tulpade 6, 5, 4 järgi (konto 77/4). Edasi rühmitatakse perfokaardid

Tabulogramm nr. 1c

Võrdlustabulogramm konto 77/4 deebet kohta  
(arvelduste võrdlemiseks jaotuslaoga) 1.—15. märtsini 1965. a.

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Jaotuslaos šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	aup	Taara
1	2	3	4	5	6
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon
	Kokkuvõtted rühmitatud jaotusladude šifrite järgi				
Kokku				899.37	1528.66

kahte ossa, s. o. deebet ja krediti tunnuste järgi. Sorteeritud perforatsioonide alusel trükitakse nn. võrdlustabulogrammid kahes eksemplaris arvelduste võrdlemiseks iseseisval bilansil olevate jaotusladudega.

Tabulogramm nr. 1d

Võrdlustabulogramm konto 77/4 krediti kohta  
(arvelduste võrdlemiseks jaotuslaoga)  
1.—5. märtsini 1965. a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Jaotuslao siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kaup	Taara
1	2	3	4	5	6
trüüb 7. sektsioon	trüüb 1.—2. sektsioon			trüüb 2. sektsioon	trüüb 3. sektsioon
	Kokkuvõtted rühmitatud jaotusladude sifrite järgi				
		Kokku		75 338.30	2686.99

Võrdlustabulogrammide üks eksemplaridest, mille seost tabulogrammidega nr. 2 ja nr. 3 on võrreldud, saadetakse vastavatele jaotusladudele arvelduste summade vastastikuselt võrdlemiseks.

Toidukaubastu jaettevõtted saavad kaupa ja taarat nii jaotusladudelt kui ka transiithankijatelt (kombinaadid) saatelehtede alusel, kus ei ole transpordikulude, kaubandusliku mahahindluse ja hankijatele makstavat summat fikseeritud. Arve elementide arvestuse ja võrdlemise korda käsitletakse hiljem transiithankijatega toimuvate arvelduste kontrollimise ja arvestamise peatükis (vt. lk. 67—70).

## 2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine (konto nr. 50)

Toidukaubastu suuremad jaettevõtted on varustatud mehhaanilise kassaaparaadiga, väiksemates aga võtavad raha müüüdud kaupade eest vastu müüjad. Iga viispäevaku möödumisel koostatakse üheaegselt kaubaaruande koostamisega ka mehhaniseeritud arvestuse nõuetega kohandatud kassaaruanne (vt. vorm lk. 30) kahes eksemplaris, mille esimene eksemplar koos juurdekuuluvate dokumentidega antakse üle graafikus ettenähtud ajal raamatupidajale allkirja vastu aruande teisel eksemplariil. Sularaha jäägi viispäevaku alguseks ja lõpuks fikseerivad kassaaruandes ainult need kauplused, millel on mehhaaniline kassaaparaat, ülejäänud kaupluste kassaaruannetes

sularaha alg- ja lõppsaldot (üleminev jääk vahetusrahana) ei kajastata. Raamatupidamises kontrollitakse vastavalt tööjaotusele kõigepealt kassaaruande ja selle juurde kuuluvate dokumentide sisulist, vormilist ja aritmeetilist õigsust ning võrreldes kassaaruande seost kaubaaruandega. Seejärel šifreeritakse kassaaruanne. Šifreerimata jäetakse kaubanduslik laekumine kaupade müügist, sest neid summasid kassaaruande alusel ei perforeriita. Kaubandusliku laekumise kohta on otstarbekohane kasutada kaupade väljaminekuperfokaartide hulgast väljasorteeritud kaubanduslikku laekumist tõendavaid perfokaarte. Sellega jääb ära samasuguste summade mitmekordne perforerimine ning saavutatakse kauba väljamineku ja kassa laekumise ühtsus. Kontrollitud ja šifreeritud kassaaruannetest valitakse välja need, milles on fikseeritud sularaha alg- ja lõppsaldo (kauplustes on mehhaaniline kassaaparaat). Need kassaaruanded registreerib raamatupidaja käsitsi vastava vormiga kassaandmikis.

**Mehhaanilise kassaaparaadiga kaupluste kassaandmik**  
1.—5. märtsini 1965. a.

Kaupluse nr.	Saldo 1. III 196__ a.	Sissetulek	Väljaminek	Saldo 6. III 196__ a.
003	169.45	22 303.40	22 280.29	192.56
021	21.76	21 157.20	21 162.—	17.04
051	201.45	29 124.24	29 200.—	125.69
jne.				
Kokku	2 812.17	124 759.16	124 677.54	2 893.79

Koostatud kassaandmikku kasutatakse hiljem kassasaldode ja -käivete kontrollimiseks trükitud tabulogrammide põhjal.

Kassaandmikis registreeritud ja registreerimata, kontrollitud ja šifreeritud kassaaruanded antakse pakitult graafikus ettenähtud ajal ja korra kohaselt (koos kaubaaruannetega) arvutusjaamale. Siin augustatakse kassaaruannete iga rea alusel ja (välja arvatud kaubanduslik laekumine) kooskõlas perforerimis skeemiga nr. 1 perfokaardid. Kontrollitud perfokaardid sorteeritakse kassa sissetuleku ja väljaminekutunnuste järgi kahte pakki, kusjuures sissetulekuperfokaartidele lisatakse kauba väljamineku perfokaartidest kaubanduslikku laekumist tõendavad perfokaardid (kaupade ja kassa sissetuleku ja väljamineku eraldustunnused perfokaardi mõttelisel 11. real on vastupidised).

Kõigepealt trükitakse arvutusjaamas kassaoperatsioonide osas tabulogrammide eraldi kassa sissetuleku ja väljamineku kohta (kaupluste läbilõikes) ainuüksi perforerimise õigsuse veelkordseks kontrollimiseks. Kassa sissetuleku tabulogramm trükitakse deebetperfo-

kaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammi, mis on eelnevalt sorteeritud perfokaardi tulpade 3, 2, 1, s. o. kaupluse šifrite (materiaalselt vastutavate isikute) järgi.

**Käivete kontrollandmik kassa sissetuleku kohta kaupluste järgi 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer (materiaalselt vastutava isiku šiffer)	Allikas või korrepondeeriva isiku šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebet käive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
Rühmitatult kaupluste šifrite järgi				
	Üldkokkuvõte			530 467.33

Käivete kontrollandmik kassa väljamineku kohta trükitakse krediti perfokaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammi. Perfokaardid on eelnevalt sorteeritud kaupluse šifrite (materiaalselt vastutavate isikute), s. o. perfokaardi tulpade 3, 2, 1 järgi.

**Käivete kontrollandmik kassa väljamineku kohta kaupluste järgi 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer (materiaalselt vastutava isiku šiffer)	Saaja või korrepondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kreediti käive
1	2	3	4	4
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
Rühmitatult kaupluste šifrite järgi				
	Üldkokkuvõte			530 385.71

Käivete kontrollandmike (tabulogrammide) põhjal kontrollitakse kõigepealt kassa väljamineku ja kassa sissetuleku tabulogrammide omavahelist seost summade osas, mis on ühelt jaettevõttelt teisele üle antud. Nende käivete kokkuvõte mõlemas tabulogrammis peab olema võrdne.

Perforeerimise ja tabulogrammide trükkimise õigsust kontrollitakse veel järgmise seose abil:

Kassa algsaldo 2812.17 rubla (vt. kassaandmiku veerg 2 lk. 61)  
 + käivete kontrollandmiku deebetikäive 530 467.33 rubla (vt. lk.62)  
 — käivete kontrollandmiku kreditikäive 530 385.71 rubla (vt. lk. 62)  
 = kassa lõppsald 2893.79 rubla (vt. kassaandmiku veerg 5 lk. 61).

Kui see võrdus ei kehti, tuleb üksikud kaupluste kassaaruannete käibed võrrelda käivete kontrollandmikuga, vigade avastamisel need aga parandada (augustatakse uued perfokaardid ebatäpsete asendamiseks). Kui võrdlus on tehtud, vead leitud ja parandatud, siis trükitakse uuesti tabulogrammid eraldi kassa sissetuleku ja väljamineku kohta. Perfokaardid on eelnevalt sorteeritud perfokaardi tulpade 6, 5, 4, s. o. korrespondeerivate kontode järgi. Kassa sissetuleku ja väljamineku käivete andmikumid (tabulogramm) trükitakse iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammi. Tabulogramm, mis trükitakse korrespondeerivate kontode järgi, on ühtlasi žurnaalordritesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse kassaoperatsioonide kirjendamise aluseks.

**Käivete andmik kassa sissetuleku kohta korrespondeerivate kontode järgi 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer (materiaalselt vastutava isiku šiffer)	Allika või korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebetikäive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
	Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi			
	Üldkokkuvõte			530 467.33

**Käivete andmik kassa väljamineku kohta korrespondeerivate kontode järgi 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer	Saaja või korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Krediti käive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
	Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi			
			Üldkokkuvõte	530 385.71

Kirjendid žurnaalorderitesse viimaste tabulogrammide alusel tehakse viispäevakute kaupa vahetult tabulogrammide või selleks koostatud rühmituslehtede põhjal (vt. lk. 58).

Kuu jooksul kirjendatakse operatsioonid žurnaalorderitesse ja juurdekuuluvatesse andmikesse ainult kuus korda. Žurnaalorderite kokkuvõtete alusel kirjendatakse kassaoperatsioonid pearaamatu kontodele, mille põhjal koostatakse aruandlus.

### 3. Riigipanga erilaenukonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine (konto nr. 91)

Riigipangalt saadakse iga päev erilaenukonto väljavõtte koos juurdekuuluvate tõendavate dokumentidega, mis olid aluseks erilaenukonto operatsioonidele. Riigipanga erilaenukonto väljavõttes on fikseeritud algsaldo, deebet- ja kreditikäive üksikute dokumentide alusel ning lõppsaldo. Sealjuures tuleb silmas pidada asjaolu, et erilaenukonto väljavõtte deebet vastab kaubandusorganisatsiooni raamatupidamises erilaenukonto kreditle ja vastupidi: väljavõtte kredit vastab raamatupidamises erilaenukonto deebetile. Riigipanga erilaenukonto väljavõttele lisatud dokumentide alusel kontrollib finantsist-raamatupidaja operatsioonide seaduspärasust ning dokumentide vastavust erilaenukonto väljavõttele.

Kontrollitud ja võrreldud erilaenukonto väljavõttele lisatud dokumendid šifreeritakse iga päev finantsist-raamatupidaja poolt. Šifreeritud ja kontrollitud dokumendid antakse pakitult kuupäevade järgi üle arvutusjaamale viispäevakute (seitsepäevakute) kaupa. Eri-laenukonto väljavõtted aga registreerib finantsist-raamatupidaja käsitsi nn. erilaenukonto väljavõtete registreerimise raamatusse, kus näidatakse ainult saldo kuu algul ning käivete summad üksikute erilaenukonto väljavõtete põhjal (kuupäevade järgi).

#### Riigipanga erilaenukonto väljavõtete registreerimise raamat märtsikuus 196 a.

Kuupäev	Deebet	Kredit	Saldo
1	2	3	4
Saldo 1. III 196 a.			
1.III	230.60	17 724.90	2 773 670.97
2.III	48 612.13	194 795.46	
3.III	109 826.67	118 911.90	
jne.			
Kokku	2 504 025.62	2 866 275.66	3 135 921.01

Arvutusjaamas perforeeritakse erilaenukonto operatsioone tõestavad, kontrollitud ja šifreeritud dokumendid. Seejärel kontrollitakse perforeerimise täpsust kontrollimismasinal. Kontrollitud ja kuupäevade järgi sorteeritud perfokaartide põhjal trükitakse viispäevaku (seitsepäevaku) tabulogrammide eraldi deebet- ja krediti käibe kohta, fikseerides üksikute kuupäevade käivete kokkuvõtteid tabulogrammidesse. Tabulogrammidesse trükitakse iga perfokaardi näitajad eraldi.

**Riigipanga erilaenukonto deebetikäivete kontrollandmik 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer	Korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebetikäive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon		trükitab 1. sektsioon	Rühmitatult kuupäevade järgi	trükitab 2. sektsioon

**Riigipanga erilaenukonto krediti käivete kontrollandmik 1.—5. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer	Korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Krediti käive
1	3	3	4	5
trükitab 7. sektsioon		trükitab 1. sektsioon	Rühmitatult kuupäevade järgi	trükitab 2. sektsioon

Finantsist-raamatupidaja, saades erilaenukonto viispäevaku operatsioonide kohta trükitud tabulogrammide, võrdleb tabulogrammide osalisi kokkuvõtteid kuupäevade kaupa erilaenukonto väljavõtte vastavate käivetega väljavõtete registreerimise raamatus (vt. lk. 64). Vead tabulogrammis tuleb avastada ja parandada. Viispäevaku erilaenukonto käivete andmikud (tabulogrammide) trükitakse ainult kontrollimiseks. Nende alusel ei ole otstarbekohane žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse kirjendeid teha.

Arvutusjaamas võetakse kõik kuu jooksul erilaenukonto operatsioonide kohta augustatud perfokaardid kokku ja sorteeritakse deebet- ja krediti tunnuste järgi kahte rühma. Edasi sorteeritakse deebet- ja krediti perfokaardid korrespondeerivate kontode šifrite tulpage 6, 5, 4) järgi.

Sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse kuu kohta kaks tabulogrammi: eraldi erilaenukonto deebetikäibe ja kreditikäibe jaoks, mõlemad rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi. Kuu kohta trükitud tabulogrammides on iga perfokaart eraldi fikseeritud, osalised kokkuvõtted näitavad aga korrespondeerivust sünteetiliste kontode lõikes. Seega on need kaks tabulogrammi ka žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse operatsioonide kirjendamise aluseks.

Käivete andmik erilaenukonto deebetikäibe  
kohta märtsikuus 196 a.

Kaupluse siffer	Korrespondeeriva konto siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebetikäive
1	2	3	4	5
trükib 7. sektsioon	trükib 1. seksioon Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi osaliste kokkuvõtetega			trükib 2. sektsioon
	Üldkokkuvõte			2 504 025 62

Käivete andmik erilaenukonto kreditikäibe  
kohta märtsikuus 196 a.

Kaupluse siffer	Korrespondeerivate kontode siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kreditikäive
1	2	3	4	5
trükib 7. sektsioon	trükib 1. seksioon Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi osaliste kokkuvõtetega			trükib 2. sektsioon
	Üldkokkuvõte			2 866 275.66

Käivete andmike üldkokkuvõtted kuuluvad võrdlemisele väljavõtete registreerimise raamatu käivete kokkuvõtetega (vt. lk. 64).  
Riigipanga arvelduskonto operatsioonide arvestuse mehhaniseeri-

mise üldkord toidukaubastutes on analoogiline ülalkirjeldatud erilaenukonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisega, mistõttu seda eraldi ei käsitleta.

#### 4. Transiithankijatega arvelduste arvestuse mehhaniseerimine (konto nr. 60)

Kaupa ja taarat jaevõrgule üle andes vormistavad transiithankijad (piimakombinaat, lihakombinaat, õlletehas jt.) selle saatelehega, kus näidatakse ainult üleantava kauba jaemaksumus ja taara müügihind. Saatelehel vormistavad materiaalselt vastutavad isikud ka kauba ja taara vastuvõtu. Niisugune kaupade üleandmine kord lihtsustab ja kiirendab kaupade jaotamist jaettevõtetele. Transiithankijad koostavad ja esitavad iga päev jaettevõtetele saatelehtede alusel üleantud kaupade ja taara kohta kaubastu raamatupidamisele arve. Sellele lisatakse üks eksemplar kõigist saatelehtedest, millega vormistati kaupade ja taara üleandmine jaevõrku. Arve on ühtlasi aluseks kaupade ja taara eest maksmisel hankijatele. Transiithankijalt saadud arved kontrollib aritmeetiliselt arvutusbüroo raamatupidaja-operaator. Seejärel kontrollib arved juriidiliselt transiitgrupi raamatupidaja, kes registreerib need hankijate järgi viispäevakute kaupa nn. kontrollžurnaalis.

Kontrollžurnaali piimakombinaadilt 1.—5. märtsini saadud arvete kohta

Jrk. nr.	Arve nr.	Kuupäev	Kaup	Taara
1.	956	1.III	16 525.45	13 315.—
2.	997	2.III	14 905.36	13 152.50
jne.				
Kokku 1.—5. märtsini			80 796.77	70 434.50

Arvete ja saatelehtede vahelise seose kontrollimiseks viispäevakute kaupa lüüakse perfokaardid kõigi arvefaktuurile lisatud ning kontrollitud ja šifreeritud saatelehtede põhjal. Arvetele lisatud saatelehtede põhjal augustatud perfokaartide alusel trükitakse järgmise vormiga tabulogramm (vt. lk. 68).

Käesoleva tabulogrammi kokkuvõtteid võrreldakse nii tabulogrammiga nr. 2 «Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik» kui ka viispäevaku kontrollžurnaaliga. Transiithankijalt (piimakombinaat) saadud kaupade summa peab kõikidel juhtudel olema 80 796.77 rubla, taara summa aga 70 434.50 rubla.

Samuti tuleb toimida kõigi transiithankijatega (karastusjookide tehas, külmoone jne.) arvelduste ning kaupade ja taara arvelevõt-

**Tabulogramm piimakombinaadilt saadud kauba ja taara kohta  
(kaupluste järgi) 1.—5. märtsini 1962. a.**

Hankija siffer	Mat. vastut. isiku siffer	Saatelehe nr.	Kuupäev	Kaup	Taara
1	2	3	4	5	6
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon
	Osalised kokkuvõtted kaupluste (materიაalselt vastutavate isikute) järgi				
	Kokku kõigi kaupluste kohta			80 796.77	70 434.50

mise õigsuse ja õigeaegsuse kontrollimiseks. Kuu jooksul hankijatelt saadud kaupade ja taara arved on kontrollimise eesmärgil otstarbekohane registreerida (hankijate järgi) viispäevaku kontrollžurnaali kokkuvõtete põhjal järgmise vormiga registris:

**\_\_\_\_\_ kuul 196 a. hankijatelt  
saadud arvete registreerimise žurnaal viispäevakute järgi**

Hankijad	K u u p ä e v a d						Kokku
	1—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—31	
1	2	3	4	5	6	7	8
901. Piimakombinaat: kaup taara	80 796.77						472 765.45
902. Lihakombinaat: kaup taara	70 434.50						396 617.40
jne.							
Kokku							

Võrdlemiseks hankijatega terve kuu kohta, samuti arves esinevate elementide arvestamiseks raamatupidamises (saatelehtedega kaupu arvele võttes ei arvestatud transpordikulused, kaubanduslikku mahahindlust ega teisi arveelemente) perforeeritakse kõik hankijate arved, mis on kontrollitud ja šifreeritud, ning trükitakse tabulogramm hankijate järgi nii, et arve kõik elemendid oleksid tabulogrammis fikseeritud (vt. lk. 69). Kaupade ja taara kokkuvõtteid tabulogrammis võrreldakse hankijatelt saadud arvete registreerimisžurnaali kokkuvõtetega. Veergude 7—9 kokkuvõtete alusel koostatakse koondkirjendid, transpordikulude, kaubandusliku mahahindluse ja teiste elemen-

Tabulogramm hankijalt 19 a. märtsikuus saadud arvete kohta

Hankija siffer	Korrespondentide arv konjoo siffer	Arve nr.	Kuupäev	Kaup jaehinnas	Taara	Amortisats. nõude eest	Transpordikulud	Kaubanduslik mahahindlus	Hankijatele makstav summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trühib 7. sektsioon			trühib 1. sektsioon		trühib 2. sektsioon	trühib 3. sektsioon	trühib 4. sektsioon	trühib 5. sektsioon	trühib 6. sektsioon
Rühmitatult hankijate šifrite järgi									
901 <sup>1</sup>	600	721	03	12 111.86	9 375.00	37.30	223.38	518.55	21 228.99
901									
jne.									
Osaline kokkuvõte				472 765.45	396 617.40	742.15	5 213.50	21 376.55	853 961.95
902 <sup>2</sup>									
ine.									
Osaline kokkuvõte									

<sup>1</sup> Piimakombinaat

<sup>2</sup> Lihakombinaat

tide kohta. Arve põhjal augustatud iga perfokaardi näitajad trükitakse tabulogrammis eraldi.

Kaupade ja taara maksumus peab võrduma arvete registreerimisžurnaali kokkuvõtetega hankijate järgi. Tabulogrammi veergude 7—9 põhjal kirjendatakse kokkuvõtted žurnaalorderitesse järgmiselt:

- 1) D-t «Käibekulud» (veerg 7 + 8),  
K-t 60 «Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega»;
- 2) D-t 60 «Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega» (veerg 9),  
K-t 42/1 «Kaubanduslik hinnatäiend».

Pärast kuu möödumist on vaja selgitada võlgnevuse saldo hankijate kaupa. Selleks trükitakse hankijatelt saadud arvete ja Riigipanga erilaenukonto väljavõtte põhjal augustatud ning hankijate järgi väljasorteeritud perfokaartide alusel tabulogramm võlgnevuse saldo selgitamiseks.

**Tabulogramm võlgnevuse saldo selgitamiseks ja võrdlemiseks hankijatega  
19 a. märtsikuu kohta**

Hankijate siffer	Konto siffer	Dokumendi nr.	Kuu päev	K ä i v e		S a l d o	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trükib 7. sektsioon	trükib 1. sektsioon			trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon	rükib 4. sektsioon	trükib 5. sektsioon
901	600	247	11	3 613.00	3 613.00		4 817.50
901	600	247	12		4 817.50		
901	600	316	30				
jne.							
Osaline kokkuvõte							72 314.65
902 jne.							

Tabulogramm trükitakse iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega. Perfokaardid on eelnevalt sorteeritud hankijate šifrite (tulpade 3, 2, 1) ja dokumentide numbrite (tulpade 9, 8, 7) järgi. Deebet- ja kreditikäivet võrreldakse vastavate tabulogrammidega. Veeru 8 saldode kokkuvõte peab võrduma pearaamatu konto nr. 60 «Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega» kreditsaldoga. Eespool toodud tabulogramm on ühtlasi ka analüütilise arvestuse registriks arveldustes hankijatega.

Kui jaekaubandusettevõtted realiseerivad kaupu sularahata arveldustega Riigipanga kaudu arvete alusel, siis selliste ostjatega toimuvate arvelduste arvestuse mehhaniseerimise põhimõtted on analoogilised transiithankijatega toimuvate arvelduste arvestuse mehhaniseerimise põhimõtetega, mistõttu neid küsimusi siin eraldi ei käsitleta.

## X. TÖÖSTUSKAUBASTU MAJANDUSLIKE OPERATSIOONIDE ARVESTUSE MEHHAANISEERIMINE

Tööstuskaubastu massiliste majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel on vaja jaeettevõtete arvestus organiseerida tsentraliseeritud korras, kus valdav osa jaeettevõteteid viiakse ühisele bilansile. Mõned tööstuskaubastu suuremad jaeettevõtted, samuti erispetsiifikaga kauplused (autokauplus, «Dünamo» kauplus jt.) on otstarbekohane jätta esialgu iseseisvale bilansile (oma arveldus- ja erilaenukontoga Riigipangas).

Jaeettevõtte jätmine iseseisvale bilansile tuleb hoolikalt läbi kaaluda, sest tsentraliseeritud korras annab arvepidamise täielik mehhaniseerimine palju suuremat efekti.

Tööstuskaubastus on likvideeritud jaotuslaod, mistõttu kaupade hankijateks on vabariiklikud hulgibaasid, samalinnalised ja teiselinnalised tööstused. Iga tsentraliseeritud korras arvestatava jaeettevõtte plaaninäitajate täitmise kohta tuleb pidada eraldi arvestust. Samuti nagu toidukaubastuski võiks kaaluda üksikute näitajate (käibekulude, realiseeritud hinnatäiendi jm.) planeerimise ja arvestuse lihtsustamise küsimust, eriti nende tulude ja kulude osas, milliste suurus ei sõltu otseselt jaeettevõtete endi majandamisest. Arvestuse organiseerimine tsentraliseeritud korras avab suurepärased võimalused raamatupidamise töökulu kokkuhoiuks arvepidamise kõigi massiliste operatsioonide mehhaniseerimise teel. Arvutusprotsesse teostavad kaubastu raamatupidamise koosseisus organiseeritud arvutusbüroo ja samas linnas organiseeritud arvutusjaam. Raamatupidajate töö õige jaotus tõstab raamatupidajate kvalifikatsiooni oma tööloigus, mistõttu suureneb märgatavalt tööviljakus. Arvepidamise mehhaniseerimisel suureneb kontrolli, analüüsi ning raamatupidamise õige organiseerimisega seotud küsimuste osatähtsus käitsikirjendamise, arvelaual liitmise ja lahutamise töömahu järsu vähenemise tõttu. Arvepidamise mehhaniseerimise ning raamatupidajate tööviljakuse suurenemise tõttu väheneb töökulu vajadus arvestuse organiseerimiseks, mis annab suurt käibekulude kokkuhoidu. Peale selle avaneb võimalus saada informatsiooni (aruandlust) 3—5 päeva varem kui praegu. See on olulise tähtsusega jaeettevõtete töö operatiivsel juhtimisel ning kitsaskohtade avastamisel. Mehhaniseeritud arvepidamise organiseerimisel ei tohi nõrgeneda kontroll sotsialistliku omandi säilimise ja õige kasutamise üle, vastupidi — see peab veelgi tugevnema.

Ka tööstuskaubastu majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimist käsitletakse ühtse perforeerimisskeemi nr. 1 (vt. lk. 20) raames, mis on aluseks nii kauba-, kassa- kui ka Riigipanga operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel analüütiliste arvutusmasinate abil.

Riigipanga erilaenukonto ja arvelduskonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine tööstuskaubastus on otstarbekohane organi-

seerida analoogiliselt nende operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisega toidukaubastus, mistõttu neid küsimusi siin teistkordselt ei käsitleta.

## 1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Tööstuskaubastu jaettevõtted saavad kauba ja taara hankijatelt arvete alusel. Arvete alusel vormistab materiaalselt vastutav isik ka kauba ja taara koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu. Kaupade müügist laekunud sularaha antakse iga päev üle Riigipanga inkassaatorile, kusjuures üleandmine vormistatakse vastava vormikohase saatelehega. Taara ja kauba tagastamine hankijatele kui ka sularahata müük ostjatele vormistatakse arvega, kusjuures arveldused toimuvad Riigipanga erilaenukonto kaudu inkassovormis. Nii on kauba ja taara sissetuleku kui ka sularahata müügi ja tagastamise põhidokumendiks arve.

Tööstuskaubastu jaettevõtete materiaalselt vastutavad isikud koostavad kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentide alusel kaubaaruande (vt. vorm lk. 33) 2—3 eksemplaris, millest 1—2 eksemplari koos juurdekuuluvate dokumentidega antakse graafikus ettenähtud ajal raamatupidajale allkirja vastu viimasel eksemplaril. Kui raamatupidamine saab kaubaaruande kahes eksemplaris, siis jääb ära kaubaaruannete registreerimise vajadus eraldi žurnaalis. Aruannete saamisel ühes eksemplaris tuleb aga kasutada kaubaaruannete samasugust käsitsi registreerimist žurnaalis nagu toidukaubastu puhulgi (vt. lk. 55). Kaubaaruande vorm on kohandatud perforeerimisskeemiga nr. 1 ning peab olema korrektselt koostatud. Materiaalselt vastutav isik täidab ainult kaubaaruande veerud 1, 3, 4, 5, 6 ja 7. Tööstuskaubastu pearaamatupidaja määrab kindlaks, milliste perioodide kohta tuleb kaubaaruanne koostada ja esitada. Võimaluse korral võiks kaubaaruande koostada ja esitada nädalate kaupa.

Raamatupidamises vastuvõetud kaubaaruanded ja nende juurde kuuluvad dokumendid kontrollitakse sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt raamatupidajate ja operaatorite poolt (vastavalt tööjaotusele). Edasi täidetakse raamatupidamises kaubaaruande veerud 8—11 arvete põhjal. Seejärel šifreeritakse kaubaaruanded (veerg 2) ja kontrollitakse veelkordselt eriti veerud 2, 8—11. Lõplikult täidetud, šifreeritud ja kontrollitud kaubaaruannete esimesed eksemplarid antakse pakitult ettenähtud ajal üle arvutusjaama, kus nende vastuvõtt ja registreerimine toimub nõutud korra kohaselt. Arvutusjaamas lüüakse kaubaaruannete iga rea kohta perfokaardid (välja arvatud käibed ja lõppsaldo), mis seejärel kontrollitakse kontrollimismasina abil.

Kontrollitud perfokaartide pakk sorteeritakse materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) šifrite järjekorras. Sorteeritud perfokaar-

tide alusel trükitakse kõigepealt käivete kontrollandmik kaupade ja taara kohta, kusjuures algsaldo, käibed ja lõppsaldo trükitakse materiaalselt vastutavate isikute järgi (vt. tabulogramm lk. 54). Käivete kontrollandmik tuleb hoolikalt kontrollida kaubaaruannete või žurnaali põhjal, kuhu registreeriti kaubaaruanded. Vahed võivad esineda perforeerimise, valesti trükkimise või kaubaaruandesse jäänud vigade tõttu. Kui vead on avastatud ja parandatud, vigadega perfokaardid aga asendatud, rühmitatakse perfokaartide pakk kolme ossa:

- 1) algsaldode perfokaardid,
- 2) perfokaardid kaupade ja taara sissetuleku kohta,
- 3) perfokaardid kaupade ja taara väljamineku kohta.

Kaupade ja taara sissetuleku perfokaardid sorteeritakse hankijate või korrespondeerivate kontode šifrite järgi (perfokaardi tulbad 6, 5, 4). Sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammi.

**Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik 1.—8. märtsini 196 a.**

Materiaalselt vastutava isiku šifrer	Hankija või korrespondeeriva konto šifrer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Sissetulek		Taara hinnavadhed ja boonused	Transportikulud	Kaubanduslik mahahindlus	Hankijate makstav summa
				kaup	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükitab 7. sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon	trükitab 6. sektsioon	
Rühmitatult hankijate või korrespondeerivate kontode šifrite järgi									

Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku veergude 5 ja 6 üldkokkuvõtte peab võrduma veergude 5 ja 7 üldkokkuvõtetega käivete kontrollandmikus. Tabulogrammis kehtib veergude summade vahel ka järgmine seos: veerg 5 + veerg 6 + veerg 7 + veerg 8 — veerg 9 = veerg 10. Kaupade ja taara sissetuleku käivete kontrollitud andmik ise või koostatud rühmitusleht on žurnalorderi vormi vastavatesse arvestusregistritesse kirjendamise aluseks.

Kaupade ja taara väljamineku perfokaardid sorteeritakse samuti perfokaardi tulpade 6, 5, 4 (ostja või korrespondeeriv konto) šifrite järgi. Sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse kaupade ja taara väljamineku käivate andmik iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammi.

Kaupade ja taara väljamineku käivate andmik 1.—8. märtsini 196 a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Ostja või korrespondeeriva konto siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Väljaminek		Taara hinnavahed ja boonused	Transpordikulud	Kaubanduslik mahahindlus	Ostjalt saadav oleval summa
				kaup	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükitab 7. sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon	trükitab 6. sektsioon	
Rühmitatult ostjate või korrespondeerivate kontode šifrite järgi									

Kaupade ja taara väljamineku käivate andmiku veergude 5 ja 6 üldkokkuvõte peab võrduma veergude 6 ja 9 üldkokkuvõtetega käivate kontrollandmikus. Ka tabulogrammi veergude 5, 6, 7, 8, 9 ja 10 omavaheline seos jääb kehtima. Käivate andmiku põhjal kirjendatakse operatsioonid žurnaalorderi vormi vastavatesse arvestusregistritesse. Nii trükitakse kaupade ja taara sissetuleku ja väljamineku tabulogramme 4 korda kuu jooksul, mille kokkuvõtted kantakse korrespondeerivate kontode järgi ja žurnaalorderite vahendusel üle pearaamatu vastavatele kontodele.

## 2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Tööstuskaubastu jaettevõtted esitavad koos kaubaaruandega ka kassaaruande 2—3 eksemplaris (vt. lk. 34), mille koostamise kord ja esitamise tähtajad on samad mis kaubaaruande puhulgi. Kassaaruanded koos juurdekuuluvate dokumentidega kontrollitakse, seejärel šifreeritakse raamatupidamises üheaegselt kaubaaruande kontrollimise ja šifreerimisega.

Arvutusjaamas augustatakse perfokaardid kassaaruande algsaldo

ning sissetulekute iga rea kohta (välja arvatud laekumised kaupade müügist, mis perforeeriti kaubaaruande põhjal) ja väljaminekute iga rea kohta. Perfokaardid kontrollitakse kontrollimismasina abil. Seejärel lisatakse perfokaartidele kaupade väljamineku perfokaartide hulgast väljasorteeritud kaubanduslikku laekumist tõendavad perfokaardid.

Kogu kassaoperatsioonide perfokaartide pakk (algsaldo, sissetuleku ja väljamineku perfokaardid) sorteeritakse kaupluse šifrite järjekorras ning nende alusel trükitakse esialgu kassa käivete kontrollandmik kaupluste šifrite järgi. Tabulogramm trükitakse ainult algsaldo, käivete kokkuvõtete ja lõppsaldo fikseerimisega kaupluste läbilõikes.

Kassa käivete kontrollandmik 1.—8.märtsini 196 a.

Kaupluse siffer	Korrespondeeriva konto siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Saldo 1. III	K ä i v e		Saldo 8. III
					deebet	kreedit	
1	2	3	4	5	6	7	8
trüki 7. sektsioon	trüki 1. sektsioon			trüki 2. sektsioon	trüki 3. sektsioon	trüki 4. sektsioon	trüki 5. sektsioon
Rühmitatult kaupluste šifrite järgi ainult kokkuvõtete trükkimisega							
Üldkokkuvõte				11 756.48	2 547 215.50	2 549 737.20	9 234.78

Kassa käivete kontrollandmik kontrollitakse kassaaruannetega võrdlemise teel materiaalselt vastutavate isikute (kaupluste) kaupa. Käivete kontrollandmiku algsaldode, käivete ja lõppaldode üldsumma kontrollitakse summeeriva arvutusmasina abil. Ainult hoolikalt kontrollitud käivete kontrollandmik saab olla aluseks kassa sissetuleku ja väljamineku tabulogrammide õigsuse kontrollimisel. Kassa sissetuleku ja väljamineku tabulogrammide trükkimiseks rühmitatakse kassa perfokaardid kolme ossa:

- 1) kassa algsaldode perfokaardid,
- 2) kassa sissetulekute perfokaardid,
- 3) kassa väljaminekute perfokaardid.

Kassa sissetulekute perfokaardid sorteeritakse edasi korrespondeerivate kontode šifrite (tulbad 6, 5, 4) järgi ning trükitakse tabulogramm (deebetikäivete andmik) kassa sissetulekute kohta iga perfokaardi eraldi fikseerimisega tabulogrammi.

**Käivete andmik kassa sissetuleku kohta korrespondeerivate kontode järgi 1.—8. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer	Korrespondeerivate kontode šifrid	Dokumendi nr.	Kuupäev	Deebetikäive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
	Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi			
	Üldkokkuvõte			2 547 215.50

Kassa väljamineku perfokaardid sorteeritakse samuti korrespondeerivate kontode (tulbad 6, 5, 4) järgi ning kassa väljaminekute kohta trükitakse samasugune tabulogramm nagu sissetuleku puhulgi.

**Käivete andmik kassa väljamineku kohta korrespondeerivate kontode järgi 1.—8. märtsini 196 a.**

Kaupluse šiffer	Korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kreeditikäive
1	2	3	4	5
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon
	Rühmitatult korrespondeerivate kontode järgi			
	Üldkokkuvõte			2 549 737.20

Kassa sissetuleku ja väljamineku käivete andmike üldkokkuvõtteid võrreldakse kassa käivete kontrollandmiku vastavate üldkokkuvõtetega. Vigade esinemisel tuleb need leida ja parandada.

Kassa sissetuleku ja väljamineku kontrollitud käivete andmiku põhjal kirjendatakse operatsioonid vahetult või vastavaid rühmituslehti kasutades žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse. Kuu lõpul kantakse žurnaalorderitesse kogutud käibed üle pearaamatu kontodele, mis on aluseks bilansi koostamisel.

### 3. Kontrolli teostamine hankijatega arvelduste alal

Iga kuu lõpul trükitakse arvelduste saldo ja käivete kindlaksmääramiseks ja võrdlemiseks nii üksikute hankijate järgi kui ka hankijate kohta kokku vastav tabulogramm. Tabulogrammi trükkimiseks eraldi perfokaarte ei augustata. Need sorteeritakse välja kauba sisetuleku perfokaartide ja erilaenukonto krediti-perfokaartide hulgast (aktseptist keeldumise puhul ka erilaenukonto deebetiperfokaartide hulgast), mis olid aluseks mitmesuguste tabulogrammide trükkimisel. Terve kuu kohta väljasorteeritud perfokaardid sorteeritakse edasi hankijate šifrite (perfokaardi tulbad 6, 5, 4) ja dokumendi numbrite (perfokaardi tulbad 9, 8, 7) järgi.

Perfokaartide alusel trükitakse tabulogramm arvelduste selgitamiseks üksikute hankijate kaupa.

Käivete andmik arveldustes hankijatega märtsikuus 196 a.

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Hankija šiffer	Dokumendi (arve) nr.	Kuupäev	K ä i v e		S a l d o	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon
	I. Rühmitatult hankijate šifrite järgi	II. Rühmitatult dokumendi (arve) numbrite järgi					

Käivete andmiku õigsust kontrollitakse vastavate tabulogrammidega võrdlemisel, sest nende trükkimiseks kasutati varem neidsamu perfokaarte.

Käivete andmikus kohtuvad järjestikku ridadel:

1) summa veerus 6, mis tõendab kaupade ja taara saamist hankijalt;

2) summa veerus 5, mis tõendab kaupade ja taara eest tasumist erilaenukontolt.

Kui kaup ja taara on saadud, kuid nende eest on summa erilaenukontolt üle kandmata, siis veerus 5 puudub summa ning veerus 8 kajastatakse kohustuse saldo (tasumata arve). Kui aga summa esineb veerus 5, kuid veerus 6 puudub, siis on summa üle kantud saamata kaupade ja taara eest. Nõudmise saldo peegeldub sel juhul veerus 7.

Et käivete andmik trükitakse terve kuu kohta, siis on vaja teha kõigepealt tasaarvestus eelmise kuu kohta koostatud tabulogrammiga. Nimelt esineb eelmise kuu jooksul saadud kaup ja taara, mille

eest jäi samal kuul maksmata, eelmise kuu tabulogrammis krediti-saldona. Antud kuul ülekantud summad eelmisel kuul saadud kaupade ja taara eest aga peegelduvad tabulogrammis veerus 7 kui nõudmised. Niisugused kuudevahelised vastastikused üleminevad nõudmised ja kohustused tuleb tasaarvestamise teel kustutada. Järelejääv saldo kuulub võrdlemisele sünteetilise konto 60 «Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega» saldoga. Peale selle aga täidab tabulogramm suurepäraselt analüütilise arvestuse otstarvet arveldustes hankijatega.

#### 4. Väikehulgimüügioperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Tööstuskaubastu jaettevõtted müüvad teatavaid kaupu kindlaks määratud limiidi piires ka sularahata, nn. väikehulgimüügi korras. Kauplused, kus müüakse kaupu väikehulgimüügi korras, määrab kindlaks kaubastu administratsioon. Niisugune kaupade müük toimub mitmesugustele asutustele ja organisatsioonidele jaehinnas arvete alusel, kusjuures tasutakse sularahata, kandes summa üle kaubandusorganisatsiooni erilaenukontole.

Kaupade müüki väikehulgimüügi korras näidatakse kaubaaruande väljamineku poolel ühes summas. Selle summa kohta aga koostab materiaalselt vastutav isik arve ärakirjade alusel registri kolmes eksemplaris.

Väikehulgimüügi korras realiseeritud kaubaarvete register 1.—8. märtsini 196 a.

A r v e		Ostja nimetus	Summa
nr.	kuupäev		
1	2	3	4

Andis üle:

Võttis vastu:

Registri esimene ja teine eksemplar koos juurdekuuluvate arvetega antakse üle raamatupidamisele allkirja vastu registri kolmandal eksemplari. Raamatupidamises kontrollitakse arvete sisulist, vormilist ja aritmeetilist õigsust, nende summa vastavust kaubaaruandele ja registrile. Seejärel arved šifreeritakse. Kontrollitud ja šifreeritud arved antakse koos registri esimese eksemplari üle arvutusjaamale (iga seitsepäevaku möödudes). Iga arve põhjal lüüakse eraldi perfo-

kaart. Need kogutakse kuu jooksul seitsepäevakute kaupa kokku. Kuu lõpul sorteeritakse erilaenukonto deebetiperfokaartide hulgest välja perfokaardid, mis fikseerivad laekumisi kaupade müügist väikehulgi-müügi korras. Kõik väikehulgi müügi kohta loodud perfokaardid (nii arvete kui ka laekumise alusel) sorteeritakse kuu lõpul esiteks kaup-luste šifrite (tulbad 3, 2, 1) ja teiseks arve numbrite (tulbad 9, 8, 7) järgi. Sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse tabulogramm, s. o. käivete kontrollandmik väikehulgi müügi korras realiseeritud kaupade kohta, kus kauba väljamineku ja raha laekumise summa fikseeritakse järjestikku ridadel käivete veergudes 5 ja 6. Saldot sel puhul ei ole. Kui kaup on üle antud, raha aga laekumata, siis saldo fikseeritakse tabulogrammi veerus 7, vastupidisel juhul aga veerus 8.

**Käivete kontrollandmik väikehulgi müügi korras realiseeritud kaupade kohta märtsikuus 196 a.**

Kaupluse šiffer	Korrespon-deeriva kon-to šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä i v e		S a l d o	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trükib 7. sektsioon		trükib 1. sektsioon		trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon	trükib 4. sektsioon	trükib 5. sektsioon
I. Rühmitatult kaupluse šifrite järgi		II. Rühmitatult dokumentide numbrite järgi					

Käivete kontrollandmik on ühtlasi analüütilise arvestuse registriks arveldustes ostjatega. Käivete kontrollandmik täidab ainult kontrollimise ja analüütilise arvestuse otstarvet. Kirjendeid viimase alusel ei teostata.

**XI. ÜHENDAMISE TEEL SUURENDATUD ÜHISKONDLIKU TOITLUSTAMISE ETTEVÕTETE JAEOPERATSIOONIDE ARVESTUSE MEHHAANISEERIMINE**

Ühiskondliku toitlustamise ettevõtete majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel tuleb lahendada kõigepealt ühiskondliku toitlustamise ettevõtete tsentraliseeritud arvestuse organiseerimise küsimus.

On vaja moodustada suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtteid, ühendades selleks mitu seni iseseisval bilansil olnud ettevõtet ühisele bilansile.

Suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtete organiseerimisel senini iseseisval bilansil olnud ettevõtete ühendamise teel on vaja:

1) pidada silmas ettevõtete territoriaalset paiknevust,

2) ühendada ühisele bilansile ainult II ja III kategooria või I kategooria ja kõrgema järgu ühiskondliku toitlustamise ettevõtted.

Viimast nõuet on tarvis täita sellepärast, et II ja III kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes kehtib erinev roogade müügihinna kalkuleerimise ja tooraine hindamise kord, võrreldes I kategooria ja kõrgema järgu ühiskondliku toitlustamise ettevõtte roogade müügihinna kalkuleerimise ja tooraine hindamise korraga.

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtte on viidud iseseisvale bilansile oma arvelduskontoga Riigipangas.

Selline ühiskondliku toitlustamise ettevõtete arvestuse täielik tsentraliseerimine lihtsustab operatsioonide teostamise korda ja — mis veelgi tähtsam — vähendab arvestusega seotud töökulu.

### **1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes**

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes on materiaalselt vastutavateks isikuteks laojuhatajad, laohoidjad, puhvetipidajad, einelauapidajad, kokad või viimastest moodustatud brigaadid jt., kelle vastutusele on usaldatud materiaalsed väärtused ja nende otstarbekohane kasutamine. Materiaalselt vastutavate isikutega (brigaadiga) sõlmitakse materiaalse vastutuse leping.

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõttes, kus arvestus on tsentraliseeritud, on soovitatav organiseerida üks põhiladu laia sortimendiga tooraine ja kauba jaoks, teine juur- ja aedviljaladu ning eraldi ladu tehniliste varustusesemete (lauapesu, lauanõud jne.) jaoks.

Lao materiaalselt vastutavad isikud hangivad tooraine ja kauba, säilitavad neid ning varustavad eranditult kõiki sama ühiskondliku toitlustamise ettevõtte materiaalselt vastutavaid isikuid (kööke, puhveteid, sööklaid, einelaudu, kondiitritsehhe jne.) tarvismineva kvaliteetse tooraine ja kaubaga. Eeltoodut arvestades tuleb vastavalt organiseerida ka tooraine ja kauba transportimine.

Tooraine ja kauba vastuvõtt ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtete lattu vormistatakse arvete alusel. Hankijate poolt väljakirjutatud arvetes on peale kauba ja taara müügihinna fikseeritud ka transpordikulud hankijate kasuks, kaubanduslik mahahindlus ühiskondliku toitlustamise ettevõtte kasuks ning piimanõude amortisatsioon. Arve üldsumma kajastab kaupade ja taara eest hankijale makstavat summat.

Laos hinnatakse kaup III kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõttele ettenähtud müügihindades ning võetakse selle hinnaga ka lattu arvele. Tooraine ja kauba hindamisel III kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõttele ettenähtud hindades on otstarbekohane kasutada arve vaba äärt või veergu.

Arvel vormistab materiaalselt vastutav isik kauba ja taara koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu, kinnitades seda oma allkirjaga.

Ainult lao kaudu varustatakse kõiki ühendamise teel suurendatud ühiskondliku tootlustamise ettevõtte sööklaid, kööke, puhveteid, einelaudu, kondiitritsehhe, kohvikuid jt. tooraine ja kaubaga. Tooraine ja kauba laost üleandmine vormistatakse saatelehega.

Kui tooraine ja kaup antakse laost üle III kategooria sööklale, puhvetile, köögile jne., siis fikseeritakse saatelehel ainult tooraine ja kaup III kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõttele ettenähtud müügihindades.

Tooraine ja kauba üleandmisel laost II kategooria sööklale, puhvetile, köögile jt. tuleb saatelehes fikseerida tooraine ja kaup nii III kategooria kui ka II kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõttele ettenähtud müügihindades, sest laost tuleb kaup ja tooraine kanda väljaminekusse III kategooriale ettenähtud müügihindades, II kategooria sööklas, puhvetis, einelauas või köögis tuleb aga tooraine ja kaup võtta arvele II kategooriale ettenähtud müügihindades.

Osa tooraineid ja kaupu (piim, viinerid jt.) antakse kooli puhvetile, köögile ja einelauale üle jaehinnas, sest neis realiseeritakse tooraine või võetakse see roa müügihinna kalkulatsiooni jaehinnas. Saatelehes näidatakse selle tooraine ja kauba kohta III kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõtetele ettenähtud müügihind, peale selle aga ka jaehind. Kooli puhvetis või köögis võetakse see kaup ja tooraine arvele jaehinnas.

Eeltoodud tooraine ja kauba üleandmise vormistamise kord ja hindamine kehtib ka tooraine ja kauba tagastamisel puhvetitest, köökidest, einelaudadest jm. lattu.

Laojuhataja koostab iga tööpäeva kohta kaubaaruande (vt. näitlik kaubaaruanne lk. 82—83) kahes eksemplaris. Kaubaaruandes näidatakse kauba ja taara algsaldo eelmise päeva kaubaaruande lõppsaldo alusel. Kaubaaruande sissetulekupoolel fikseeritakse eraldi iga hankija arve, samuti saateleht, mille alusel laole aruande päeval kaupu ja taarat tagastati. Kaup näidatakse kaubaaruandes III kategooria ühiskondliku tootlustamise ettevõtetele ettenähtud müügihindades, taara aga ostuhinnas (hinnakirja hinnas või keskmistes hindades).

Kaubaaruande väljaminekupool täidetakse kaupade, tooraine ja taara väljamise aluseks olevate saatelehtede alusel. Iga saateleht registreeritakse kaubaaruandes eraldi. Kaubaaruandes arvutatakse välja kaupade ja taara saldo päeva lõpuks, s. o. algsaldo + sissetulek — väljaminek.

Materiaalselt vastutav isik täidab kaubaaruandes ainult veerud 1, 4, 5, 6 ja 7 — ülejäänud veerud täidetakse pärast kaubaaruande

RESTORANIDE, KOHVIKUTE JA  
SOOKLATE TRUST

Org. nr.	1-3	Skeem nr.
----------	-----	-----------

Ettevõtte Ladu nr. 1  
Materiaalselt vastutav isik: Kask, Aino Aleksander  
Kaubaaruanne nr. 36, 10. veebruaril 1965. a.

Sissetulek	Hankija sifiter	Dokumendi nr. (arve)	Dokumendi kuupäev	Dokumendi nr. (saateleht)	Summa		Taaraoperatsioonide tulemused	Transportikulu ja hinnatõend	Kaubanduslik mahahindlus	Makstav summa
					kaubad	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	4-6	7-9	10-11	×	12-18	19-24	25-27	28-32	33-38	39-45
Jääk päeva alguseks	×	×	×	×	1 957.80	652.15				
1. Piimakombinaat	901	965	10	244 774	173.—	135.—	0.54	2.13	12.14	298.53
2. Piimakombinaat	901	966	10	244 765	116.64	120.—	0.48	2.59	19.70	2.001
3. Lihakombinaat	918	140	10	041 709	383.29	—	—	2.13	49.44	335.98
4. Lihakombinaat	918	227	10	054 192	302.72	—	—	1.57	57.30	246.99
5. Makaronitehas	867	952	10	23 952	30.80	—	—	0.71	2.—	29.51
6. Veinitehas	962	389	10	068 389	45.50	—	—	1.14	2.96	43.96
7. Juurviija kaubastu	941	479	10	03 479	25.70	—	—	1.03	6.92	19.81
8. Einelaud nr. 43	143	952	10	7 952	49.08	74.80	—	—		
9. Söökla nr. 76	176	953	10	7 953	6.—	90.—				
10. Söökla nr. 91	191	985	10	7 985	42.—	98.—				
11. Söökla nr. 80	180	853	10	6 853	28.—	—				
Kokku päevas (iima jäägita)					1 202.73	517.80				
Kokku (jäägiga)					3 160.53	1 169.95				

Org. nr.	1-3	Skeem nr.

Väljaminek	Ostja siffer	Dokumendi nr. (arve)	Dokumendi kuupäev	Dokumendi nr. (saateleht)	Summa		Taaraoperatsioonide tulemused	Transpordikulud ja hinnatäiend	Kaubanduslik mahahindlus	Saadaolev summa
					kaubad	taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	4-6	7-9	10-11	X	12-18	19-24	25-27	28-32	33-38	39-45
1. Söökla nr. 79	179	887	10	1887	122.22	7.—				
2. Söökla nr. 78	178	888	10	1888	26.—	—	—	2.39		28.39
3. Einelaud nr. 82	182	889	10	1889	79.57	10.—				
4. Einelaud nr. 44	144	890	10	1890	50.20	10.—			1.40	58.80
5. Kooli söökla nr. 54	174	891	10	1891	24.88	20.—			1.68	43.20
6. Söökla nr. 80	180	892	10	1892	112.10	30.—		8.52		150.62
7. Söökla nr. 80	180	893	10	1893	26.—	—	—	2.39		28.39
8. Piimakombinaat	801	994	10	4994	69.—	280.—				349.—
9. "	801	995	10	4995	42.—	70.—				112.—
Kokku päevas					551.97	427.—				
Jääk päeva lõpuks					2608.56	742.95				

Aruande koos 20 dokumendiga

Lisa 20 dokumenti

Materiaalselt vastutav isik (allkiri)

võttis vastu 11. veebruaril 1965. a. Raamatupidaja (allkiri)

Aruande kontrollis 11. veebruaril 1965. a.

Parandustega nõus kauba- ja taarajäägi summas 2 608.56 — 742.95 rubla kinnitan

Raamatupidaja (allkiri)

Materiaalselt vastutav isik (allkiri)

õigsuse kontrollimist raamatupidamises. Lao materiaalselt vastutav isik (laojuhataja) esitab kaubaaruande esimese eksemplari koos kõigi juurdekuuluvate dokumentidega iga päev ettenähtud kellaajal raamatupidajale allkirja vastu aruande teisel eksemplaril.

Raamatupidamises kontrollitakse kaubaaruande juurde kuuluvaid dokumente sisuliselt ja vormiliselt, eriti aga hindade õigsust. Seejärel antakse kaubaaruanne koos juurdekuuluvate dokumentidega arvutusbüroosse aritmeetilise õigsuse kontrollimiseks. Operaator kontrollib kõik kaubadokumendid, võrdleb kaubaaruande ning dokumentidevahelist seost, teeb vastavad parandused, summeerib kaubaaruande näitajad ning toob välja kauba ja taara õige lõppsaldo.

Aritmeetilisel kontrollitud kaubaaruanded antakse koos juurdekuuluvate dokumentidega üle raamatupidajale, kes šifreerib aruande (täidab aruande veerud 2 ja 3) ning täidab aruande juurde kuuluvate dokumentide (arve, saatelehe) põhjal aruande veerud 8—11.

Kõik materiaalselt vastutavad isikud esitavad sama vormikohase kaubaaruande, nagu esitatakse lao kohtagi, koos juurdekuuluvate dokumentidega, kusjuures kaubad ja tooraine näidatakse aruandes vastavale kategooriale ettenähtud hindades (II kategooria, III kategooria). Aruannete koostamise, esitamise, kontrollimise ja töötlemise kord on samasugune nagu lao kaubaaruannete puhulgi. Kõik sama päeva kaubaaruanded kuuluvad enne nende üleandmist arvutusjaama vastastikusele võrdlemisele kõigi sisemiste käivete (väljamise) osas.

Kaubaaruannete seose selgitamiseks on esitatud ühe II kategooria söökla kaubaaruanne eespool toodud lao kaubaaruandega sama kuupäeva kohta (vt. söökla kaubaaruanne lk. 85—86).

Nagu toodud kaubaaruannetest nähtub, sai II kategooria söökla kaupa laolt nr. 101 saatelehe nr. 892 alusel 120.62 rubla (lao kaubaaruande väljaminekupool rida 6) ja saatelehe 893 alusel 28.39 rubla (lao aruande väljaminekupool, rida 7). Et söökla arvestab tooraine II kategooria, ladu aga III kategooria ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele ettenähtud hindades, siis lao kaubaaruande väljaminekupoolel on niisuguse juurdehindluse peegeldamine otstarbekohane aruande veerus nr. 9 (käesoleval juhul juurdehindluse summad 8.52 rubla ja 2.39 rubla). Kooli sööklatele tehtav hinnaalandus aga on otstarbekohane fikseerida laoaruande väljaminekupoolel, veerus nr. 10.

Sööklad ja puhvetid esitavad statistilise aruandluse jaoks vajalikud andmed kaubaaruande lisana, kus näidatakse roogade hulgalis-summaline realiseerimine liikide järgi. Need võrreldakse kaubaaruandega ning nende liitmine toimub kohapeal arvutusbüroos.

Enne kaubaaruannete üleandmist arvutusjaamale on otstarbekohane dekaadi (viispäevaku) viimase kuupäeva aruannete lõppsaldo (kontrollimise eesmärgil) registreerida vastavasse žurnaali (vt. žurnaali lk. 87). Žurnaali avatakse vastavalt raamatupidajate tööjaotusele eraldi puhvetite, köökide jne. kohta.



Org. nr.	1-3	Skeem nr.

Väljaminek	Ostja sifid	Dokumendi nr. (arve)	Dokumendi kuupäev	Dokumendi nr. (saateleht)	Summa		Taaraone-ratsioonide tulemused	Transportid-kuitud ja hinnatähtend	Kaubanduslik mahahindlus	Saadaolev summa
					kaubad	taara				
1	2	3	4	6	6	7	8	9	10	11
	4-6	7-9	10-11	X	12-18	19-24	25-27	28-32	33-38	39-45
Realiseerimine	480	248	10	1248	215.55					
Tagastatud laole nr. 1	101	955	10	027 955	30.58				2.58	28.--
Koolile nr. 10	310	959	10		47.91					47.91
Mahahindlus oma tööta-jaile	421		10		4.57					
Mahahindlus kaupade realiseerimisel koju- viimiseks	421		10		1.26					
Kokku päevas					299.87					
Jääk päeva lõpuks					1127.02	359.50				

Aruande koos ..... dokumendiga

Lisa 5 dokumenti

võttis vastu 11. veebruaril 1965. a. Raamatupidaja (allkiri)

Materiaalselt vastutav isik (allkiri)

Parandustega nõus kauba- ja taarajäägi summas 1127.02—359.50 rubla kinnitan:

Aruande kontrollis 11. veebr. 1965. a.

Materiaalselt vastutav isik: (allkiri)

Raamatupidaja (allkiri)

## Kaubaaruannete lõppsaldo registreerimise žurnaal

Jrk. nr.	Ettevõtte nimetus	Šiffer	Saldo 1. 02. 65		Saldo 11. 02. 65		Saldo 21. 02. 65 jne.	
			kaup	taara	kaup	taara	kaup	taara
			1	2	3	4	5	6
1	Puhvet nr. 21	162	691.95	64.30	846.63	39.00	745.13	67.80
2	Puhvet nr. 11 jne.	163	235.53	42.20	296.63	36.90	277.44	19.40
	Ladu nr. 1	101	29 187.88	1436.18	25 616.55	1256.53		
	Ladu nr. 3 jne.	103	2 773.33	608.25	2 332.40	543.25		

Eespool kirjeldatud korra kohaselt koostatud, kontrollitud, võrreldud ja registreeritud kaubaaruannete pakid antakse üle arvutusjaamale tabulogrammide trükkimiseks. Kaubaaruanded on soovitatav arvutusjaamale üle anda dekaadide kaupa. Arvutusjaama liiga suure töömahu ärahoidmiseks uue kuu algul on kuu viimase dekaadi kaubaaruanded soovitatav üle anda 2 korral, s. o. 20.—25. ja 26.—31. kuu-päeva kohta.

Kaubaaruannete pakid antakse arvutusjaamale üle täpselt graafikus ettenähtud ajal. Pärast kaubaaruannete pakkide (umbes 100 kaubaaruannet ühes pakis) vastuvõtu nõuetekohast vormistamist arvutusjaamas antakse kaubaaruanded koos töökäsuga perforeerimiseks. Perforeerimise objektiks on kaubaaruande iga rida ning perforeerimist teostatakse kooskõlas perforeerimisskeemiga nr. 1 (vt. lk. 20). Perfokaarte ei augustata kaubaaruande käivete ja lõppsaldo kohta, sest need arvutab välja tabulaator vastavate arvestite abil tabulogrammide trükkimise ajal.

Perfokaardid kontrollitakse seejärel kontrollimismasina abil.

Kontrollitud perfokaartide pakk sorteeritakse materiaalselt vastutavate isikute šifrite järjekorras (perfokaardi tulbad 3, 2, 1).

Sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse veelkordselt aruannete ja perforeerimise õigsuse kontrollimiseks nn. käivete kontrollandmik. Käivete kontrollandmikus trükitakse kaupade ja taara algsaldo, käibed (sissetulek ja väljaminek) ning lõppsaldo materiaalselt vastutavate isikute järgi (vt. tabulogramm nr. 1 lk. 88).

Kaupade ja taara käivete kontrollandmiku saldosisid (veerud 9 ja 10) materiaalselt vastutavate isikute kaupa on soovitatav enne järgmiste tabulogrammide trükkimist võrrelda kaubaaruannete lõppsaldo registreerimise žurnaaliga (vt. žurnaal ülal veerud 4, 5, 6, 7). Vahede avastamisel tuleb vead parandada.

Arvutusjaamas rühmitatakse perfokaartide pakk kolme ossa:

- 1) algsaldode perfokaardid;
- 2) kaupade (tooraine) ja taara sissetuleku perfokaardid;
- 3) kaupade (tooraine) ja taara väljamineku perfokaardid.

## Kaupade ja taara käivete kontrollandmik 1.—10. veebr. 196... a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Hankija siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kaubakäive		Taarakäive		Saldo	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit	kaup	taara
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükitab 7. sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon	trükitab 6. sektsioon	
101 <sup>1</sup>	000	000	10	22 427.71	25 999.04	6 616.88	6 795.53	29 187.88 25 616.55	1 436.18 1 257.53
103 jne.	000	000	10	9 557.93	9 998.86	4 987.40	5 051.80	2 773.33 2 332.40	608.25 543.85
Üldkokkuvõte				91 217.72	95 578.70	20 207.38	20 768.93	58 690.08	8 725.09

<sup>1</sup> Materiaalselt vastutavate isikute šifrid 101—199.

Väljasorteeritud kaupade (tooraine) ja taara algsaldode perfokaartide alusel trükitakse tabulogrammidevaheliste seoste hilisemaks kontrollimiseks saldode tabulogramm nr. 1-a. Saldode perfokaardid on eelnevalt sorteeritud materiaalselt vastutavate isikute šifrite järjekorras.

## Tabulogramm nr. 1-a

## Saldode tabulogramm materiaalselt vastutavate isikute järgi seisuga 1. veebruaril 196... a.

Materiaalselt vastutava isiku siffer	Hankija siffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Saldo 1. 02. 196__ a.	
				kaup (tooraine)	taara
1	2	3	4	5	6
trükitab 7. sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon
101	000	000	01	29187.88	1436.18
103 jne.	000	000	01	2773.33	608.25
Üldkokkuvõte				63051.06	9286.44

Kaupade (tooraine) ja taara sissetuleku perfokaardid sorteeritakse perforerimisskeemi nr. 1 tulpade 6, 5, 4 (hankijate) järgi. Sorteeritud kaupade (tooraine) ja taara sissetuleku perfokaartide alusel trü-

kib tabulaator T-5M kirjendamise aluseks oleva kaupade (tooraine) ja taara sissetuleku käivete andmiku iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega käivete andmikus (tabulogrammis).

Tabulogramm nr. 2

Kaupade (tooraine) ja taara sissetuleku käivete andmik  
ajavahemikul 1.—10. veebruarini 196... a.

Materiaalselt vastutava isiku sifber	Hankija sifber	Dokumendi nr.	Kaupäev	Kaup	Taara	Taarahinnavahe ja boonused	Transpordikulud	Kaubanduslik maha-hindlus	Hankijatele maksmisele kuuluv summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükib 7. sektsioon			trükib 1. sektsioon	trükib 2. sektsioon	trükib 3. sektsioon	trükib 4. sektsioon	trükib 5. sektsioon	trükib 6. sektsioon	
Kokkuvõtted rühmitatud allikate, hankijate ja korrespondentide kontode järgi									
Üldkokkuvõte				91217.72	20207.38	29.60	449.95	7490.76	104413.89

Kaupade (tooraine) ja taara väljamineku perfokaardid sorteeritakse perforeerimisskeemi nr. 1 tulpade 6, 5, 4 järgi. Sorteeritud kaupade (tooraine) ja taara väljamineku perfokaartide alusel trükitakse kirjendamise aluseks olev kaupade ja taara väljamineku käivete andmik iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega käivete andmiku (vt. lk. 90).

Arvutusjaamast antakse trükitud tabulogrammid kaubandusettevõtte esindajale välja allkirja vastu registreerimisžurnaalis.

Enne kaubaoperatsioonide kirjendamist peab raamatupidaja kontrollima nii tabulogrammide omavahelist kui ka iga tabulogrammi sisemist seost. Kaubaoperatsioonide kirjendamise aluseks olevate tabulogrammide nr. 2 ja nr. 3 käivete õigsust kontrollitakse järgmiselt.

Kauba algsaldo tabulogrammis nr. 1-a — 63 051.06 rubla + kauba sissetulek tabulogrammis nr. 2 — 91 217.72 rubla — kauba väljaminek tabulogrammis nr. 3 — 95 578.70 rubla peab võrduma kauba lõppsaldo tabulogrammis nr. 1, s. o. 58 690.08 rubla.

Kaupade (tooraine) ja taara väljamineku käivete andmik  
ajavahemikul 1.—10. veebruarini 196... a.

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Ostja või korrespondeeriva konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Kaup	Taara	Taarahinnavahed ja lisatasud	Transpordikulud (või hinnatäiend kõrgema kategooria puhul)	Kaubanduslik mahahindlus	Ostjatelt saadaolev summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
trükitab 7. sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon	trükitab 6. sektsioon	
Kokkuvõtted rühmitatud ostjate ja korrespondeerivate kontode šifrite järgi									
Üldkokkuvõte			95578.70	20768.93	20.36	1161.53	826.24	117 203.28	

Taara algsaldo tabulogrammis nr. 1-a — 9 286.41 rubla + taara sissetulek tabulogrammis nr. 2 — 20 207.38 rubla — taara väljaminek tabulogrammis nr. 3 — 20 768.93 rubla peab võrduma taara lõppsaldo tabulogrammis nr. 1, s. o. 8 725.09 rubla.

Kauba ja taara sisemise käibe kokkuvõtte tabulogrammis nr. 2 (sissetulek sisemise väljamise korras) peab võrduma kauba ja taara sisemise käibe kokkuvõttega tabulogrammis nr. 3 (väljaminek sisemise väljamise korras).

Tabulogrammis nr. 2 ja nr. 3 veerg 5 + veerg 6 + veerg 7 + veerg 8 — veerg 9 summa peab võrduma summaga veerus 10.

Vigade esinemisel tuleb need leida ja parandada. Kontrollitud tabulogrammide nr. 2 ja nr. 3 alusel kirjendab raamatupidaja kaubaoperatsioonid žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse. Kirjendada võib vahetult tabulogrammide nr. 2 ja nr. 3 põhjal või vastavate rühmituslehtede põhjal (vt. näidised lk. 58).

Jaekäibe kindlaksmääramiseks materiaalselt vastutavate isikute, s. o. sööklate, köökide, puhvetite jne. järgi on soovitatav lasta arvutusjaamas trükkida eraldi tabulogramm jaekäibe kohta.

Selleks sorteeritakse arvutusjaamas kaupade (tooraine) väljamineku perfokaartide hulgast välja realiseerimist tõendavad perfokaardid (perfokaardi tulbad 6, 5, 4). Realiseerimist tõendavad perfokaardid sorteeritakse edasi materiaalselt vastutavate isikute (tulbad 3, 2, 1) järgi, viimased omakorda kuupäevade (tulbad 10,11) järgi.

Selliseid, sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse jaekäibe tabulogramm iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammis.

Jaekäibe tabulogramm ajavahemiku 1.—10. veebr. 196... a. kohta

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Jaerealiseerimist tõendav konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	Jaekäibe
1	2	3	4	5
I. Rühmitatult materiaalselt vastutavate isikute šifrite järjekorras			II. Rühmitatult kuupäevade järjekorras	
	Üldkokkuvõte			76 958.45

Jaekäibe summa peab viimase tabulogrammi alusel võrduma jaekäibe summaga tabulogrammis nr. 3.

## 2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõttes organiseeritakse üks kassa, mille kaudu teenindatakse kõiki all-ettevõtteid. Kõik materiaalselt vastutavad isikud annavad müügist laekunud sularaha kassasse üle kindlaksmääratud kellaajal. Kassasse üleantud sularaha näidatakse kaubaaruande väljaminekupoolle esimesel real (vt. kaubaaruanne lk. 86 väljaminekupool, rida nr. 1). Raha vastuvõtt kassasse vormistatakse kassa sissetulekuorderiga. Materiaalselt vastutavale isikule antakse raha üleandmist tõendava dokumendina kassa sissetulekuorderi ärarebitav kviitung. Kassast antakse müügist laekunud raha üle Riigipanga inkassaatorile. Üleandmine vormistatakse vormikohase saatelehega, mis koostatakse kolmes eksemplaris. Töötasud makstakse ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtte kõigile töötajatele välja sama kassa kaudu. Raha töötasuks toob kassapidaja Riigipanga arvelduskontost sularaha tšeki alusel.

Kassapidaja peab kassa sissetuleku- ja väljaminekudokumentide alusel kassaraamatut (vorm K-1). Sissekanded kassaraamatusse tehakse iga tööpäeva lõpul keemilise pliiaitsiga. Kassa sissetuleku- ja väljaminekuread nummerdatakse aasta algusest alates eraldi järjekorranumbritega.

Kassaraamatu ärarebitava aruande annab kassapidaja iga päev koos kõigi kassa sissetulekut ja väljaminekut tõendavate dokumentidega üle raamatupidajale allkirja vastu kassaraamatus.

Raamatupidaja kontrollib aruande ja juurdekuuluvate dokumentide

(orderite jm.) sisulist ning vormilist õigsust, võrdleb müügist laekunud summade õiget kajastamist kassaaruandes ja vastavates kaubaaruannetes.

Kassaaruannet aritmeetilise õigsuse seisukohalt arvutusbüroos ei kontrollita. Kontrollitud kassaaruanne šifreeritakse raamatupidamises. Šifreerimiseks võib kasutada kassaaruande vaba veergu või äärt.

Šifreerida ei ole vaja kaupade müügist laekunud summade ridu kassaaruandes, sest nende summade kohta kassaaruande põhjal perfokaarte ei augustata.

Kontrollitud ja šifreeritud kassaaruanded antakse pakitult üle arvutusjaamale tabulogrammi trükkimiseks. Kassaaruanded on otsustabekohane üle anda ajavaheemike 1.—20. ja 21.—31. kohta, s. o. kaks korda kuus.

Arvutusjaamas augustatakse perfokaart esimese kassaaruande algsaldo kohta ning kõigi kassaaruannete iga sissetuleku ja väljamineku eraldi rea kohta (välja arvatud sissetulek kaupade müügist). Perfokaardid kontrollitakse kontrollimismasinaga. Kaubaoperatsioonide perfokaartide hulgast sorteeritakse välja kaupade müüki tõendavad perfokaardid ja need lisatakse kassaaruande põhjal augustatud perfokaartide juurde.

Perfokaartide pakk sorteeritakse korrespondeerivate kontode šifrite (tulbad 6, 5, 4) ja seejärel kuupäevade (tulbad 10, 11) järgi ning trükitakse vastavasisuline tabulogramm iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammis.

**Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku käivate andmik 1.—20. veebr. 196... a.**

Debeteeritava või krediteeri- tava konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä l b e d		Saldo
			sissetulek	väljaminek	
1	2	3	4	5	6
trükitab 7 sektsioon			trükitab 1. sektsioon	trükitab 2. sektsioon	trükitab 3. sektsioon
I. Rühmitult korrespondeerivate kontode šifrite järgi		II. Rühmitult kuupäevade järgi			Algsaldo 78.35
Üldkokkuvõte			104 033.08	99 830.55	4 280.88

Kassa sularaha sissetuleku ja väljamineku kontrollitud käivate andmiku alusel kirjendatakse kassaoperatsioonid žurnaalorderitesse ja vastavatesse andmikesse kaks korda kuus.

### 3. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetel on Riigipangas avatud arvelduskonto. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide kohta saadab Riigipank ühiskondliku toitlustamise ettevõttele Riigipanga arvelduskonto väljavõtte koos operatsioonide teostamise aluseks olevate dokumentidega kas iga päev või kokkulepitud tähtaegadel. Riigipanga arvelduskonto väljavõtte kontrollitakse väljavõttele lisatud dokumentidega võrdlemise teel.

Kontrollitud arvelduskonto väljavõtted või väljavõttele lisatud dokumendid šifreerib finantsist-raamatupidaja. Šifreeritud arvelduskonto väljavõtted või väljavõttele lisatud dokumendid antakse üle pakitult arvutusjaamale samadel tähtaegadel nagu kassaaruandedki (2 korda kuus).

Arvutusjaamas perforeeritakse arvelduskonto väljavõtte iga rida või väljavõttele lisatud iga dokument. Perfokaardid kontrollitakse kontrollimismasina abil. Kontrollitud perfokaardid sorteeritakse korrespondeerivate kontode šifrite ning seejärel kuupäevade järgi.

Korrespondeerivate kontode šifrite ja kuupäevade järgi sorteeritud perfokaartide alusel trükitakse Riigipanga arvelduskonto operatsioonide käivete andmik iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega käivete andmikus (tabulogrammis).

Riigipanga arvelduskonto operatsioonide käivete andmik 1.—20. veebr. 196... a.

Debiteeritava või krediteeritava konto šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä i b e d		Saldo
			deebet	kreedit	
1	2	3	4	5	6
trükitab 7. seksioon			trükitab 1. seksioon	trükitab 2. seksioon	trükitab 3. seksioon
I. Rühmitult korrespondeerivate kontode šifrite järgi		II. Rühmitult kuupäevade järgi			

Riigipanga arvelduskonto operatsioonide kontrollitud käivete andmiku põhjal kirjendab raamatupidaja operatsioonid kaks korda kuus žurnaalorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse.

#### 4. Kontrolli teostamine hankijatega arvelduste alal

Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele on hankijateks eeskätt samalinnalised tööstused, kombinaadid ja baasid. Arveldused hankijatega arvestatakse sünteetilisel kontol nr. 60 «Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega». Arvelduste õigsuse kontrollimiseks ja analüütiliste arvestusandmete saamiseks üksikute hankijate kaupa trükitakse arvutusjaamas käivete andmik arveldustes hankijatega. Käivete andmiku trükkimisel arveldustes hankijatega eraldi perforerimist ei teostata, vaid kasutatakse ära kaubaoperatsioonide ja Riigipanga arvelduskonto operatsioonide põhjal augustatud ja hankijate šifrite (tulbad 6, 5, 4) järgi väljasorteeritud perfokaarte. Käivete andmik arveldustes hankijatega trükitakse kaks korda kuus ajavahemike 1.—20. ja 21.—31. kohta.

Käivete andmik arveldustes hankijatega 1.—20. veebr. 196... a.

Materiaalselt vastutava isiku šiffer	Hankija šiffer	Dokumendi nr.	Kuupäev	K ä i b e d		S a l d o	
				deebet	kreedit	deebet	kreedit
1	2	3	4	5	6	7	8
trükitab 7. sektsioon	trükitab 1. sektsioon			trükitab 2. sektsioon	trükitab 8. sektsioon	trükitab 4. sektsioon	trükitab 5. sektsioon
	Rühmitatult hankijate šifrite järgi						

#### XII. ARVESTUSE MEHHAANISEERIMISE EFEKTIIVSUSEST

Arvestuse mehhaniseerimise efektiivsus kujutab endast arvutusmasinate rakendamisest saadud tulemuste kogumit, mille näitajateks on:

- 1) arvepidamise kvaliteedi parandamine ja arvepidamise osatähtsuse suurendamine ettevõtete majandusliku tegevuse juhtimisel;
- 2) arvutusmasinate juurutamisega seotud kulude tasatagemise tähtsajad;
- 3) arvepidamisega seotud töökuulu ökonoomia;
- 4) arvepidamisega seotud kulude absoluutne ja suhteline ökonoomia.

Arvepidamise kvaliteedi parandamist ja arvepidamise osatähtsuse suurendamist iseloomustavateks näitajateks on dokumentatsiooni ühtlustamine ja nõudlikkuse suurendamine selle koostamisel, võimalik vigade vähendamine, ettevõtte majanduslikku tegevust iseloomustavate aruandluse näitajate laiendamine, täieliku informatsiooni (aruandluse) esitamise tähtaegade lühendamine, arvestuse tsentraliseeri-

mise aste jm. Loetletud näitajad kuuluvad pärast arvestuse mehhaniseerimist võrdlemisele samade näitajatega kuni arvestuse mehhaniseerimiseni.

Mehhaniseeritud arvestuse organiseerimine on teatavasti seotud täiendavate kapitaalkulutustega masinate ja sisustuse soetamiseks ning arvutusjaama ja -büroode organiseerimiseks. Nende kulutuste tasatagemise tähtaja väljaarvutamisel võetakse aluseks arvestuse mehhaniseerimise tulemusena saavutatav administratiivaparaadi ülalpidamise kulude ökonomia, ökonomia mittetootlikest kadudest ning kasutamata reservide avastamisest. Kulude tasatagemise tähtaeg sõltub suurel määral arvutusmasinate õigest ja ratsionaalsest kasutamisest, arvestustöötajate tööviljakusest ning arvutustööde tegelikust omahinnast (näiteks töödeldud perfokaardi omahinnast arvutusjaamas jne.) Eesrindlike arvutusjaamade ja -büroode kogemused näitavad, et arvestustöötajate tööviljakus arvutusmasinate õigel ja ratsionaalsel kasutamisel suureneb kaks kuni kolm korda käsitse tehnikal rajaneva arvestusega võrreldes.

Kulude tasatagemise tähtaja väljaarvutamise meetodikat illustreerib järgmine näide:

- |  |                             |
|--|-----------------------------|
| 1. Masinate ja sisustuse soetamise ja paigaldamisega seotud kulud                                      | 80,0 tuh. rbl. <sup>1</sup> |
| 2. Kulude katmise allikad:   |                             |
| a) arvutusmasinate rakendamise tulemusena saavutatav administratiivaparaadi palgafondi ökonomia aastas | 15,0 „                      |
| b) mittetootlike kulude vähendamisest jm. saavutatav ökonomia aastas                                   | 5,0 „                       |
| 3. Kulude tasatagemise üldsumma aastas   | 20,0 „                      |
| 4. Kulude tasatagemise tähtaeg (80 : 20)   | 4 aastat                    |

Arvepidamisega seotud töökulu kokkuhoid, mis saavutatakse arvestuse mehhaniseerimise tulemusena, leitakse, kui töökulust kuni mehhaniseerimiseni (inimeste arv) lahutada töökulu pärast mehhaniseerimist.

$$T_k = T_0 - T_1, \text{ kus}$$

$T_k$  — töökulu kokkuhoid;

$T_0$  — töökulu kuni arvestuse mehhaniseerimiseni;

$T_1$  — töökulu pärast arvestuse mehhaniseerimist.

Töökulu kokkuhoidu võib väljendada ka suhtarvudes. Nii näiteks

$$\text{jooksva töökulu indeks võrdub: } I = \frac{T_1}{T_0};$$

$$\text{töökulu ökonomia indeks võrdub: } I_k = \frac{T_k}{T_0};$$

$$\text{tööviljakuse indeks võrdub: } I_{\text{tootl.}} = \frac{T_0}{T_1}.$$

<sup>1</sup> Arvud on valitud tinglikult arvutusmeetodika illustreerimiseks.

Kahjuks ei kajasta töökulu kokkuvõid täielikult arvestuse mehhaniseerimise tulemusena saavutatavat majanduslikku efekti, sest selles näitajas puuduvad andmed kogu arvepidamisega seotud kulude kohta. Seepärast on kõige objektiivsemaks arvestuse mehhaniseerimise tulemusena saavutatava majandusliku efektiivsuse näitajaks absoluutse ja suhtelise ökonomia väärtuseline näitaja.

Arvestusega seotud kulude absoluutne (summaline) kokkuvõid võrdub:

$$S_k = S_0 - S_1, \text{ kus}$$

$S_k$  — summaline kokkuvõid;

$S_0$  — arvepidamisega seotud kulude summa kuni mehhaniseerimiseni;

$S_1$  — arvepidamisega seotud kulude summa pärast mehhaniseerimist.

Arvepidamisega seotud jooksvate kulude indeks võrdub:  $I = \frac{S_1}{S_0}$ .

Kulude kokkuvõid indeks võrdub:  $I_k = \frac{S_k}{S_1}$

Kahjuks osutub praktikas arvestuse mehhaniseerimise tulemusena saavutatava kokkuvõid väljaarvutamine küllaltki raskeks ja keeruliseks. Ja seda sellepärast, et arvepidamises ei rakendata käesoleval ajal töökulu norme üksikute arvestusoperatsioonide sooritamiseks ja et arvestuse mehhaniseerimise juurutamise protsess on küllalt pikaajaline, kus arvestustöötajate tööviljakus sõltub täieliku vilumuse ja uute kogemuste omandamisest.

## Kontoplaan

Sünteeitiliste kontode nimetused	Sünt. kon- to nr.	Allkontode nimetused
1	2	3
<b>I osa</b>		
<b>Põhivahendid</b>		
Põhivahendid . . . . .	01	
Põhivahendite kulumine . . . . .	02	
Kapitaalremont . . . . .	03	
<b>II osa</b>		
<b>Tootmisvarud ja sisseseade</b>		
Tooraine ja materjalid . . . . .	05	1. Tooraine, põhimaterjalid ja ostetud pooltooted. 2. Abimaterjalid. 3. Põllumajandustoodang ja varud. 4. Taara ja taaramaterjalid. 5. Materjalid tööluses.
Küte . . . . .	06	
Ehitusmaterjalid ja monteeritavad seadmed . . . . .	07	
Tagavaraosad . . . . .	09	
Noorloomad ja loomad nuumal . . . . .	09	
Väheväärtuslikud ja kiirestikulu- vad esemed . . . . .	12	1. Laos 2. Ekspluatatsioonis.
Väheväärtuslike ja kiirestikuluvate esemete kulumine . . . . .	13	
Kaubalis-materiaalsete väärtuste ümberhindamine . . . . .	14	
<b>III osa</b>		
<b>Tootmiskulud</b>		
Põhitootmine . . . . .	20	
Omatoodetud pooltooted . . . . .	21	
Abitootmine . . . . .	23	
Tootmispraak . . . . .	24	
Tsehhikulud . . . . .	25	1. Seadmete korrashoiu ja ekspluatatsiooni kulud. 2. Muud tsehhikulud.
Tehase üldkulud . . . . .	26	
Mittetööstuslik tootmine ja majandamine . . . . .	29	
Tulevaste perioodide kulud . . . . .	31	
Põhivahendite soetamine ja ehitamine . . . . .	33	1. Riiklikus plaanis ettenähtud 2. Väljaspool riiklikku plaani teostatavad
Lõpetatud ehitused ja põhivahendite soetamine . . . . .	34	1. Riiklikus plaanis ettenähtud 2. Väljaspool riiklikku plaani teostatavad.

1	2	3
Põhikarja moodustamine . . . . .	35	3. Põhivahendite maksumust mittedeurendavad kulud. 4. Teiste organisatsioonide fi- nantseerimine. 5. Muud mahakandmised. 6. Katkestatud ja mahakandmi- sele lubatud ehituste kulud.
IV osa		
<b>Valmistoodang, kaubad ja realiseerimine</b>		
Valmistoodang . . . . .	40	
Kaubad . . . . .	41	1. Kaubad baasides ja ladudes. 2. Kaubad juurviljahoidlates. 3. Kaubad jaekaubandusettevõ- tetes. 4. Kaubad ja tooraine ühiskond- liku toitlustamise ettevõtete ladudes. 5. Põllumajandustoodang kok- kuostupunktides. 6. Tühi ja kauba all olev taara.
Kaubanduslik hinnatäiend ja käi- bemaks . . . . .	42	1. Kaubanduslik hinnatäiend (maha- ja juurdehindlus). 2. Käibemaks. 3. Hankijate mahahindlus trans- pordikulude katteks.
Tootmisvälised kulud . . . . .	43	
Käibekulud . . . . .	44	1. Hulgiettevõtete käibekulud. 2. Jaekaubandusettevõtete käibe- kulud. 3. Ühiskondliku toitlustamise et- tevõtete käibekulud. 4. Juurviljahoidlate käibekulud. 5. Kokkuostupunktide käibekulud. 6. Administratiivkulud. 7. Hankijate poolt kaetavad transpordikulud.
Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused . . . . .	45	1. Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused. 2. Arveldused järeelmaksuga müü- dud kaupade puhul.
Kaupade hulgirealiseerimine . . . .	46	1. Hulgibaasidest ja ladudest. 2. Jaotusladudest. 3. Juurviljahoidlatest. 4. Transiidiga omavahendite osa- võtul. 5. Tööstusettevõtete ladudest. 6. Põllumajandusettevõtetest. 7. Omavalmistatud toodang ühis- kondliku toitlustamisettevõte- test (lõuna ja muu).

1	2	3
Süsteemisene kaupade väljastamine . . . . .	47	
Kaupade jae- ja väikehulgirealiseerimine . . . . .	48	8. Põllumajandustoodang varu- mispunktidest.
Taara, materjalide, tehtud tööde ja osutatud teenuste realiseerimine ja süsteemisene väljamine . . . . .	49	1. Jaekaubandusettevõtetest. 2. Omavalmistatud toodang ühiskondliku toitlustamise ettevõtetest (lõuna ja muu) 3. Ostukaubad ühiskondliku toitlustamise ettevõtetest. 4. Valmistoodang ateljeede materjalist ja sissetulek tellija materjalist õmblemisel. 5. Valmistoodangut põllumajanduslikest ja muudest ettevõtetest. 6. Juurviljahoidlatest ja muudest väikehulgiettevõtetest.
<b>V osa</b>		
<b>Rahalised vahendid</b>		
Kassa . . . . .	50	
Arvelduskonto . . . . .	51	
Kapitaalmahutuste erikonto . . . . .	54	
Muud kontod . . . . .	55	1. Kapitaalremondi erikonto pangas. 2. Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks. 3. Muud kontod.
Muud rahalised vahendid . . . . .	56	1. Rahalised vahendid teel. 2. Rahalised dokumendid.
<b>VI osa</b>		
<b>Arveldused</b>		
Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega . . . . .	60	
Arveldused avansside ja tellimuste osalisel tasumisel . . . . .	61	1. Hankijad ja tööttevõtjad väljamakstud avansside ja osaliselt tasutud tellimustega. 2. Ostjad ja tellijad väljamakstud avansside ja osaliselt tasutud tellimustega.
Deebitorid pretensioonidega . . . . .	62	
Arveldused ostjate ja tellijatega . . . . .	64	
Arveldused vastastikuste nõudmis- te alusel . . . . .	67	
Arveldused sotsiaalkindlustuse alal Arveldused tööliste ja teenistujate- ga . . . . .	69	
Arveldused . . . . .	70	
Arveldused . . . . .	71	
Arveldused aruandekohustuslike isikutega . . . . .	71	

1	2	3
Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal . . . . .	72	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Arveldused väiksemate puudujääkide alal.</li> <li>2. Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal.</li> <li>3. Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jae-hinna vahe.</li> </ol>
Arveldused eelarvega . . . . .	73	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Käibemaksu alal.</li> <li>2. Muude maksude alal.</li> </ol>
Arveldused kooperatiivsete organi-satsioonidega . . . . .	74	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Neile üleantud põhivahendite alal.</li> <li>2. Neilt saadud põhivahendite alal.</li> </ol>
Arveldused seadmete tasumise alal	75	
Arveldused mitmesuguste deebito-ride ja kreditoridega . . . . .	76	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Pangad individuaalseks elamuehituseks antud laenudega.</li> <li>2. Töölised ja teenistujad indi-viduaalse elamispinna ehitami-seks saadud laenuga.</li> <li>3. Deponeeritud summad.</li> <li>4. Mitmesugused isikud muude arveldustega.</li> <li>5. Muud deebitorid ja kreditorid.</li> </ol>
Ametkonnasisesed arveldused . . . . .	77	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Käibevahendite ja kasumi üm-berjaotamise alal.</li> <li>2. Ajutise finantsabi korras saa-dud vahendite alal.</li> <li>3. Ajutise finantsabi korral välja-antud vahendite alal.</li> <li>4. Jooksvate operatsioonide alal.</li> </ol>
Majandisisesed arveldused . . . . .	79	
VII osa		
<b>Eemaldatud vahendid</b>		
Eemaldatud vahendid . . . . .	80	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Maksed eelarvesse eelmise aasta kasumist.</li> <li>2. Maksed eelarvesse aruandeaas-ta kasumist.</li> <li>3. Eraldised fondidesse.</li> <li>4. Muud eemaldatud vahendid.</li> </ol>
VIII osa		
Puudujäägid ja kaod väärtuste rikkumisest . . . . .	82	
IX osa		
<b>Fondid ja reservid</b>		
Põhikirjafond . . . . .	85	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Põhikirjafond.</li> <li>2. Arveldused eraldatud vahendi-te alal.</li> <li>3. Projektide ja eelarvete doku-mentatsioonifond.</li> </ol>

1	2	3
Amortisatsioonifond . . . . .	86	1. Amortisatsioonifond põhiva- hendite täielikuks taastami- seks. 2. Amortisatsioonifond kapitaal- remondiks.
Erifondid . . . . .	87	1. Vananenud tegumoe ja mude- liga kaupade allahindluse fond. 2. Muud erifondid.
Eelseisvate maksete reserv . . . .	88	
Omakäibevahendite reserv . . . .	89	
X osa		
<b>Pankade krediidid ja finantseerimine</b>		
Lühiajalised pangalaenuid . . . .	90	1. Laenuid inkassoks antud mak- sunõuete tagatisel. 2. Laenuid kaubalis-materiaalsete väärtuste tagatisel. 3. Muud laenuid.
Kaubakäibe erilaenukonto . . . .	91	
Pikaajalised pangalaenuid . . . .	92	
Kapitaalvahetuste finantseerimi- ne . . . . .	93	1. Vastavalt riiklikule plaanile Ehituspanga kaudu. 2. Väljaspool riiklikku plaani Ehituspanga kaudu. 3. Vastavalt riiklikule plaanile Riigipanga kaudu. 4. Väljaspool riiklikku plaani Riigipanga kaudu. 5. Muudest finantseerimisallika- test.
Põhikarja moodustamise finantseerimine . . . . .	94	
Sihffinantseerimine ja sihtlaekumine . . . . .	96	
XI osa		
<b>Finantstulemused</b>		
Kaubanduslike ja hulgiturustuse hinnatäiendite ümberjaotamise eraldised. . . . .	98	1. Saadud. 2. Makstud.
Kasumid ja kahjumid . . . . .	99	1. Saadud eraldised administra- tiivkulude katteks. 2. Makstud eraldised administra- tiivkulude katteks. 3. Saadud eraldised kaupade, ma- terjalide ja teenuste väljamise kulude katteks. 4. Makstud eraldised kaupade, materjalide, tööde ja teenuste väljamise kulude katteks. 5. Taaraoperatsioonide tulemu- sed. 6. Muud tulud ja kulud.



## SISUKORD

Saateks . . . . .	3
I. Arvestuse mehhaniseerimise tähtsus . . . . .	5
II. Arvestuse tsentraliseerimisest kohalikes kaubastutes . . . . .	6
III. Arvestuse mehhaniseerimisest . . . . .	9
IV. Perfokaardid, nende ehitus ja kasutamine arvestuse mehhaniseerimisel . . . . .	14
V. Sifrid ja šifreerimine . . . . .	16
VI. Perforeerimiskeemid ja nende ehitus . . . . .	20
VII. Algdokumentatsiooni kohandamine mehhaniseeritud arvestuse nõuetega . . . . .	25
VIII. Jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimise tehnoloogiline protsess ja põhilised trükitavad tabulogrammide . . . . .	38
IX. Toidukaubastu majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	52
1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	53
2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	60
3. Riigipanga erilaenukonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	64
4. Transiithankijatega arvelduste arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	67
X. Tööstuskaubastu majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	71
1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	72
2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	74
3. Kontrolli teostamine Hankijatega arvelduste alal . . . . .	77
4. Väikehulgimüügioperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	78
XI. Ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtete jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	79
1. Kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine ühendamise teel suurendatud ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes . . . . .	80
2. Kassaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	91
3. Riigipanga arvelduskonto operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine . . . . .	93
4. Kontrolli teostamine Hankijatega arvelduste alal . . . . .	94
XII. Arvestuse mehhaniseerimise efektiivsusest . . . . .	94
Kontoplaan . . . . .	97

Парвель Калью Александрович  
МЕХАНИЗАЦИЯ УЧЕТА РОЗНИЧНОГО  
ТОВАРООБОРОТА В МЕСТНЫХ  
ТОРГАХ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ  
СЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКИХ МАШИН

На эстонском языке

Издательство «Ээсти Раамат»  
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja P. Freidin  
Kunstiline toimetaja L. Kruusmaa

Tehniline toimetaja J. Pedari

Korrektor V. Vaikjärv

Ladumisele antud 22. III 1965. Trükkimisele  
antud 20. X 1965. Paber 60×90, 1/16. Trüki-  
poognaid 6,5. Arvestuspoognaid 7. Trüki-  
arv 800. MB-08467. Tellimise nr. 946.  
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Hind 35 kop.

35 kop.

**A-27049**